



Instytut Wymiaru Sprawiedliwości



Analiza systemów wsparcia ofiar przestępstw
i rola asystentów osób pokrzywdzonych
w wybranych krajach

dr hab. Dagmara Woźniakowska, prof. UW



Analizy wymiaru sprawiedliwości
Warszawa 2025



Spis treści

1. Wsparcie ofiar przestępstw – zalecenia ONZ	5
2. Systemy wsparcia ofiar przestępstw w wybranych krajach	12
2.1. Rola państwa w tworzeniu i wspieraniu systemów pomocy ofiarom przestępstw	12
2.2. Komu powinno przysługiwać wsparcie?	15
2.3. Informacja jako jedno z podstawowych praw osób pokrzywdzonych	17
2.4. Jednostki wspierające osoby pokrzywdzone	19
2.4.1. Urzędy wspierające osoby pokrzywdzone na poziomie państwowym	21
2.4.2. Rola policji we wspieraniu ofiar przestępstw	24
2.4.3. Wspieranie osób pokrzywdzonych przestępstwem na poziomie lokalnym	33
2.4.4. Wspieranie ofiar przestępstw przez organizacje pozarządowe	35
2.5. Finansowanie jednostek i organizacji wspierających osoby pokrzywdzone przestępstwem	39
2.6. Zasoby kadrowe organizacji wspierających ofiary przestępstw	43
2.7. Problemy, warunki i ograniczenia jednostek wspierających ofiary	44
3. Instytucja asystenta osoby pokrzywdzonej przestępstwem w wybranych krajach	46
3.1. Tradycja i potrzeba asystentury osoby pokrzywdzonej przestępstwem	46
3.2. Kto pracuje jako asystent osoby pokrzywdzonej? Profesjonalizacja czy wolontariat?	50
3.3. Trudności i wyzwania związane z asystenturą osób pokrzywdzonych	55
3.4. System asystentury w Polsce	57
4. Rekomendacje – propozycje rozwiązań do wprowadzenia w Polsce	59
Bibliografia	62
Monografie i artykuły w periodykach	62
Strony internetowe	64
Polska	64
UK	65
USA	66
Kanada	67

4 Spis treści

Szwecja	68
Niemcy	69
Inne	69
Akty prawne	70

1. Wsparcie ofiar przestępstw – zalecenia ONZ

W 1999 r. ONZ-owska agencja UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime), której zadaniem jest m.in. wspieranie systemów sprawiedliwości karnej i praw ofiar przestępstw, wydała *Podręcznik sprawiedliwości dla ofiar przestępstw (UNODC Handbook on Justice for Victims)*¹. Jest to publikacja stworzona przez grupy ekspertów z ponad 40 krajów, by pomóc w opracowywaniu i wdrażaniu programów wsparcia dla ofiar przestępstw. Mimo że podręcznik ten został wydany przeszło ćwierć wieku temu, jest on znakomitym całościowym opracowaniem, wskazującym kierunki, w jakich powinny rozwijać się programy wsparcia ofiar przestępstw. Co więcej, mimo upływu lat, pojawienia się licznych aktów prawnych, zarówno krajowych, jak i międzynarodowych (w tym Dyrektywy 2012/29/UE², o której jeszcze będzie mowa w niniejszym raporcie), zalecenia zawarte w tym opracowaniu pozostają bardzo aktualne. Poniżej zostaną przedstawione zalecenia ONZ, dotyczące zbudowania w państwie kompleksowego, całościowego programu wspierania osób pokrzywdzonych. Są one w całości oparte na zaleceniach rozdziału II: *Victim assistance programmes*³.

Kluczowe etapy wprowadzenia programu pomocy ofiarom przestępstw zaprezentowano poniżej.

A. Rozpoczęcie programu pomocy ofiarom (s. 11–17 podręcznika).

Pierwszym krokiem powinna być ocena istniejących potrzeb i dostępnych zasobów w danym państwie. Obejmuje to: określenie wskaźników wiktyimizacji (tu należy opierać się przede

¹ *Handbook on Justice for Victims*, UN Office on Drugs and Crime (UNODC), 1999, dostępny online: <https://www.refworld.org/reference/manuals/unodc/1999/en/28315> [dostęp: 15.09.2025].

² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz. Urz. UE L 315/57 z 2012 r., s. 57); dalej: Dyrektywa 2012/29/UE lub Dyrektywa.

³ *Ibid.*, s. 11–55.

wszystkim na badaniach wiktyimizacyjnych, a nie na statystykach), rodzajów wiktyimizacji, ogólnego zrozumienia potrzeb ofiar; ocenę istniejących zasobów; identyfikację przeszkód w uczestnictwie ofiar w systemie wymiaru sprawiedliwości; oraz określenie, jakie zmiany w polityce, procedurach lub prawie są potrzebne.

Podręcznik zaleca stworzenie grupy doradczej, złożonej z przedstawicieli różnych zawodów i sektorów społeczeństwa (policja, prokuratura, służba zdrowia, środowiska akademickie, samorządowcy, wolontariusze). To dobry sposób na promowanie współpracy międzyagencyjnej i interdyscyplinarnego podejścia. Ocena sytuacji dokonana przez tę grupę powinna zostać wykorzystana do określenia, jakich usług brakuje w danym państwie oraz jakie są priorytety w zakresie świadczenia usług.

Wydaje się, że zarzewiem takiej grupy mogłaby być Społeczna Rada ds. Funduszu Sprawiedliwości, funkcjonująca przy Ministerstwie Sprawiedliwości.

Kolejny etap to wdrażanie programu pomocy ofiarom. Wymaga to szeregu kroków, w tym:

- ustalenia celów programu;
- opracowania rocznego planu;
- zapewnienia oficjalnego uznania i wsparcia dla programu;
- określenia potrzeb budżetowych i źródeł finansowania;
- zapewnienia odpowiedniej przestrzeni biurowej;
- ustanowienia systemu zarządzania przypadkami;
- opracowania wytycznych świadczenia usług z uwzględnieniem bezpieczeństwa personelu;
- tworzenia opisów stanowisk i rekrutacji personelu;
- szkolenia personelu;
- prowadzenia działań informacyjnych i public relations.

Zakres tych zadań wydaje się bardzo rozbudowany, zresztą w polskiej praktyce wiele z nich zostało już wykonanych. **W obecnej sytuacji dobrze by było się skoncentrować na zapewnieniu zarówno mapy organizacji (pozarządowych, samorządowych) świadczących pomoc ofiarom przestępstw, które równomiernie pokrywałyby całą Polskę jak i zapewnieniu możliwości dotarcia do tych organizacji oraz ujednolicenie ich usług.**

Dobrze by było zacząć od programu pilotażowego i wybudować dobrze działający system w dwóch miejscach: w większym mieście (np. Wrocław) oraz mniejszym (np. Suwałki).

Usługi powinny być dostępne 24 godziny na dobę poprzez: telefon, interwencje na miejscu, wizyty domowe lub usługi stacjonarne. Programy powinny priorytetyzować usługi i stopniowo wdrażać pełny zakres świadczeń. Ważne jest utrzymanie poufności informacji o ofiarach i wykorzystywanie ich wyłącznie do celów, dla których zostały zebrane.

Według ONZ wszyscy specjaliści powinni otrzymać co najmniej 40 godzin szkolenia wstępnego oraz kontynuować edukację w tych dziedzinach.

B. Rodzaje świadczonych usług (s. 71–21).

W idealnym systemie wsparcie osób pokrzywdzonych przestępstwem powinno być realizowane w dziewięciu obszarach. Kluczowe grupy usług i ich minimum standardów to:

- interwencja kryzysowa: wsparcie emocjonalne (doradztwo kryzysowe), pomoc bezpośrednia (np. medyczna, schronienie, jedzenie), informacje o prawach ofiar;
- doradztwo: wspierające doradztwo indywidualne i grupowe, pomoc w uzyskaniu schronienia, informacje o zapobieganiu ponownej wiktylizacji;
- wsparcie prawne: pomoc w składaniu wniosków o odszkodowanie; interwencje w celu zapewnienia ciągłości kredytu, mieszkania lub zatrudnienia ofiary; pomoc w uzyskaniu nakazów ochronnych i relokacji;
- wsparcie podczas dochodzenia: towarzyszenie podczas identyfikacji, badań dowodowych; pomoc w szybkim zwrocie mienia, uzyskaniu odszkodowania; informacje o postępach dochodzenia i prawach ofiary;
- wsparcie podczas oskarżenia i procesu: wsparcie podczas przesłuchań i procesu; koordynacja obecności ofiary w sądzie; zapewnienie bezpiecznych miejsc, oddzielonych od oskarżonego; informacje o prawach ofiary i postępach postępowania;
- wsparcie po rozstrzygnięciu sprawy: doradztwo wspierające; egzekwowanie nakazów restytucji; informacje o statusie sprawcy po wyroku;
- szkolenie profesjonalistów: ustanawianie interdyscyplinarnych grup zadaniowych i programów szkoleniowych dla policji, prokuratorów, sędziów, pracowników służby więziennej, mediów, służby zdrowia itp.;
- usługi edukacji publicznej: opracowanie i wdrożenie planu edukacji publicznej, współpraca z mediami w celu promowania świadomości o problemach ofiar;
- usługi prewencyjne: integracja programów zapobiegania przestępczości ze strategiami pomocy ofiarom w celu zapobiegania ponownej wiktylizacji; badania wskazują, że ofiary przestępstw są bardziej narażone na ponowną wiktylizację, dlatego programy pomocy powinny mieć na celu zarówno przywrócenie ofiarom pełni zdrowia po obecnej wiktylizacji, jak i zapobieganie ponownej wiktylizacji;
- ustanowienie standardów dobrych praktyk i kodeksów etyki dla osób pracujących z ofiarami.

C. Reagowanie kryzysowe, doradztwo i rzecznictwo (s. 21–34).

Celem jest pomoc ofiarom w radzeniu sobie z kryzysem natychmiast po wiktylizacji oraz w radzeniu sobie z bieżącym kryzysem i społeczną reakcją na wiktylizację.

- Bezpieczeństwo i ochrona: fizyczne bezpieczeństwo ofiary jest priorytetem. Należy upewnić się, że ofiara czuje się bezpiecznie, zapewnić poufność i pomóc jej odzyskać poczucie kontroli nad wydarzeniami.

- Umożliwienie przedstawienia sytuacji i walidacja emocji: ofiara powinna mieć możliwość opowiedzenia swojej historii i wyrażenia uczuć z zapewnieniem, że jej reakcje są naturalne i ważne.
- Przewidywanie i przygotowanie: pomoc ofierze w przewidywaniu problemów, które mogą się pojawić, oraz przygotowanie jej na radzenie sobie z nimi, w tym informowanie o możliwych reakcjach emocjonalnych i przebiegu postępowania prawnego.
- Protokoły interwencji kryzysowej: podręcznik opisuje dwa główne protokoły, takie jak model debriefingu krytycznego incydentu stresowego (skupiony na faktach, myślach, uczuciach, symptomach) oraz podejście chronologiczne (skupione na zmysłowych percepcjach i reakcjach fizycznych). Istnieją również modyfikacje dla specyficznych sytuacji: interwencje w sytuacjach długotrwałej traumy, interwencje retrospektywne, powtarzalne oraz dostosowane do unikalnych grup populacji (dzieci, osoby starsze, różne kultury).

Należałoby sprawdzić, czy jakaś polska organizacja nie ma już opracowanych takich protokołów.

- Doradztwo i rzecznictwo: ofiary często potrzebują ciągłego wsparcia, zwłaszcza gdy są zaangażowane w system wymiaru sprawiedliwości lub gdy pojawiają się czynniki wyzwalające traumę (np. rocznice zdarzeń). Doradztwo powinno być zapobiegać stresowi pourazowemu, być skupione na przestępstwie i jego konsekwencjach oraz prowadzone w partnerstwie z ofiarą, umożliwiając jej samodzielne podejmowanie decyzji. Ważnym elementem jest normalizacja reakcji kryzysowych i pomoc ofierze w zintegrowaniu doświadczenia przestępstwa z jej historią życia.
- Techniki poradnictwa po wiktylizacji obejmują: edukację na temat skutków traumy i strategii radzenia sobie, eksplorację implikacji prawnych, wsparcie w kontaktach z systemem medycznym i mediami, edukację dotyczącą żałoby i straty, pomoc w przywracaniu zdrowych nawyków, budowanie wspierających sieci społecznych oraz bezpieczne powracanie do wydarzenia kryzysowego poprzez wspomnienia lub aktywności.
- Rola rzecznictwa (wsparcia prawnego): rzecznictwo dzieli się na rzecznictwo w indywidualnych sprawach (pomoc konkretnym ofiarom w kontaktach z instytucjami) oraz rzecznictwo systemowe (działania na rzecz zmian w polityce, prawodawstwie i postawach w celu zapobiegania przyszłej wiktylizacji na szerszą skalę).

Powyższe punkty powinny być przedmiotem szkolenia dla osób pracujących z osobami pokrzywdzonymi. Poza szkoleniami realizowanymi w bezpośrednim kontakcie z trenerami warto wesprzeć je za pomocą opracowania materiałów edukacyjnych w formie mikropodręczników i szkoleń wideo. Powinna też zostać opracowana seria materiałów informacyjnych dla osób pokrzywdzonych. Materiały te powinny zostać

umieszczone na ogólnopolskiej stronie internetowej, o której mowa w dalszej części raportu.

D. Udział ofiar w procesie sprawiedliwości (s. 34–41).

Celem jest zapewnienie dostępu ofiar do systemu wymiaru sprawiedliwości i wsparcia na wszystkich etapach, minimalizując jednocześnie przeszkody.

- Traktowanie z szacunkiem i uznaniem: ofiary powinny być traktowane z godnością i szacunkiem. Ważne są informowanie ich o postępach w sprawie, szybki zwrot mienia oraz uwzględnianie ich potrzeb w planowaniu działań sądowych.
- Ochrona przed krzywdą: należy chronić ofiary przed zastraszaniem i wtórną wiktyimizacją np. poprzez odrębne poczekalnie w sądzie, nagrywanie zeznań wideo (zwłaszcza dla dzieci) i ochronę prywatności w mediach.
- Udział w podejmowaniu decyzji: podręcznik podkreśla znaczenie uwzględniania poglądów i obaw ofiar na odpowiednich etapach postępowania, bez uszczerbku dla oskarżonego. Trwa cały czas dyskusja na temat aktywnego udziału ofiar (np. oświadczenia o wpływie przestępstwa na ofiarę – *Victim Impact Statements*), jednak istnieje powszechna zgoda co do tego, że bierny udział, taki jak powiadamianie ofiar o statusie sprawy, jest kluczowy dla ich poczucia sprawiedliwości.
- Prawa i obowiązki: ofiary powinny być informowane o swoich prawach i obowiązkach.
- Roszczenia cywilne w postępowaniu karnym: w wielu systemach prawnych ofiary mogą wnosić roszczenia cywilne w ramach postępowania karnego. Polska z tego rozwiązania już zrezygnowała, ale oznacza to na pewno konieczność wspierania pokrzywdzonych w składaniu niezależnych pozwów cywilnych.
- Oświadczenia o wpływie przestępstwa (*Victim Impact Statements/Victim Personal Statement*): w niektórych państwach (w niniejszym raporcie jest przywołany przykład Anglii i Walii) osoba pokrzywdzona przed wydaniem wyroku może przedstawić pisemne lub ustne oświadczenia o wpływie przestępstwa na jej życie.
- Nadużycie władzy: ofiary nadużycia władzy często mają trudności z uzyskaniem uznania, że przestępstwo miało miejsce, szczególnie gdy sprawcą jest państwo. Wymaga to działania specjalistycznych agencji, międzynarodowej współpracy i nagłośnienia.
- Udział w wykonaniu wyroku: ofiary mogą uczestniczyć w programach edukacyjnych dla sprawców, aby pomóc im zrozumieć wpływ przestępstwa, oraz w przesłuchaniach w sprawie zwolnienia warunkowego, dostarczając informacji o wpływie przestępstwa.

Warto rozważyć wprowadzenie – do polskiego systemu warunkowego przedterminowego zwolnienia – pytania skierowanego do osoby pokrzywdzonej o zdanie na temat jej poczucia bezpieczeństwa i uwarunkowania takiego zwolnienia od otrzymania odszkodowania czy przeproszenia przez sprawcę.

E. Udział ofiar w mediacji i sprawiedliwości naprawczej (s. 41–43).

Celem jest ukazanie korzyści mediacji i sprawiedliwości naprawczej dla ofiar, sprawców i społeczności.

- Mediacja i rozwiązywanie konfliktów: mediacja pozwala ofierze i sprawcy wspólnie negocjować ugodę, co może prowadzić do szybszej restytucji finansowej i emocjonalnej, oraz pomaga sprawcy zrozumieć konsekwencje swoich działań.
- Sprawiedliwość naprawcza: jest to nowe określenie starej koncepcji, która angażuje sprawcę, ofiarę i całą społeczność w wysiłki na rzecz zrównoważonego podejścia do sprawiedliwości. Koncentruje się na przywróceniu ofiary społeczeństwu (usługi dla ofiar, odbudowa więzi społecznych), odpowiedzialności (restytucja, prace społeczne) i ochronie społeczności.
- Naprawa szkód innymi środkami: podręcznik wspomina o przeprosinach czy szczególnie sposobach upamiętnienia (np. pomniki).

F. Odszkodowanie dla ofiar i restytucja (s. 44–49).

Celem jest uznanie i walidacja strat ofiar poprzez system finansowej kompensaty od państwa lub sprawcy.

- Odszkodowanie państwowe: jest to jeden z filarów pomocy ofiarom, niewymagający ujęcia i skazania sprawcy. Programy kompensaty państwowej różnią się zakresem, ale zazwyczaj dotyczą ofiar przestępstw z użyciem przemocy. **Pojawia się konieczność ponownej ewaluacji i całkowitej przebudowy polskiej instytucji kompensaty państwowej, która praktycznie w ogóle nie istnieje. Opracowania na ten temat wyrażają bardzo krytyczną ocenę działania tej instytucji⁴.**
- Restytucja przez sprawców: ma na celu zrekompensowanie szkód ofiarom i pociągnięcie sprawcy do odpowiedzialności. Może być warunkiem zwolnienia warunkowego, karą samą w sobie lub dodatkową sankcją. Rodzaje restytucji obejmują finansową indywidualną usługę (praca na rzecz ofiary), finansową restytucję na rzecz społeczności (np. na cele charytatywne) oraz prace społeczne.
- Źródła finansowania: programy odszkodowań są finansowane z opłat lub kar płaconych przez sprawców lub z ogólnych środków budżetowych.

G. Techniki edukacji publicznej i uwrażliwiania (s. 49–50).

Celem jest promowanie świadomości publicznej na temat problematyki ofiar.

- Programy pomocy ofiarom często prowadzą kampanie public relations, wydarzenia specjalne (np. Tydzień Praw Ofiar Przestępstw, Europejski Dzień Ofiar) oraz tworzą

⁴ L. Mazowiecka, *Państwowa kompensata dla ofiar przestępstw*, Warszawa 2012; W. Klaus, K. Buczkowski, P. Wiktorska, *Empowering the Victims of Crime: A Real Goal of the Criminal Justice System or No More Than a Pipe Dream?*, [w:] G. Meško, J. Tankebe (ed.), *Trust and Legitimacy in Criminal Justice*, Cham 2015, s. 65–91.

narzędzia komunikacji (brozury, strony internetowe), aby informować społeczeństwo i uwrażliwiać media na potrzeby ofiar.

Widać tu przestrzeń na opracowanie (lub zebranie już istniejących) materiałów edukacyjnych i umieszczenie ich na ogólnopolskiej stronie internetowej. Poza tym absolutnie konieczne jest stworzenie polskiej dobrze funkcjonującej strony internetowej, która byłaby źródłem kompleksowych informacji o sytuacji i prawach osób pokrzywdzonych.

H. Pomoc ofiarom poprzez zapobieganie przestępczości (s. 50–52).

Celem jest zapobieganie wiktylizacji i ponownej wiktylizacji, a także promowanie uzdrowienia ofiar.

- Badania pokazują, że ofiary przestępstw są bardziej narażone na ponowną wiktylizację. Programy powinny integrować strategie zapobiegania przestępczości, aby ograniczyć ten problem.
- Ważnym elementem jest uwrażliwienie społeczeństwa i władz na problem nadużycia władzy, które w swojej skali przewyższa przestępczość konwencjonalną, a często pozostaje niezbadane i niekarane.

I. Opieka nad profesjonalistami pomagającymi ofiarom (s. 53–55).

Celem jest zapewnienie wsparcia specjalistom pomagającym ofiarom, którzy są narażeni na stres, traumę i wypalenie zawodowe.

- Praca z ofiarami jest bardzo stresująca. Ważne jest rozpoznawanie i radzenie sobie z wypaleniem zawodowym, wiktylizacją pośrednią (*vicarious victimization*), zmianą systemu przekonań i ze zmęczeniem współczuciem (*compassion fatigue*).
- Skuteczne strategie programowe obejmują: staranny dobór personelu, regularne szkolenia, konsultacje grupowe lub indywidualne, uznanie i docenienie pracy, jasne polityki i wytyczne, ocenę celów i wartości programu oraz budowanie zespołów.
- Indywidualne strategie radzenia sobie ze stresem to m.in.: dbanie o zdrowie fizyczne, zarządzanie czasem i informacjami, budowanie systemu wsparcia społecznego, nawiązywanie kontaktów z innymi profesjonalistami oraz szukanie pomocy u duchownych lub specjalistów zdrowia psychicznego.

2. Systemy wsparcia ofiar przestępstw w wybranych krajach

Systemy wsparcia ofiar przestępstw na świecie są oparte na różnych modelach. Kompleksową, zorganizowaną pomocą zajmują się zarówno jednostki rządowe (np. w Kanadzie istnieje Federal Ombudsperson for Victims of Crime, czyli Biuro Federalnego Rzecznika Ofiar Przestępstw), specjalnie jednostki policji (np. Victim Support Services w Wielkiej Brytanii, na Malcie czy w Stanach Zjednoczonych), jak też samorządy lokalne (tu znów przodują kraje anglosaskie i federalne) i organizacje pozarządowe.

W opracowaniu zostały opisane modele pracy z osobami pokrzywdzonymi, w szczególności: rola państwa w tworzeniu i wspieraniu systemów pomocy ofiarom przestępstw, rodzaje jednostek prowadzących organizacje, systemy finansowania jednostek i organizacji wspierających osoby pokrzywdzone przestępstwem, zasoby kadrowe tych organizacji, a także problemy i ograniczenia jednostek wspierających ofiary.

2.1. Rola państwa w tworzeniu i wspieraniu systemów pomocy ofiarom przestępstw

Historycznie rola ofiary przestępstwa w postępowaniu karnym ulegała znacznym zmianom. Właściwie do XIX wieku rola ofiary była kluczowa. Państwo zajmowało się wyłącznie ściganiem tych nielicznych przestępstw, które godziły bezpośrednio w jego interesy. W większości przypadków to jednak osoba pokrzywdzona dostarczała bodźca, dowodów i środków finansowych, koniecznych do wykrycia i osądzenia przestępstwa⁵. Zmiany przynosi wiek XVIII: rodzi się nowożytne prawo karne, a autorytet władcy absolutnego oparty jest na narzuceniu obywatelom przepisów kodeksów karnych. Zagwarantowanie ich przestrzegania ma być wyrazem siły władcy. Na przełomie XVIII i XIX wieku w wielu państwach powstają coraz

⁵ S. Walklate (ed.), *Handbook of Victims and Victimology*, Devon 2007, s. 20.

sprawniej działające aparaty ścigania (policja i prokuratura). Demokratyzuje to dostęp ofiar przestępstw do wymiaru sprawiedliwości. Ktoś w ich imieniu ściga sprawców przestępstw i domaga się kary za doznaną krzywdę⁶. Paradoksalnie jednak to także moment, kiedy rola pokrzywdzonego zostaje sprowadzona do roli świadka. W procesie karnym przestaje on być aktywną stroną, a sam proces staje się rozgrywką między sprawcą przestępstwa a państwem, które go karze za złamanie reguł przez to państwo narzuconych. Rola ofiary przestępstwa na niemal dwieście lat staje się w procesie karnym marginalna, a konflikt między sprawcą a ofiarą staje się własnością państwa⁷. Dopiero w latach 60. i 70. XX wieku zaczyna się mówić o konieczności przywrócenia ofiarom przestępstw sprawczości i aktywnej roli w procesie karnym⁸. W 1985 r. pojawia się Deklaracja ONZ o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy, która wskazuje kierunek, w którym powinien podążać rozwój prawa. Od tego czasu pojawił się szereg aktów wiążących sygnujące je państwa. Z punktu widzenia obecnie obowiązującego prawa w Polsce najistotniejsze są wspomniana już Dyrektywa Unii Europejskiej 2012/29/UE, ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw, i oczywiście przepisy prawa krajowego. Dyrektywa nakazuje państwom członkowskim Unii Europejskiej takie konstruowanie przepisów, które wzmacnia sytuację procesową osoby pokrzywdzonej przestępstwem i chroni ją przed wtórną wiktyimizacją. Ze zmianami prawnymi spletały się także zmiany społeczne. Na przełomie lat 70. i 80. XX wieku w Stanach Zjednoczonych narodził się Ruch na rzecz Ofiar Przestępstw (The Victims' Rights Movement). Jego działacze opowiadali się za prawami i potrzebami ofiar przestępstw w systemie wymiaru sprawiedliwości. I to właśnie ten ruch doprowadził do uchwalenia ustaw i stworzenia programów mających na celu zapewnienie pomocy ofiarom i uznania ich cierpienia⁹.

Aby zrozumieć, jak istotne jest zaangażowanie państwa we wspieranie ofiar przestępstw zarówno dla pokrzywdzonych, jak i samego państwa (jego wizerunku, wiarygodności, zaufania obywateli), trzeba przyjrzeć się nieco potrzebom osób pokrzywdzonych przestępstwem. Są one tak różne, jak różne są historie, których doświadczyły, oraz to, jak na nie wpłynęły. Potrzeby ogólne to przede wszystkim poczucie, że sprawiedliwości stało się zadość – przywrócenie poczucia kontroli oraz wiary w istnienie ładu społecznego i obowiązujące normy. Kluczowym czynnikiem wpływającym na zadowolenie „klienta” (czyli osoby pokrzywdzonej), zaufanie i legitymizację działań organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach

⁶ *Ibid.*, s. 30–31.

⁷ N. Christie, *Conflicts as property*, „The British Journal of Criminology” 1977, Vol. 17, No. 1, DOI: 10.1093/oxfordjournals.bjc.a046783.

⁸ M. Stępień, „Mikrofizyka” ochrony praw pokrzywdzonych. O przyznaniu wagi drobnym rzeczom, [w:] A. Świątłowski (red.), *Pokrzywdzony jako uczestnik postępowań represyjnych. Czwarty wierzchołek trójkąta?*, Warszawa 2021, s. 15.

⁹ H. Zaykowski, *Issues in victim services*, [w:] C. Robertson (ed.), *Routledge Handbook on Victims' Issues in Criminal Justice*, New York–London 2017, s. 6.

karnych jest tzw. **sprawiedliwość proceduralna** (*procedural justice*)¹⁰. To koncepcja skupiająca się na postrzeganej przez obywateli jakości podejmowania decyzji i ich osobistego traktowania przez organy prawne. Badania pokazują, że społeczna ocena wymiaru sprawiedliwości konsekwentnie przedkłada sprawiedliwość proceduralną nad względy instrumentalne, niezależnie od tego, czy chodzi o policję, czy sądy¹¹. Na sprawiedliwość proceduralną składają się różne elementy¹², które w większości mogą być właśnie realizowane przez sensowny system wsparcia ofiar przestępstw. Wy tłumaczenie ofierze jej praw, stanu sprawy, dalszych kroków służy transparentności procedury, daje osobie pokrzywdzonej poczucie kontroli nad procesami związanymi z postępowaniem. Z kolei obecność asystenta osoby pokrzywdzonej powoduje, że organy wymiaru sprawiedliwości czują się bardziej kontrolowane i skrupulatniej przestrzegają procedury, zachowują się neutralnie wobec stron, traktują osoby pokrzywdzone z większym szacunkiem. Pokrzywdzeni mają wrażenie, że ktoś słucha ich obaw i traktuje je poważnie¹³.

Ben Bradford przeanalizował wpływ kontaktów osób pokrzywdzonych przestępstwem z działającą w Wielkiej Brytanii Organizacją Wspierania Ofiar (Victim Support – VS) na postrzeganie przez nich całego systemu wymiaru sprawiedliwości. Zauważył, że wsparcie otrzymywane od VS przekłada się na poczucie bycia wysłuchanym i traktowanym z szacunkiem. To z kolei zwiększa zaufanie do ogólnej uczciwości i skuteczności całego systemu. Autor wskazuje na mechanizm budowania zaufania publicznego do wymiaru sprawiedliwości poprzez korzyści płynące z podejścia skoncentrowanego na ofiarach zamiast polegania wyłącznie na polityce karnej¹⁴.

Potrzeby osób pokrzywdzonych zależą od powagi czynu kryminalnego, którego doświadczyli, jego skutków, ich sytuacji indywidualnej (płci, wieku, kondycji psychicznej, zasobności finansowej). Można podzielić je na grupy¹⁵, spośród których najważniejsze będą potrzeby podstawowe, takie jak zapewnienie bezpieczeństwa ofiary i osób jej najbliższych, dachu nad głową, jedzenia i pracy. To przede wszystkim zadanie instytucji państwowych. Do nich będzie należeć także zaadresowanie potrzeb dotyczących działań wymiaru sprawiedliwości: szybkie wsparcie i pomoc ze strony policji; pomoc w zgłoszeniu przestępstwa; pomoc prawna; poczucie współuczestniczenia w procesie, realizowane m.in. poprzez poczucie sprawczości;

¹⁰ B. Bradford, *Voice, neutrality and respect: Use of Victim Support services, procedural fairness and confidence in the criminal justice system*, „Criminology & Criminal Justice” 2011, Vol. 11, No. 4, s. 345.

¹¹ K. Murphy, T.R. Tyler, A. Curtis, *Nurturing regulatory compliance: Is procedural justice effective when people question the legitimacy of the law?*, „Regulation & Governance” 2009, Vol. 3, No. 1.

¹² B. Bradford, *Voice, neutrality and respect...*, op. cit., s. 348.

¹³ Zob. M. Kopeć, D. Woźniakowska, D. Wzorek, *Asysta dla osób pokrzywdzonych przestępstwem – ewaluacja programu pilotażowego*, „Archiwum Kryminologii” 2025 w procesie wydawniczym.

¹⁴ B. Bradford, *Voice, neutrality and respect...*, op. cit.

¹⁵ A. Ten Boom, K.F. Kuijpers, *Victims' needs as basic human needs*, „International Review of Victimology” 2012, Vol. 18, No. 2, DOI: 10.1177/0269758011432060, s. 160–161.

możliwość wypowiedzenia się; wsparcie w razie konieczności podejmowania decyzji (np. dotyczącej złożenia wniosku o ściganie lub nie). Poza tym dla pokrzywdzonego ważne są także sprawne działania wymiaru sprawiedliwości i konkretne konsekwencje poniesione przez sprawcę (aresztowanie, kara, zadośćuczynienie osobie pokrzywdzonej).

Bardzo ważne są potrzeby emocjonalne, takie jak: poczucie wsparcia, troski ze strony innych osób; wsparcie asystenta; działania naprawcze ze strony sprawcy (przeproszenie, odbudowa relacji, naprawienie szkody); pomoc w psychicznym poradzeniu sobie z traumą przestępstwa czy poczucie zamknięcia sprawy. Te potrzeby z kolei można zaspokajać na różne sposoby, także korzystając z pomocy organizacji pozarządowych czy pracy wolontariuszy.

2.2. Komu powinno przysługiwać wsparcie?

Postawione wyżej pytanie wydaje się jedynie zabiegiem retorycznym. Usługi wspierające powinny być wszakże dostępne dla każdej osoby, która padła ofiarą przestępstwa. Nie jest to jednak takie oczywiste.

Wspomniano wyżej, że ruch wsparcia ofiar przestępstw narodził się w Stanach Zjednoczonych. Wsparcie ofiar rozwijało się tam zawsze w ramach dwóch wyraźnych amerykańskich ideologii: po pierwsze – jako uzasadnienie zaostrzonych, represyjnych polityk „prawa i porządku”, a po drugie – jako rozszerzenie charakterystycznego dla USA modelu opieki społecznej. Dokładniej oznaczało to, z jednej strony, opieranie się na idei ochrony i wsparcia ofiar przestępstw dla wzmacniania władzy instytucji państwowej (np. ograniczanie zasad uczciwego procesu wobec sprawcy), co niekoniecznie rzeczywiście poprawiało sytuację samych pokrzywdzonych. Z drugiej strony usługi dla ofiar nie były dostępne dla wszystkich. Pokrzywdzony musiał być niewinny (musiał udowodnić, zgodnie z nurtem wiktymologii pozytywistycznej, że nie sprowokował przestępstwa). Pokrzywdzony musiał też kwalifikować się do pomocy socjalnej dla ubogich. Taki system prowadził do sytuacji, w której wiele inicjatyw dla ofiar miało charakter bardziej symboliczny niż realny, a same ofiary były politycznie wykorzystywane do realizacji ukrytych celów przez osoby u władzy¹⁶.

Drugie podejście, charakterystyczne bardziej dla państw o podejściu opiekuńczym, zakłada, że stanie się ofiarą przestępstwa to doświadczenie dotkliwe dla każdego, bez względu na jego (jej) status społeczny i ekonomiczny. W wersji idealistycznej państwo opiekuńcze¹⁷ (*welfare state*) oznacza, że status społeczny czy zamożność nie powinny mieć wpływu na dostęp

¹⁶ C. Gallo, K. Svensson, *Victim support and the welfare state*, London-New York 2019, s. xviii.

¹⁷ Polska deklaruje nawet w art. 2 Konstytucji RP, że jest państwem opiekuńczym („Polska jest demokratycznym państwem prawnym urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej”). W ideę państwa opiekuńczego wpisują się m.in. system NFZ, system edukacji czy program 800+, z których korzystanie nie jest uzależnione od dochodu.

do pomocy państwowej, ponieważ pomoc ta była przeznaczona dla wszystkich obywateli¹⁸. Jest to jednak podejście idealistyczne, ponieważ w praktyce w Unii Europejskiej obowiązuje wspomniana wyżej Dyrektywa 2012/29/UE. W swojej treści wielokrotnie odnosi się ona do potrzeb grup wrażliwych (jak: dzieci, młodzież, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami, imigranci, ofiary przemocy w bliskich związkach, przemocy ze względu na płeć czy ofiary zamachów terrorystycznych). Chociaż Dyrektywa wymaga objęcia grup wrażliwych specjalnymi środkami i dostępem do wyspecjalizowanych usług, nie powinno to oznaczać wykluczenia innych grup ofiar z istniejących usług wsparcia¹⁹. Jednak w praktyce zdefiniowanie w Dyrektywie grup wrażliwych wywołuje zjawisko **hierarchizacji wsparcia dla ofiar**, które jest nierozzerwalnie związane z koncepcją „idealnej ofiary”²⁰.

Czy ofiara musi być idealna? Wiele osób ma stereotypowy obraz ofiar przestępstw jako niewinnych, bezbronnych ludzi, którzy nie zrobili nic, co mogłoby spowodować przestępstwo, którego ofiarą padli. Taka ofiara jest w literaturze nazywana „ofiara idealna”²¹. Krytyczne teorie wiktymologiczne podważają jednak ideę „idealnej ofiary”. Koncepcja ta prowadzi bowiem do błędnego postrzegania ofiar i ukrywa złożoność kategorii ofiar oraz powoduje właśnie hierarchię wiktyimizacji. W praktyce oznacza to, że usługi wsparcia dla ofiar w wielu krajach koncentrują się na ofiarach niektórych przestępstw bardziej niż innych pomimo minimalnych standardów, które powinny zapewniać wsparcie ofiarom wszystkich rodzajów przestępstw²². Usługi oferowane osobom pokrzywdzonym przestępstwem głównie wspierają kobiety i dzieci, ograniczając dostęp do wsparcia dla innych grup, takich jak np. mężczyźni będący ofiarami handlu ludźmi lub przymusowego żebrania, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami czy ofiary przestępstw postrzeganych jako mniej poważne, ale mających istotny wpływ na ofiary (np. włamania, rozboje)²³.

Inną kwestią jest rola osoby pokrzywdzonej w genezie przestępstwa. „Ofiara idealna” w żaden sposób (świadomy bądź nie) nie powinna przyczynić się do własnej wiktyimizacji. W rzeczywistości jednak istnieje wiele ofiar, które nie należą do tej kategorii – np. osoby, które prowokowały sprawcę lub były pod wpływem alkoholu czy narkotyków w chwili popełnienia przestępstwa. Rzecz jednak w tym, że pomoc osobie pokrzywdzonej powinna zostać udzielona zaraz po zdarzeniu, jeszcze na etapie postępowania przygotowawczego. Rozstrzygnięcie, czy ofiara w jakikolwiek sposób przyczyniła się do zaistnienia prze-

¹⁸ C. Gallo, K. Svensson, *Victim support and the welfare state...*, op. cit., s. 14–15.

¹⁹ O. Jubany, M. Klett-Davies, M. Roiha, *Problematising the Victims' Rights Directive from the Ground: The Implementation of Victim Support Services in Greece, Italy, Bulgaria, Cyprus, and Spain*, „European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice” 2022, Vol. 30, No. 3–4, s. 286.

²⁰ *Ibid.*, s. 266.

²¹ N. Christie, *The Ideal Victim*, [w:] *Revisiting the “Ideal Victim”*, Policy Press, 2018.

²² O. Jubany, M. Klett-Davies, M. Roiha, *Problematising the Victims' Rights Directive from the Ground...*, op. cit., s. 277.

²³ *Ibid.*, s. 278.

stępstwa, jest zadaniem sądu na późniejszym etapie postępowania (w Polsce mówi o tym art. 53 § 2 Kodeksu karnego²⁴). Nie jest i nie może być wcześniej przedmiotem oceny organów bądź innych podmiotów (np. organizacji pozarządowych). Nawet jeśli mamy do czynienia z „ofiara nieidealną”, która zachowała się w sposób niefrasobliwy, nieodpowiedzialny czy prowokowała sprawcę, nie może być to podstawą ograniczenia jej praw, a ona sama musi być traktowana na równi z innymi ofiarami. **Aby otrzymać pomoc, ochronę, informacje czy odszkodowanie, nie trzeba być całkowicie bez winy**²⁵.

Co więcej, wsparcie „ofiar nieidealnych”, które nie zawsze w osobie pomagającej budzą naturalną empatię, wymaga jeszcze większego profesjonalizmu ze strony policji, prokuratury, przedstawicieli służby zdrowia i innych podmiotów.

Czy ofiara musi być uboga? Przy założeniu, że doświadczenie wiktyimizacji jest dotkliwe dla wszystkich jednakowo, wydaje się, że korzystanie z systemu wsparcia dla osób doświadczonych przestępstwem nie powinno być uzależnione od statusu ekonomicznego osoby pokrzywdzonej. Niemniej należy się liczyć z tym, że odpowiednie nagłośnienie dostępu do pomocy dla ofiar przestępstw, przy jednoczesnym utrzymaniu usług otwartych dla wszystkich, może znacząco wydłużyć czas oczekiwania na pomoc. Można temu jednak zaradzić poprzez konsekwentne rozbudowywanie sieci pomocy ofiarom przestępstw – zarówno poprzez zachęcanie różnych podmiotów do otwierania punktów pomocy, jak i poprzez zapewnienie stabilności ich finansowania. Na te cele są akurat środki w Funduszu Sprawiedliwości. W literaturze zwraca się jednak uwagę na konsekwencje faktu, że Dyrektywa 2012/29/UE wielokrotnie odnosi się do potrzeb grup wrażliwych (jak: dzieci, młodzież, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami, imigranci, ofiary przemocy w bliskich związkach, ofiary przemocy ze względu na płeć czy ofiary zamachów terrorystycznych). Zwiększona koncentracja na konkretnych grupach ofiar może powodować subtelne przesunięcie w stronę identyfikowania specyficznych „potrzeb” w celu uzasadnienia pomocy. Ten trend jest również widoczny w konkurowaniu o zasoby publiczne i przez organizacje non profit, które działając w warunkach konkurencyjnych, mogą w swojej pracy wprowadzać procedury zwiększające dostępność usług dla wybranych grup, choć oficjalnie bez powiązania z zamożnością ofiary²⁶.

2.3. Informacja jako jedno z podstawowych praw osób pokrzywdzonych

Jedną z najważniejszych potrzeb osoby pokrzywdzonej jest prawo do informacji. Otrzymanie prawidłowej, szczegółowej informacji pozwala ofierze przestępstwa poczuć się pewniej,

²⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 383); dalej: k.k.

²⁵ M. Lindgren, *The role of the police in victim support*, Stockholm–Jönköping 2003, s. 5.

²⁶ C. Gallo, K. Svensson, *Victim support and the welfare state...*, op. cit., s. 119, 138.

bezpiecznie, ale także podjąć świadome decyzje co do swojego udziału w postępowaniu (pkt 26 Dyrektywy).

Informacje i porady ze strony właściwych organów, służb udzielających wsparcia ofiarom oraz służb świadczących usługi w zakresie sprawiedliwości naprawczej powinny być zapewniane, w możliwie największym stopniu, za pośrednictwem różnych sposobów komunikowania oraz w taki sposób, by ofiara mogła je zrozumieć (pkt 21 Dyrektywy). Powinny być one także przekazywane prostym i przystępnym językiem. W procesie komunikacji z ofiarą przestępstwa trzeba wziąć pod uwagę: jej znajomość języka, w którym przekazywane są informacje; wiek; dojrzałość; potencjał intelektualny i stan emocjonalny; umiejętność czytania i pisania; oraz wszelkie formy upośledzenia psychicznego lub fizycznego. Co więcej, należy zwrócić szczególną uwagę na problemy ze zrozumieniem lub komunikacją, które mogą wynikać z niepełnosprawności, np. upośledzenia słuchu lub mowy.

Już na początku postępowania osoby pokrzywdzone powinny otrzymać pisemne potwierdzenie złożenia zawiadomienia o przestępstwie (pkt 24), a także informacje o zwrocie kosztów (pkt 23). Jednym z głównych zadań służb oraz ich personelu, odgrywających ważną rolę we wspieraniu ofiar w procesie rehabilitacji i przezwyciężania ewentualnych traumatycznych przeżyć, będących skutkiem przestępstwa, powinno być informowanie ofiar o ich prawach określonych w Dyrektywie, tak aby mogły podejmować decyzje w życzliwym otoczeniu, w którym traktowane są godnie, z szacunkiem i taktownie (pkt 38).

Jeśli pierwszy kontakt z policją jest negatywny, ofiary mogą wycofać się z formalnego systemu wymiaru sprawiedliwości, co może prowadzić do braku uzdrowienia, niepociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności i osłabienia zaufania publicznego do systemu²⁷. To, jak ważna jest ta pierwsza informacja i pierwszy kontakt osoby pokrzywdzonej z jakąkolwiek instytucją formalną, pokazują badania duńskie. Na podstawie badań jakościowych kobiet ofiar przemocy domowej ustalono, że jednym z głównych czynników utrudniających kobietom poszukiwanie pomocy był brak wiedzy i doświadczenia personelu pierwszej linii, zwłaszcza w zakresie przemocy psychicznej. To niedostateczne przygotowanie personelu miało negatywny wpływ na zachowania ofiar związane z poszukiwaniem pomocy. Nieudany pierwszy kontakt może zatem na dobre zniechęcić ofiary do ubiegania się o wsparcie i (w przypadku poważniejszych przestępstw) znacznie pogorszyć ich sytuację²⁸.

W kontekście tego, jak powinna wyglądać informacja dostarczana osobom pokrzywdzonym, **należy opracować – na poziomie krajowym – ulotkę, która byłaby wręczana osobom pokrzywdzonym zamiast albo oprócz dotychczasowego pouczenia**. Powinna mieć ona

²⁷ A. McKinley, C. Rogers, *Police, Victim and Co-victim Interaction: Insights from Australia*, „Journal of Victimology and Victim Justice” 2024, Vol. 7, No. 1, s. 95.

²⁸ E. Vejlggaard, C. Langberg, S.S. Jervelund, C.S. Øverup, *Experiences of Female Victims of Intimate Partner Violence Accessing Support Services in Denmark*, „Violence Against Women” 2025, s. 1.

krótkie informacje, infografikę. Jeżeli chodzi o zawartość merytoryczną, to dobrym punktem odniesienia może być informacja przygotowana przez Helsińską Fundację Praw Człowieka i umieszczona na stronie Rzecznika Praw Obywatelskich²⁹, ale powinna być ona zaktualizowana także w formie graficznej (obecna, bardzo amatorska i przestarzała ulotka była przygotowana w 2017 r.). Dostarczana informacja powinna zawierać także dodatek lokalny. Dobrze by było, gdyby pokrzywdzeni otrzymywali informacje dotyczące konkretnych organizacji, które mogą udzielić pomocy osobom pokrzywdzonym w miejscu najbliższym jednostce policji, do której zgłaszane jest zawiadomienie. Ważne też, aby przekazywane informacje były dostosowane do szczególnych okoliczności danej sprawy (znany sprawca, rodzaj przestępstwa itd.), lokalnych uwarunkowań (procedury dotyczące skradzionych przedmiotów, godziny pracy biura rzeczy znalezionych itd.)³⁰.

W chwili obecnej w Polsce osoba pokrzywdzona dostaje, przy pierwszym kontakcie z policją, pouczenie o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym. Jest ono napisane bardzo trudnym językiem prawnym i zawiera głównie wyciąg z przepisów Kodeksu karnego i Kodeksu postępowania karnego. **Tego typu dokument nie może być uznany za dostarczenie osobie pokrzywdzonej informacji, która spełniałaby standardy Dyrektywy 2012/29/UE.**

Ulotka wręczana każdej osobie pokrzywdzonej (najlepiej wraz z dodatkiem lokalnym, o którym mowa wyżej) powinna także w bardzo czytelny sposób odsyłać po więcej informacji na stronę internetową <http://www.pokrzywdzeni.gov.pl>. Adres ten powinien być wysoko pozycjonowany w wyszukiwarkach i stać się podstawowym kompendium wiedzy dla osób pokrzywdzonych przestępstwem. Prowadzenie tej strony, aktualizacja, dostępność powinny być jednym z zadań Ministerstwa Sprawiedliwości o wysokim priorytecie. Tymczasem w chwili obecnej (4 sierpnia 2025 r.) strona w ogóle nie działa.

2.4. Jednostki wspierające osoby pokrzywdzone

Potrzeby ofiar przestępstw powinny być zaspokajane przez różne podmioty: policję i prokuraturę, sądy, sprawcę i np. towarzystwa ubezpieczeniowe czy samorząd terytorialny. Jednak przede wszystkim zaspokojenie owych potrzeb powinno stać się jednym z celów polityki państwowej.

Bardzo ważnym nakazem Dyrektywy 2012/29/UE jest **prawo do specjalistycznego wsparcia**. Dyrektywa akcentuje zwłaszcza prawa osób, które są szczególnie bezbronne lub znaj-

²⁹ Strona Biura Rzecznika Praw Obywatelskich: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/wzory-pouczen-dla-swiadka-podejrzanego-pokrzywdzonego-zatrzymanego-obwinionego-tymczasowo-aresztowanego> [dostęp: 4.08.2025].

³⁰ M. Lindgren, *The role of the police in victim support...*, op. cit., s. 18.

dują się w sytuacjach narażających je na szczególne ryzyko, takich jak osoby narażone na powtarzające się akty przemocy w bliskich związkach, ofiary przemocy ze względu na płeć lub osoby padające ofiarami przestępstw w państwie członkowskim, którego nie są obywatelami ani w którym nie mają miejsca zamieszkania (pkt 38).

Zgodnie z Dyrektywą 2012/29/EU wsparcie, które powinny oferować specjalistyczne służby, może obejmować: zapewnienie schronienia i bezpiecznego zakwaterowania, pilną pomoc medyczną, skierowanie na badania lekarskie i obdukcję w celu uzyskania dowodów w przypadku gwałtu lub napaści na tle seksualnym, krótko- i długoterminowe doradztwo psychologiczne, opiekę pourazową, doradztwo prawne, dostęp do adwokata oraz specyficzne usługi dla dzieci będących bezpośrednio lub pośrednio ofiarami (pkt 38 art. 4 ust. 1).

Służby udzielające wsparcia ofiarom powinny zapewniać im: 1) informacje, doradztwo i wsparcie dotyczące praw ofiar, w tym w zakresie korzystania z krajowych systemów odszkodowań za szkody poniesione wskutek przestępstwa, oraz dotyczące roli ofiar w postępowaniu karnym, także w zakresie przygotowania do udziału w procesie sądowym; 2) informacje o wszelkich istniejących specjalistycznych służbach wsparcia lub bezpośrednie kierowanie do tych służb; 3) wsparcie emocjonalne oraz, gdy jest dostępne, wsparcie psychologiczne; 4) doradztwo dotyczące kwestii finansowych i praktycznych, będących skutkiem przestępstwa; 5) doradztwo dotyczące zagrożenia wtórną i ponowną wiktymizacją, zastraszeniem oraz odwetem i sposobów zapobiegania tym zjawiskom (art. 9 ust. 1).

Mimo że Dyrektywa szczególnie akcentuje prawa najbardziej wrażliwych grup osób, nie oznacza to, że tych zapisów nie powinno się stosować szerzej, do wszystkich ofiar przestępstw.

Prawo do specjalistycznego wsparcia może być realizowane poprzez: różne programy dedykowane ofiarom przestępstw, doradztwo prawne, pomoc psychologiczną, prawidłową, empatyczną praktykę działania przedstawicieli organów wymiaru sprawiedliwości czy służby zdrowia, ale także przepisy prawa (m.in. karnego, postępowania karnego) uwzględniające interesy i potrzeby osoby pokrzywdzonej przestępstwem. W wielu państwach system pomocy pokrzywdzonym jest silnie wspierany przez instytucje formalne. Nie da się ukryć, że najsilniejsze, systemowe rozwiązania dotyczące wspierania ofiar przestępstw mają kraje anglosaskie i państwa skandynawskie. Szwedzki Urząd ds. Ofiar Przestępstw (Brottsoffermyndigheten) podlega Ministerstwu Sprawiedliwości³¹. W Stanach Zjednoczonych przy Departamencie Sprawiedliwości funkcjonuje stanowisko Rzecznika Ofiar (*Victims' Rights Ombudsman*)³². W innych modelach silne wsparcie ofiary przestępstw mogą uzyskać od policji. Na przykład w Anglii i Walii istnieje stanowisko policyjnego asystenta osób pokrzywdzonych przestępstwem (*Victim Care Officer*), a FBI posiada jednostkę dedykowaną pomocy ofiarom

³¹ Szwedzki Urząd ds. Ofiar Przestępstw: <https://www.brottsoffermyndigheten.se/eng> [dostęp: 16.08.2025].

³² U.S. Department of Justice: <https://www.justice.gov/usao/office-victims-rights-ombudsman> [dostęp: 16.08.2025].

(The Victim Services Division). Zadaniem tych osób i jednostek jest informowanie, pomoc ofiarom w radzeniu sobie z następstwami przestępstwa i wspieranie w procesie karnym. Swoje Policyjne Centrum Pomocy Ofiarom (Policy Centre for Victim Issues) ma także Kanada. W niektórych państwach proces wsparcia jest w znacznym stopniu przekazany samorządom lokalnym (np. w Szwecji, Niemczech, Anglii i Walii czy poszczególnych stanach Ameryki Północnej).

2.4.1. Urzędy wspierające osoby pokrzywdzone na poziomie państwowym

W niektórych państwach działania na rzecz osób pokrzywdzonych przestępstwem realizowane są już na poziomie centralnym, co nie wyklucza równocześnie świadczenia pomocy na poziomie lokalnym i oferowania usług ofiarom przestępstw przez organizacje pozarządowe. Wydaje się jednak, że pewne zarządzanie odgórne jest pomysłem wartym realizacji. Przede wszystkim centralna jednostka jest najbliżej rządzących, ma największy wpływ na politykę państwa w zakresie wspierania osób pokrzywdzonych przestępstwem. Ma największe szanse na przeprowadzenie działań legislacyjnych (także szybkie proponowanie poprawek do istniejących aktów prawnych), może sprawnie zarządzać tworzeniem aktów wykonawczych do ustaw. Ponadto ma największe możliwości prowadzenia sensownego, zintegrowanego finansowania organizacji pomocowych na poziomie lokalnym, może zapewniać jednolitość rozwiązań we wszystkich jednostkach pracujących z ofiarami (np. zarządzać systemem czytelnej, dostosowanej do wszystkich odbiorców, informacji).

W Szwecji istnieje Urząd ds. Ofiar Przestępstw (Brottsoffermyndigheten), który podlega Ministerstwu Sprawiedliwości i kieruje nim Dyrektor Generalny powoływany przez rząd. Jego celem jest dbanie o prawa wszystkich ofiar przestępstw i zwracanie uwagi opinii publicznej na ich potrzeby i interesy³³. Ma on swoje podstrony z krótką informacją w 20 językach mniejszości mieszkających w Szwecji, w tym w języku polskim³⁴, jednak długość i szczegółowość tych informacji wyglądają różnie w różnych językach.

Strona w najbardziej rozbudowanej, szwedzkiej wersji³⁵ informuje o warunkach i możliwościach uzyskania kompensaty państwowej lub odszkodowania. Są tam informacje o przebiegu postępowania karnego – od zgłoszenia przestępstwa na policję po to, co dzieje się po ewentualnym wyroku. Można tam znaleźć informacje o prawach ofiary przestępstwa oraz o tym, gdzie można uzyskać wsparcie i ochronę. Zawarte są tam także informacje o różnych reakcjach, które mogą wystąpić po doświadczeniu przestępstwa.

³³ Szwedzki Urząd ds. Ofiar Przestępstw: <https://www.brottsoffermyndigheten.se/eng> [dostęp: 5.08.2025].

³⁴ Szwedzki Urząd ds. Ofiar Przestępstw: <https://www.brottsoffermyndigheten.se/other-languages/polski-polish/> [dostęp: 5.08.2025].

³⁵ Szwedzki Urząd ds. Ofiar Przestępstw: <https://www.brottsoffermyndigheten.se/sok-ersattning/> [dostęp: 5.08.2025].

Urząd ds. Ofiar Przestępstw przygotował również szczegółowe informacje dotyczące niektórych rodzajów przestępstw: przestępstw na tle seksualnym, aktów terrorystycznych oraz przestępstw związanych z groźbami i mową nienawiści. Są także dodatkowe informacje dla osób małoletnich i będących świadkami przestępstw.

Do informacji szczegółowych można się dostać za pomocą „menu” albo wypełniając test, który pomaga uściślić sytuację osoby pokrzywdzonej i dostarcza informacji „skrojonej” pod konkretną osobę.

W **Stanach Zjednoczonych** przy Departamencie Sprawiedliwości funkcjonuje stanowisko Rzecznika Praw Ofiar (*Victims' Rights Ombudsman*)³⁶. Jego misją jest dbanie o to, by wobec ofiar przestępstw federalnych były przestrzegane prawa, do których są uprawnione na mocy ustawy o prawach ofiar przestępstw (*Crime Victims' Rights Act – CVRA*)³⁷. Rzecznik poprzez swoją działalność nie wspiera bezpośrednio osób pokrzywdzonych. Jego misja ogranicza się do przyjmowania i badania skarg na pracowników Departamentu Sprawiedliwości, którzy naruszyli lub nie zapewnili osobie pokrzywdzonej praw ustanowionych w ustawie o prawach ofiar przestępstw, takich jak m.in. prawo do: uczestniczenia w postępowaniu sądowym, bycia wysłuchanym, postępowania bez nieuzasadnionych opóźnień, ochrony przed oskarżonym, odszkodowania.

W **Kanadzie** na szczeblu centralnym istnieje Biuro Federalnego Rzecznika Ofiar Przestępstw (*Office of the Federal Ombudsperson for Victims of Crime*)³⁸. Jest to instytucja niezależna od rządu Kanady, a jej celem jest reprezentowanie głosu ofiar przestępstw na szczeblu federalnym. Biuro dba o to, aby w Kanadzie były realizowane zobowiązania dotyczące szacunku wobec ofiar i osób ocalałych, a ich prawa były przestrzegane. Ombudsman informuje o prawach ofiar, dystrybuuje publikacje (materiały informacyjne, artykuły naukowe) oraz wystosowuje rekomendacje dla kanadyjskiego rządu zmierzające do tego, by potrzeby ofiar były brane pod uwagę w polityce państwa, a ich prawa były przestrzegane.

Z poziomu strony Rzecznika można przejść do podstrony poświęconej systemowi wsparcia dla ofiar przestępstw³⁹. W Kanadzie jest on bardzo rozbudowany. Są to różne usługi oferowane przez: rząd, policję, sądy, wolontariuszy, organizacje pozarządowe i inne instytucje. Na poziomie rządowym odpowiedzialność za usługi dla ofiar jest podzielona między rząd federalny, pro-

³⁶ U.S. Department of Justice: <https://www.justice.gov/usao/office-victims-rights-ombudsman> [dostęp: 5.08.2025].

³⁷ *The Crime Victims' Rights Act*, część *Justice for All Act of 2004* formalnie przyjęta jako Pub. L. No. 108405, 118 Stat. 2260. Ustawa weszła w życie 30 października 2004 r. Została uchwalona jako zapis w 18 U.S.C. § 3771, czyli w tytule 18 kodeksu Stanów Zjednoczonych. Strona Kongresu USA: <https://www.congress.gov/crs-product/RS22518> [dostęp: 18.08.2025].

³⁸ Biuro Federalnego Rzecznika Ofiar Przestępstw: <https://www.canada.ca/en/office-federal-ombudsperson-victims-crime.html> [dostęp: 5.08.2025].

³⁹ Biuro Federalnego Rzecznika ds. Ofiar Przestępstw: <https://www.canada.ca/en/office-federal-ombudsperson-victims-crime/services-services.html> [dostęp: 5.08.2025].

wincje i terytoria. Na szczeblu federalnym działa szereg departamentów i biur, które oferują konkretne informacje lub wsparcie dla wszystkich kanadyjskich ofiar. Na stronie można znaleźć informacje dotyczące wsparcia finansowego czy mapę organizacji udzielających pomocy.

Aby otrzymywać informacje o sprawcy, a także pewne formy wsparcia, osoba pokrzywdzona musi zarejestrować się w Służbie Więziennej Kanady (Correctional Service of Canada – CSC) albo w Kanadyjskiej Radzie ds. Zwolnień Warunkowych (Parole Board of Canada – PBC). Bez dokonania rejestracji nie można uzyskać żadnych informacji o sprawcy.

W **Niemczech** wsparcie dla ofiar przestępstw jest realizowane na dwóch poziomach: federalnym (*Bund*) oraz krajów związkowych (*Länder*). Federalny Rzecznik ds. Ofiar Przestępstw (*Bundesopferbeauftragter*) jest centralnym organem ds. pomocy ofiarom aktów terrorystycznych i ekstremistycznych popełnionych wewnątrz Niemiec. Jego zadaniami są: kontakt z ofiarami i dbanie o przestrzeganie ich interesów; koordynacja wsparcia praktycznego, finansowego i psychospołecznego; wspomaganie ofiar w kontaktach z instytucjami państwowymi; reprezentowanie ich głosu politycznie i publicznie. Na poziomie rządu federalnego działają także Pełnomocnik Rządu Federalnego ds. Życia Żydowskiego w Niemczech i Walki z Antysemityzmem oraz Niezależny Komisarz ds. Wykorzystywania Seksualnego Dzieci. Poza tym swoich komisarzy mają wszystkie landy⁴⁰.

Istnieje też ogólnoniemiecka strona sygnowana przez niemieckie Ministerstwo Sprawiedliwości⁴¹. Są na niej informacje o prawach osoby pokrzywdzonej przestępstwem, ulotki, publikacje. Swoją stronę ma także Federalna Policja. Udostępnia ona podstawowe informacje przydatne osobie pokrzywdzonej oraz internetową bazę danych (*Atlas der Opferhilfen*), ułatwiającą lokalizację dostępnych form pomocy w danej okolicy, w tym udzielanej przez takie organizacje, jak Weisser Ring, lokalne poradnie i grupy wsparcia⁴².

W **Wielkiej Brytanii** nie ma centralnego urzędu ds. wsparcia ofiar, ale poszukiwanie informacji można zacząć od rządowej strony informacyjnej⁴³. Tam także znajdziemy podstawowe informacje o prawach osób pokrzywdzonych, ale przede wszystkim możliwość przekierowania do bardzo rozbudowanej w Wielkiej Brytanii sieci pomocy ofiarom przestępstw, opartej na działalności rozmaitych organizacji. We **Francji** jest strona informacyjna prowadzona przez francuskie Ministerstwo Sprawiedliwości⁴⁴. W **Australii** jest kilka stron centralnych

⁴⁰ Strona pomocy dla ofiar przestępstw w Niemczech: https://www.hilfe-info.de/Webs/hilfeinfo/EN/HelpAndAdvice/AnsprechpartnerUndBeratungsstellen/BundUndLaender/BundUndLaender_node.html [dostęp: 17.08.2025].

⁴¹ Strona pomocy dla ofiar przestępstw w Niemczech: https://www.hilfe-info.de/Webs/hilfeinfo/EN/Home/home_node.html [dostęp: 5.08.2025].

⁴² Strona niemieckiej Policji Federalnej: <https://bundespolizei.de/sicher-im-alltag/opferschutz> [dostęp: 16.08.2025].

⁴³ Brytyjska strona rządowa wspierająca ofiary przestępstw: <https://www.gov.uk/get-support-as-a-victim-of-crime> [dostęp: 5.08.2025].

⁴⁴ Francuska strona rządowa wspierająca ofiary przestępstw: <https://www.justice.fr/themes/aide-victimes> [dostęp: 5.08.2025].

zawierających kompendium wiedzy na temat praw ofiar, telefonów pomocowych, organizacji świadczących pomoc itd., choć administrowane są one oddzielnie dla poszczególnych stanów.

Nieco inny system wspierania ofiar na poziomie państwowym oferuje **Norwegia**. W tym państwie nie ma specjalnego ombudsmiana ds. ofiar przestępstw, który działałby jako centralne ogniwo wsparcia lub rzecznictwa. Pojawiają się głosy, że ofiary nie mają silnego reprezentanta w norweskim systemie⁴⁵. Jednak to właśnie w Norwegii usługi wsparcia dla ofiar przestępstw są organizowane przez państwo⁴⁶. Pierwszy nordycki multidyscyplinarny ośrodek wsparcia dla ofiar napaści, działający w ramach publicznego systemu opieki zdrowotnej i społecznej, został otwarty w Norwegii w 1986 r. i obecnie funkcjonuje w każdej norweskiej gminie⁴⁷.

Biorąc pod uwagę powyższe rozwiązania, **należy zarekomendować powołanie – w strukturze Ministerstwa Sprawiedliwości – Wydziału (lub Departamentu) ds. Pokrzywdzonych Przestępstwem**. W Ministerstwie Sprawiedliwości istnieją Wydział Edukacji Prawnej, Wydział Spraw Obywatelskich i Departament Funduszu Sprawiedliwości. Żadna z tych jednostek nie koncentruje się na sprawach osób pokrzywdzonych. Podstrona Wydziału Edukacji Prawnej ma tekst: „Jeśli jesteś osobą pokrzywdzoną przestępstwem, kliknij tutaj: <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/fundusz-sprawiedliwosci>”. Link odsyła do podstrony Funduszu Sprawiedliwości, ale informacje tam zawarte są skoncentrowane głównie na konkursach i naborach konkursowych. Dla osób pokrzywdzonych jest jedynie informacja o infolinii oraz informacja o punktach udzielających porad. To zaledwie ułamek potrzeb. Problemem jest także to, że dotarcie do strony internetowej Funduszu Sprawiedliwości jest bardzo nieintuicyjne.

Konieczne jest także istnienie jednej, centralnej strony internetowej dedykowanej osobom pokrzywdzonym przestępstwem (być może z wykorzystaniem niedziałającego obecnie adresu www.pokrzywdzeni.gov.pl). Strona ta: powinna być kompendium informacji dla pokrzywdzonych, bazą polskich artykułów naukowych poświęconych problematyce wiktylizacji, zawierać informację o możliwościach wsparcia dla ofiar, przekierowywać do konkretnych miejsc (ogólnopolskich i lokalnych) świadczących pomoc.

2.4.2. Rola policji we wspieraniu ofiar przestępstw

Konkretnymi potrzebami osób pokrzywdzonych przestępstwem są także te dotyczące działania wymiaru sprawiedliwości: szybkie wsparcie i pomoc ze strony policji; pomoc w zgłoszeniu

⁴⁵ Strona Uniwersytetu w Oslo: <https://www.jus.uio.no/ikrs/english/research/news/2023/norway-is-not-interested-in-victims-situations-nadheim> [dostęp: 14.08.2025].

⁴⁶ M. Helminen, *‘We need to make sure that we are always something else’: Victim support organisations and the increasing responsibility of the state in supporting crime victims in Finland and Norway*, „International Review of Victimology” 2019, Vol. 25, No. 2, s. 160.

⁴⁷ Ibid.

przestępstwa; pomoc prawna; poczucie współuczestniczenia w procesie, realizowane m.in. poprzez poczucie sprawczości; możliwość wypowiedzenia się; wsparcie w razie konieczności podejmowania decyzji (np. dotyczącej złożenia wniosku o ściganie lub nie). Poza tym dla pokrzywdzonego ważne są sprawne działanie wymiaru sprawiedliwości i konkretne konsekwencje poniesione przez sprawcę (aresztowanie, kara, zadośćuczynienie osobie pokrzywdzonej).

Większość osób pokrzywdzonych przestępstwem, które decydują się na zgłoszenie sprawy do oficjalnego systemu wymiaru sprawiedliwości, zaczyna swój kontakt z nim od policji. Osoba pokrzywdzona zgłaszając przestępstwo, mierzy się z szeregiem różnych emocji. Będzie to wytrącenie z równowagi emocjonalnej, spowodowane zaburzeniem struktur poznawczych (obaleniem przekonania o nietykalności osobistej, przekonania, że świat jest logiczny i pojmowalny, przekonania o własnej wartości), które z kolei skutkuje poczuciem utraty kontroli. Osobie pokrzywdzonej mogą też towarzyszyć: lęk, gniew, wstyd, obwinianie się, smutek, rozpacz, poczucie straty⁴⁸. Jest niesłychanie ważne, by funkcjonariusz(ka), z którym(a) kontaktuje się ofiara, potrafił(a) nie tylko przyjąć formalnie zgłoszenie, ale także udzielić jej odpowiedniego wsparcia emocjonalnego i rady co do dalszych kroków.

Stworzenie takich stanowisk i jednostek może być pewnego rodzaju wyzwaniem, ponieważ trzonem pracy każdej policji jest koncentracja na przestępstwie i jego sprawcy. Aby wdrożyć w policji naprawdę dobry system wspierania ofiar, musi wydarzyć się kilka rzeczy. Po pierwsze, aby skutecznie rozwijać działania na rzecz ofiar przestępstw, organy policji muszą przyjąć całościowe, zintegrowane spojrzenie na kwestie dotyczące ofiar. To musi być wyraźny sygnał płynący „z góry”, że zadbanie o komfort psychiczny, szacunek i informacje dla osób pokrzywdzonych jest jednym z zadań policji, traktowanym na równi z wykryciem sprawcy i zgromadzeniem dowodów w sprawie. Chodzi o wytworzenie przekonania, że działania na rzecz ofiar nie są zadaniem marginalnym, poprzez wyraźne podkreślanie, że stanowią one istotną funkcję jednostki policji. Konieczne są także wprowadzenie rozwiniętego modułu dotyczącego ofiar do szkolenia przyszłych policjantów oraz regularne szkolenia merytoryczne dla policjantów mających bezpośredni kontakt z ofiarami (obejmujące nie tylko kwestie prawne czy formalne, ale także komponent szkolenia psychologicznego). Poza tym szkolenia powinny także zapobiegać traktowaniu różnych typów ofiar odmiennie. Każda osoba pokrzywdzona powinna być traktowana z takim samym szacunkiem, bez względu na: wiek, płeć, orientację psychoseksualną, etniczność, wyznawaną religię, sprawność, status majątkowy czy pobytowy. Poza tym w poszczególnych jednostkach policji muszą być funkcjonariusze(ki) odpowiedzialni(e) za wsparcie ofiar przestępstw, a ich zadania powinny

⁴⁸ D. Woźniakowska, *Konsekwencje wiktyimizacji*, [w:] P. Chomczyński, P. Frąckowiak, D. Woźniakowska (red.), *Kryminologia. Teoria i praktyka*, Warszawa 2024, s. 490–491.

być koordynowane i tożsame we wszystkich jednostkach⁴⁹. Bardzo ważną kwestią jest także ścisła koordynacja zadań policji w zakresie wspierania ofiar przestępstw z zadaniami lokalnych centrów pomocy ofiarom przestępstw i lokalnych organizacji pozarządowych. Współpraca jednostek policji z trzecim sektorem (NGO) powinna mieć jeszcze jeden wymiar – regularnego dialogu z organizacjami świadczącymi pomoc ofiarom, by korzystać z ich wiedzy na temat sytuacji ofiar przestępstw w danej społeczności.

Policja (funkcjonariusze i funkcjonariuszki) ma podchodzić do pokrzywdzonych z cierpliwością, empatią i wiedzą merytoryczną na temat potencjalnej kondycji psychicznej osoby pokrzywdzonej, wspierać przy czynnościach niezbędnych w dochodzeniu (np. obdukcja), udzielać im podstawowej, zrozumiałej informacji na temat ich praw i dalszych kroków, a następnie płynnie kierować do wyspecjalizowanych organizacji, które obejmą potrzebującą ofiarę dłuższą i pogłębioną pomocą.

Jak już wspomniano, istnieją państwa, w których wsparcie dla osób pokrzywdzonych zaczyna się od jednostek policyjnych. Należy do nich **Anglia i Walia**⁵⁰, gdzie już pół wieku temu w działaniach policji przykładano ogromną wagę do wsparcia osób pokrzywdzonych. Działająca w tym kraju największa organizacja pomocowa dla ofiar przestępstw, Victim Support, od początku swojego istnienia zakładała współpracę multiagencyjną⁵¹. System wsparcia ofiar przestępstw w pierwszym okresie powstawania (w latach 70. i 80. XX wieku) był efektem rozmów między trzema instytucjami kluczowymi dla systemu wymiaru sprawiedliwości: sądami magistralnymi, służbą kuratorską i policją. Choć sądy z czasem zaangażowały się w mniejszym stopniu, to służba kuratorska i policja odegrały istotną rolę. Ścisła współpraca między policją a Victim Support była również istotnym elementem i znacząco przyczyniła się do skutecznego powstania organizacji⁵².

W Anglii i Walii organizacja Victim Support, która ma status organizacji pozarządowej⁵³, jest filarem pomocy dla pokrzywdzonych. Jej rola i zadania zostały opisane bardziej szczegółowo poniżej. Jedną z podstawowych ról policji w Anglii i Walii jest kierowanie ofiar przestępstw właśnie do tej organizacji.

Ważną rolę we wspieraniu ofiar przestępstw w **Wielkiej Brytanii** odgrywają policyjni komisarze ds. przestępczości (*Police and Crime Commissioner – PCC*). Funkcję tę wprowadzono

⁴⁹ M. Lindgren, *The role of the police in victim support...*, op. cit., s. 10.

⁵⁰ Dość podobne rozwiązania są przyjęte w Szkocji i Irlandii Północnej, ale mają one oddzielne systemy niż ten dla Anglii i Walii.

⁵¹ R. Mawby, *Victim Support in England and Wales: The end of an era?*, „International Review of Victimology” 2016, Vol. 22, No. 3, s. 205.

⁵² *Ibid.*

⁵³ Rejestr organizacji charytatywnych Anglii i Walii: https://register-of-charities.charitycommission.gov.uk/en/charity-search/?p_p_id=uk_gov_ccew_onereg_charitydetails_web_portlet_CharityDetailsPortlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&uk_gov_ccew_onereg_charitydetails_web_portlet_CharityDetailsPortlet_regId=298028&uk_gov_ccew_onereg_charitydetails_web_portlet_CharityDetailsPortlet_subId=0 [dostęp: 6.08.2025].

w 2012 r. na mocy ustawy o reformie policji i odpowiedzialności społecznej (*Police Reform and Social Responsibility Act*⁵⁴) z 2011 r. Miała ona wzmocnić głos obywateli w sprawach bezpieczeństwa i lepiej dostosować politykę bezpieczeństwa do potrzeb lokalnych społeczności. Policyjny komisarz ds. przestępczości nie jest policjantem, a urzędnikiem państwowym. Jest wybierany co 4 lata w wyborach powszechnych⁵⁵. Reprezentuje społeczność lokalną w sprawach związanych z bezpieczeństwem publicznym⁵⁶. Policyjni komisarze ds. przestępczości działają w każdym z 41 regionów policji w Anglii i Walii⁵⁷.

Komisarze odgrywają ogromną rolę we wspieraniu ofiar przestępstw. Poza finansowaniem lokalnych usług w zakresie wsparcia ofiar przestępstw opracowują i publikują plany (*Police and Crime Plans*), które wyznaczają lokalne priorytety, w tym wsparcie dla ofiar i zapobieganie przestępczości oraz dostęp do świadczeń (informacje, opieka psychologiczna, sprawiedliwość naprawcza, rekompensaty)⁵⁸. Policyjni komisarze ds. przestępczości nadzorują jakość świadczeń oferowanych ofiarom przez policję i partnerów oraz zbierają informacje zwrotne od społeczności (np. poprzez ankiety lub konsultacje), aby ulepszać system⁵⁹. Inną rolę komisarzy jest reprezentowanie interesów ofiar przestępstw wobec innych instytucji, np. policji, sądów czy Ministerstwa Sprawiedliwości. W tym kontekście, jeśli prawa ofiar nie są przestrzegane, mogą interweniować systemowo⁶⁰. Jako przykłady działań podejmowanych przez policyjnych komisarzy ds. przestępczości można wymienić np.: utworzenie całonocnych telefonicznych linii wsparcia dla ofiar przemocy domowej; finansowanie lokalnych punktów pomocy dla ofiar gwałtu (*Sexual Assault Referral Centres – SARC*); wspieranie programów wsparcia ofiar przestępstw z nienawiści, skierowane do mniejszości etnicznych i LGBTQ+; finansowanie mediatorów w sprawach, w których można zastosować narzędzia sprawiedliwości naprawczej⁶¹.

⁵⁴ Commonwealth Government legislation site: www.legislation.gov.uk – *Police Reform and Social Responsibility Act 2011 c. 13*.

⁵⁵ Strona Brytyjskiej Komisji Wyborczej: <https://www.electoralcommission.org.uk/voting-and-elections/how-elections-work/types-elections/police-and-crime-commissioners> [dostęp: 6.08.2025].

⁵⁶ Jego rola jest znacznie większa niż wspieranie ofiar przestępstw. Komisarz: nadzoruje lokalną policję, określa priorytety walki z przestępczością, ustala budżet policji, powołuje i odwołuje szefa policji (*Chief Constable*), wspiera działania zapobiegające przestępczości. Strona Suffolk Police and Crime Commissioner: <https://suffolk-pcc.gov.uk/the-commissioner/my-role> [dostęp: 6.08.2025].

⁵⁷ Z wyjątkiem Londynu i Manchesteru, gdzie funkcję tę pełni burmistrz.

⁵⁸ Strona Association of Police and Crime Commissioners: <https://www.apccs.police.uk/role-of-pcc/> [dostęp: 6.08.2025].

⁵⁹ Dokument *Victim and Witness Strategy* na stronie internetowej: www.westmercia-pcc.gov.uk [dostęp: 6.08.2025].

⁶⁰ Strona Association of Police and Crime Commissioners: <https://www.apccs.police.uk/role-of-pcc/> [dostęp: 6.08.2025].

⁶¹ Dokument *Duty to collaborate in the commissioning of victim support services: Draft guidance for duty holders* dostępny na stronie: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://assets.publishing.service.gov.uk/media/6641f9274f29e1d07fad5f0/annex-a-duty-collaborate-statutory-guidance.pdf [dostęp: 15.09.2025].

W strukturze brytyjskiej policji od początku XXI wieku istnieją jednostki opieki nad ofiarami (Victim Care Units – VCU). Są to jednostki publiczne, najczęściej działające w ramach lokalnych struktur policji. Są finansowane przez komisarzy ds. przestępczości, którzy czasami wręcz sami prowadzą lokalne VCU. Jednostki opieki nad ofiarami stanowią w Wielkiej Brytanii jeden z kluczowych elementów systemu wsparcia ofiar: odgrywają rolę pośrednika między ofiarą a systemem sprawiedliwości, ułatwiając dostęp do pomocy, praw i informacji.

Wkrótce po zgłoszeniu przestępstwa na policję officer jednostki (*Victim Care Officer*) kontaktuje się z ofiarą, by ocenić jej potrzeby. Ponieważ jednostki te współpracują z partnerami lokalnymi: organizacjami pozarządowymi, służbą zdrowia czy samorządami, policjant może przekierować osobę pokrzywdzoną do miejsc, w których otrzyma ona pomoc psychologiczną, poradę prawną, niekiedy nawet wsparcie mieszkaniowe. Jednostki VCU kierują ofiary także do organizacji wyspecjalizowanych, np. dla ofiar przemocy domowej, zgwałcenia czy przestępstw z nienawiści. Ofiary otrzymują informacje o postępowaniu karnym, swoich prawach i możliwych rekompensatach⁶².

Z Victim Support współpracują również jednostki wsparcia świadków (Witness Care Units – WCU). Są to wyspecjalizowane jednostki działające przy policji i prokuraturze (The Crown Prosecution Service)⁶³. Obecnie stanowią one kluczowy element systemu wsparcia zarówno dla świadków, jak i ofiar przestępstw (jeśli są świadkami w sprawie), którzy biorą udział w postępowaniu karnym. Ich zadaniem jest opieka nad świadkami i ofiarami od momentu postawienia zarzutów do zakończenia sprawy w sądzie. W WCU pracują pracownicy cywilni zatrudnieni przez policję oraz specjaliści ds. wsparcia ofiar i świadków. Jednostka wsparcia świadków zapewnia świadkom i zeznającym osobom pokrzywdzonym informacje o przebiegu postępowania (terminach, statusie sprawy). Jej zadaniem jest również ocena, czy osoba zeznająca nie potrzebuje dodatkowych środków bezpieczeństwa (jak np. zeznanie zza parawanu czy za pomocą łącza wideo). Pracownicy jednostki mogą też pomóc osobie pokrzywdzonej w przygotowaniu zeznań (choć nie instruują, co ma ona mówić). Dodatkowo WCU świadczą także usługi logistyczne, które ułatwiają złożenie zeznań: transport do sądu, zadbanie o szczególne potrzeby osoby zeznającej (tłumaczenie, zapewnienie dostępności do budynków), ale także obecność osoby wspierającej⁶⁴.

⁶² Informacje ze stron lokalnych jednostek policyjnych w Anglii i Walii: <https://www.surrey.police.uk/SysSiteAssets/foi-media/surrey/policies/cj012-ext-victim-care-policy-august-2024.pdf>; <https://www.surrey.police.uk/SysSiteAssets/foi-media/surrey/policies/cj012-ext-victim-care-policy-august-2024.pdf>; <https://www.westmidlands.police.uk/police-forces/west-midlands-police/areas/about-us/about-us/victim-care>; <https://www.devon-cornwall.police.uk/SysSiteAssets/media/downloads/force-content/devon-and-cornwall/advice/support-information-victims-crime.pdf> [dostęp: 7.08.2025].

⁶³ Strona The Crown Prosecution Service: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/victims-and-witnesses-care-and-treatment> [dostęp: 6.08.2025].

⁶⁴ Strona z informacjami dla ofiar i świadków przestępstwa: <https://www.gov.uk/going-to-court-victim-witness> [dostęp: 6.08.2025].

W 2001 r.⁶⁵ policji powierzono dodatkowe obowiązki związane z zachęcaniem ofiar do składania osobistych oświadczeń ofiar (*Victim Personal Statement* – VPS) dla sądów⁶⁶. Jest to narzędzie funkcjonujące w systemie wymiaru sprawiedliwości w Wielkiej Brytanii, które umożliwia ofierze przestępstwa przedstawienie wpływu, jaki przestępstwo wywarło na jej życie. Stanowi ono najczęściej pisemne oświadczenie, w którym osoba pokrzywdzona może opisać: skutki emocjonalne, jakie miało dla niej doświadczenie wiktymizacyjne (np. lęk, trauma); skutki fizyczne (np. urazy); skutki finansowe (np. utrata dochodu, koszty leczenia); wpływ na życie codzienne, rodzinne i zawodowe. Oświadczenie można złożyć już podczas zgłaszania przestępstwa, ale można to także zrobić na późniejszym etapie postępowania. W odróżnieniu od zeznań ofiary będącej świadkiem przestępstwa złożenie VPS jest dobrowolne. Osobiste oświadczenie ofiary jest dołączane do akt sprawy i może zostać odczytane w sądzie przed wydaniem wyroku. Celem tego narzędzia jest umocnienie pozycji procesowej osoby pokrzywdzonej. Oświadczenie VPS ma pomóc sądowi zrozumieć szerszy kontekst szkód wyrządzonych przestępstwem i może wpłynąć na wymiar kary (choć nie decyduje o niej bezpośrednio, nie wpływa też na uznanie winy sprawcy). Przede wszystkim jednak umożliwia ofierze bycie wysłuchaną, nawet jeśli nie występuje jako świadek.

W brytyjskiej policji działają także oficerowie wspierający ofiary bardzo poważnych przestępstw. Są nimi funkcjonariusze policji ds. kontaktu z rodziną (*Family Liaison Officer* – FLO)⁶⁷. Funkcję tę pełnią doświadczeni funkcjonariusze, którzy przeszli specjalistyczne szkolenie z zakresu: komunikacji z osobami w żałobie, etyki, wsparcia psychologicznego oraz postępowania w sytuacjach traumatycznych. Ich zadaniem jest utrzymywanie kontaktu z rodziną ofiary poważnego przestępstwa – najczęściej zabójstwa, wypadku śmiertelnego lub aktu terroru – lub w przypadkach zaginięć. Główne zadania tych osób to: bycie łącznikiem między rodziną ofiary a zespołem śledczym; informowanie rodziny o postępach w śledztwie i procedurach sądowych; zbieranie informacji od rodziny, które mogą pomóc w śledztwie (np. odnośnie do profilu ofiary); koordynowanie wsparcia emocjonalnego i praktycznego dla bliskich zmarłej osoby. W niektórych przypadkach FLO świadczą także pomoc w identyfikacji ciała i organizacji pochówku. Celem istnienia tego stanowiska jest zapobieganie wtórnej wiktymizacji i zapewnienie, że bliscy zmarłego są dobrze poinformowani i objęci opieką.

⁶⁵ Od tego czasu system VPS był kilkakrotnie aktualizowany, m.in. w ramach kolejnych wersji *Code of Practice for Victims of Crime* (Kodeksu Praw Ofiar Przestępstw), ostatnio w 2020 r. *Code of Practice for Victims of Crime in England and Wales*, Ministry of Justice 2020.

⁶⁶ Strona The Crown Prosecution Service: <https://www.cps.gov.uk/publication/victims-personal-statement> [dostęp: 6.08.2025].

⁶⁷ Strona National Emergencies Trust: <https://nationalemergenciestrust.org.uk/family-liaison-officer-disasters-mental-health/> [dostęp: 6.08.2025], strona Nottinghamshire Police: <https://www.nottinghamshire.police.uk/foi-ai/nottinghamshire-police/publication/our-policies-and-procedures/support-services/family-liaison-officer-co-ordination-and-deployment-pd-109/> [dostęp: 6.08.2025], strona Joining the Police: <https://www.joiningthepolice.co.uk/training-progression/career-progression/role-spotlights/family-liaison-officer> [dostęp: 6.08.2025].

Funkcjonariusz policji ds. kontaktu z rodziną współpracuje z organizacjami wspierającymi ofiary, przede wszystkim (z opisaną poniżej) Krajową Służbą ds. Zabójstw (National Homicide Service), będącą częścią organizacji Victim Support.

W **Kanadzie**⁶⁸ nie ma jednolitego systemu, w którym policja pracuje, wspierając osoby pokrzywdzone, aczkolwiek na poziomie Ministerstwa Sprawiedliwości istnieje jednostka federalna: Policy Centre for Victim Issues, która w obszarach dotyczących ofiar przestępstw rozwija strategię, inicjuje reformy prawa karnego, zarządza funduszem wsparcia ofiar (Victims Fund) oraz popularyzuje wiedzę o prawach ofiar. Poza tym są różne praktyki w różnych prowincjach. Generalnie jednak kanadyjska policja oferuje szereg usług dla ofiar przestępstw. Są to m.in.: całodobowe (lub kilkugodzinne) jednostki wsparcia prowadzące telefony zaufania, oferujące wsparcie kryzysowe po przestępstwie; pomoc z zakresu zdrowia psychicznego; pomoc na miejscu zdarzenia; opracowywanie planów bezpieczeństwa dla osób szczególnie narażonych, a nawet wsparcie w czynnościach sądowych⁶⁹.

Wspólną cechą całej policji kanadyjskiej jest współpraca z lokalnymi jednostkami wspierającymi ofiary (Victim Services Units), by zapewnić ofiarom pełniejszy dostęp do wsparcia: informacji, pomocy psychologicznej czy dalszej wyspecjalizowanej pomocy. Policjanci oceniają sytuację na miejscu zdarzenia i mogą dokonać proaktywnego skierowania do Victim Services Units bez zgody ofiary w określonych przypadkach: przestępstwa wobec osób, kradzieży znacznej wartości, ofiary z grup ryzyka, ofiary z niepełnosprawnością lub wyjątkowych okoliczności. Komunikacja między policją a Victim Services Units regulowana jest umowami, które określają, jakie informacje (np. dane kontaktowe, okoliczności zdarzenia) można przekazywać przy zachowaniu bezpieczeństwa ofiary i ochrony danych⁷⁰. Warto także nadmienić, że część Victim Services Units działa w strukturach policyjnych (np. w komisariatach)⁷¹.

W **Stanach Zjednoczonych** policyjny system wspierania osób pokrzywdzonych jest także oparty na lokalnych jednostkach wspierających ofiary (Victim Services Units – VSU). W przeciwieństwie do Kanady, gdzie ich operatorami są głównie jednostki pozarządowe, w USA często funkcjonują one przy jednostkach policji lub prokuratury i zapewniają wsparcie ofiarom przez personel cywilny oraz wolontariuszy⁷².

⁶⁸ Kanadyjskie Ministerstwo Sprawiedliwości: <https://www.justice.gc.ca/eng/cj-jp/victims-victimes/index.html> [dostęp: 15.08.2025].

⁶⁹ Strony kanadyjskich jednostek policji: <https://vpd.ca/report-a-crime/information-for-victims/>; <https://www.tps.ca/services/victim-services/victim-services-copy/>; <https://www.calgary.ca/cps/community-programs-and-resources/victims-of-crime/victim-assistance-support-team.html> [dostęp: 15.08.2025].

⁷⁰ Strona Królewskiej Kanadyjskiej Policji Konnej: <https://www.rcmp-grc.gc.ca/en/victim-services> [dostęp: 15.08.2025].

⁷¹ Strona rządu kanadyjskiego: <https://www.victimswelcome.gc.ca/res/overview-survol.html> [dostęp: 15.08.2025].

⁷² Strona The International Association of Chiefs of Police (IACP): <https://www.policemagazine.org/mapping-lev/> [dostęp: 16.08.2025].

Zadania tych jednostek różnią się lokalnie, a należą do nich takie aktywności, jak: informowanie ofiar i rodzin o postępowaniu karnym; towarzyszenie pokrzywdzonym w czasie procesów sądowych; interwencja kryzysowa; plany bezpieczeństwa; zapewnienie miejsca w schronisku; zapewnienie dostępu do usług psychologicznych, prawnych oraz programu rekompensaty⁷³.

Niestety, badania z 2013 r. (nie ma nowszych) pokazują, że nie jest to system doskonały. Tylko 13% jednostek policji miało wyspecjalizowany personel (etatowy lub w niepełnym wymiarze godzin) dedykowany wsparciu ofiar (Victim Services Unit), a kolejnych 12% jednostek deklaroowało chęć posiadania takiego personelu. Ponad połowa jednostek nie miała wyznaczonych osób, ale stosowała procedury, polityki lub przeszła szkolenia związane z pomocą ofiarom. Sytuacja była lepsza w większych jednostkach policji⁷⁴.

W Szwecji rola policji we wspieraniu osób pokrzywdzonych przestępstwem nie jest nadmiernie rozbudowana. Policja ma obowiązek poinformowania ofiary o dostępnych usługach wsparcia, opiece zdrowotnej oraz procedurach prawnych, np. dotyczących odszkodowań, oraz musi przeprowadzić indywidualną ocenę potrzeb ofiary już na wczesnym etapie postępowania zgodnie z obowiązującymi wytycznymi metodycznymi⁷⁵. Niekiedy policja podejmuje też współpracę z lokalnymi jednostkami pomocy społecznej. W Sztokholmie policjanci w tym modelu: towarzyszą ofiarom podczas powrotu do domu po odebraniu swoich rzeczy, zapewniają transport do placówek medycyny sądowej w celu dokumentacji obrażeń, czasami dowożą ofiarę z powrotem, jeśli to konieczne⁷⁶. Warto podkreślić, że w Szwecji tego rodzaju wsparcie policji nie jest standardem. Teoretycznie, zwłaszcza w sprawach dotyczących przemocy domowej i przestępstw honorowych, policja powinna towarzyszyć ofierze, jednak nie ma na to ani czasu, ani nie należy to do zakresu jej obowiązków i odpowiedzialności. Policja uważa, że jest to zadanie pomocy społecznej⁷⁷.

Historycznie niewątpliwie zasługą szwedzkiej policji we wspieraniu osób pokrzywdzonych przestępstwem była otwartość, życzliwość i zrozumienie istotności tego typu działań. Pierwszy ośrodek wsparcia dla ofiar przestępstw w Szwecji powstał w Södertälje w 1983 r. z inicjatywy miejscowej diakonki i policjanta. Mogli oni korzystać z pomieszczeń lokalnego

⁷³ Strony lokalnych amerykańskich jednostek policji: <https://www.durhamnc.gov/234/Victim-Services-Unit>; <https://oag.ca.gov/victimservices>; <https://www.postfallspolice.gov/221/Victim-Service-Unit>; <https://denvergov.org/Government/Agencies-Departments-Offices/Agencies-Departments-Offices-Directories/Police-Department/Programs-Services/Victim-Services>; <https://www.weldsheriff.com/Services/Victim-Services-Unit>; <https://www.corrections.nh.gov/victim-services/about-victim-services> [dostęp: 16.08.2025].

⁷⁴ Strona The International Association of Chiefs of Police (IACP): <https://www.policiechiefmagazine.org/what-does-the-data-tell-us/> [dostęp: 16.08.2025].

⁷⁵ Strona OSCE ODIHR: <https://hatecrime.osce.org/national-frameworks-sweden> [dostęp: 11.08.2025].

⁷⁶ H. Carlsson, *The Swedish Government's implementation of the Istanbul Convention in the first thematic evaluation round on "Building trust by delivering support, protection and justice". Shadow Report by Victim Support Sweden*, 2023, s. 11. <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.wo-men.nl/kb-bestanden/1725282043.pdf> [dostęp: 15.09.2025].

⁷⁷ *Ibid.*

komisariatu policji⁷⁸. W 1989 r. Krajowa Rada Policji wydała podręcznik o tym, jak lokalna policja może wspierać tworzenie ośrodków pomocy dla ofiar⁷⁹. Działania te były początkiem powstania i rozwoju opisanej wyżej organizacji społecznej – Victim Support Sweden (VSS). System pomocy świadczonej przez VSS i inne organizacje pozarządowe jest w Szwecji rozwinięty tak bardzo, że odgrywa on dominującą rolę. Obecnie jednym z najważniejszych zadań policji szwedzkiej jest kierowanie ofiar przestępstw do lokalnych ośrodków VSS. Kiedyś policja szwedzka przekazywała do VSS dane każdej osoby pokrzywdzonej, jednak obecnie policja ma procedury, które zobowiązują ją do pytania ofiar, czy wyrażają zgodę na przekazanie ich danych do centrum wsparcia⁸⁰. Niemniej większość pokrzywdzonych (84%) w 2014 r.⁸¹ trafiała do VSS właśnie za pośrednictwem policji⁸².

Od 12 lutego 2025 r. Victim Support Sweden stało się jedynym odbiorcą skierowań wystawionych przez policję, uwzględniając przy tym potrzeby i życzenia ofiar. Na mocy zawartego porozumienia VSS przejmuje odpowiedzialność za obsługę takich zgłoszeń lub – w zależności od potrzeb ofiar – przekazuje je dalej, do innych organizacji pozarządowych lub instytucji publicznych. Celem zmiany było usprawnienie dotychczasowego systemu, który działał przez ponad 35 lat⁸³.

Podsumowując, w każdym z państw, które traktują troskę o ofiary przestępstw jako swoje zadanie, policja jest w jakiś sposób włączona we wspieranie pokrzywdzonych. Można to robić na dwa główne sposoby: silnie rozbudowując kompetencje i zadania samej policji w tym zakresie (jak np. w Anglii i Walii) albo jedynie uwrażliwiając policjantów, by zachowywali się profesjonalnie i empatycznie w pierwszym kontakcie z osobą pokrzywdzoną, jednocześnie dając im narzędzia przekazywania spraw do organizacji pozarządowych, na których zbudowany jest system wsparcia (jak np. w Szwecji). **W Polsce korzystny mógłby być system pośredni: wyznaczenie w każdej jednostce policji osoby odpowiedzialnej za kontakty z pokrzywdzonymi, która kierowałaby dalej ofiarę przestępstwa do lokalnej organizacji, będącej punktem wsparcia. To wymagałoby bardzo dobrej rozbudowy sieci wsparcia, tak aby usługi były realnie dostępne na terenie całej Polski.**

Polska Policja nie ma w tej chwili systemowego wsparcia dla osób pokrzywdzonych. Na stronie Komendy Głównej Policji w pionie Biura Kryminalnego można znaleźć jedynie informację⁸⁴, że osoba pokrzywdzona przestępstwem może otrzymać bezpłatną pomoc, poza tym

⁷⁸ C. Gallo, K. Svensson, *Victim support and the welfare state...*, op. cit., s. 54.

⁷⁹ *Ibid.*, s. 66.

⁸⁰ *Ibid.*, s. 73.

⁸¹ Brak danych za późniejsze lata.

⁸² C. Gallo, K. Svensson, *Victim support and the welfare state...*, op. cit., s. 135.

⁸³ Strona Victim Support Europe: <https://victim-support.eu/news/strengthening-victim-support-victim-support-swedens-new-partnership-with-the-swedish-police-service/> [dostęp: 13.08.2025].

⁸⁴ Strona Komendy Głównej Policji: <https://policja.pl/pol/kgp/biuro-kryminalne/dokumenty/zagadnienia-procesu-kar/pokrzywdzeni/102632,Pomoc-ofiarom-przestepstw-i-czlonkom-ich-rodzin.html> [dostęp: 7.08.2025].

jest jedynie link dotyczący przeciwdziałania przemocy domowej, prowadzący do podstrony Ministerstwa Sprawiedliwości⁸⁵, i drugi z wykazem podmiotów i organizacji świadczących pomoc na rzecz osób pokrzywdzonych przestępstwem oraz osób im najbliższych. Ten drugi nie działa, prowadząc do nieistniejącej strony.

2.4.3. Wspieranie osób pokrzywdzonych przestępstwem na poziomie lokalnym

W systemach, które można uznać za modelowe, wsparcie dla ofiar przestępstw jest udzielane przede wszystkim przez jednostki policji lub organizacje pozarządowe. Jednak niektóre zadania, a przede wszystkim finansowanie pomocy pokrzywdzonym, jest rozłożone zarówno na państwo, jak i jednostki samorządowe. Ważną rolę we wsparciu ofiar odgrywa działająca na poziomie lokalnym pomoc społeczna. Także na tym poziomie tworzone są schroniska dla pokrzywdzonych, którzy muszą opuścić swoje miejsce zamieszkania.

Na poziomie lokalnym w **Szwecji** wsparcie ofiar przestępstw jest zarówno obowiązkiem gmin, regionów (powiatów), jak i wyspecjalizowanych instytucji pomocy społecznej⁸⁶. Cały system teoretycznie jest zintegrowany z pracą policji, służby zdrowia i organizacji pozarządowych.

Filarem pomocy społecznej w Szwecji są gminy, które mają ustawowy obowiązek udzielania wsparcia każdej osobie mieszkającej na ich terenie, która padła ofiarą przestępstwa, oraz – w szczególności – dzieciom będącym świadkami przemocy. Do kluczowych zadań gmin należą⁸⁷:

- pomoc psychologiczna i kryzysowa – dostęp do doradców kryzysowych, psychologów i pracowników socjalnych;
- tymczasowe zakwaterowanie – np. w schroniskach dla ofiar przemocy domowej;
- wsparcie prawne i praktyczne – pomoc w kontaktach z policją, sądem, ubezpieczycielem;
- programy ochrony – w razie zagrożenia gmina może zapewnić przeniesienie ofiary do innej lokalizacji lub zmienić jej dane kontaktowe (we współpracy z policją).

Częścią administracji na poziomie gminy jest pomoc społeczna, która także wspiera ofiary przestępstw. Według raportu organizacji VOCIARE to właśnie pomoc społeczna jest często pierwszym punktem kontaktu dla ofiar poszukujących pomocy ze strony państwa⁸⁸. Wsparcie ze strony służb socjalnych jest udzielane na podstawie indywidualnej oceny potrzeb ofiary, gdy zostanie stwierdzone, że osoba ta nie jest w stanie samodzielnie zaspokoić tych potrzeb

⁸⁵ Strona Ministerstwa Sprawiedliwości: <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/przeciwdzialanie-przemocy-domowej> [dostęp: 7.08.2025].

⁸⁶ Ich działanie jest regulowane przez ustawę o opiece społecznej – *Socialtjänstlag* (2001:453).

⁸⁷ Informacje ze strony Polisen.se: <https://polisen.se/en/victims-of-crime/crime-victim-support/>, oraz F. Wheldon, *VOCIARE National Report: Sweden*, VOCIARE, 2019, s. 42.

⁸⁸ *Ibid.*, s. 40.

lub uzyskać ich w inny sposób. Nie ma jednak wymogu zgłaszania przestępstwa na policję, aby ofiara mogła otrzymać wsparcie⁸⁹.

Pracownik socjalny jest często dla pokrzywdzonego osobą kontaktową, łączącą działania policji, służby zdrowia i NGO. Pomoc społeczna pomaga też w załatwianiu formalności, np. kompensaty państwowej lub środków z funduszy lokalnych. Pomoc społeczna ma także obowiązek zapewnienia specjalnych programów terapeutycznych i edukacyjnych dla niektórych ofiar przestępstw⁹⁰. Niestety, wiele gmin i służb socjalnych skupia się niemal wyłącznie na przemocy wobec kobiet i dzieci, pomijając inne grupy ofiar⁹¹.

Naturalnie także w Szwecji pojawiają się problemy. Jeden z ważniejszych polega na tym, że możliwości tych instytucji są ograniczone. Pomoc społeczna nie ma ani uprawnień, ani odpowiednich środków, by wspierać osoby pokrzywdzone m.in. przemocą domową w takich czynnościach, jak pomoc w odzyskaniu z miejsca zamieszkania osobistych rzeczy (dokumenty tożsamości, ubrania czy zabawki dziecięce). Poza tym pojawia się tu problem potencjalnego zagrożenia ze strony sprawcy⁹². Policja twierdzi, że zabezpieczanie takich czynności nie należy do jej obowiązków. Jednak w Szwecji można również znaleźć przykłady współpracy między jednostkami. Na przykład w Sztokholmie policja i opieka społeczna tworzą wspólną grupę roboczą, oferując wsparcie zarówno ofiarom, jak i sprawcom⁹³.

Regiony (powiaty) odpowiadają głównie za ochronę zdrowia, co obejmuje również medyczne wsparcie ofiar przestępstw. Pokrzywdzeni zgłaszają się do lokalnych centrów zdrowia osobiście albo online⁹⁴.

W **Norwegii** samorządy odpowiadają przede wszystkim za prowadzenie schronisk, zwanych „centrami kryzysowymi”. Początkowo (od 1982 r.) koszty ich prowadzenia dzielono równo między państwo i samorządy, a później samorządy pokrywały 20%, a państwo 80% kosztów⁹⁵. To się zmieniło w 2009 r., gdy ustawa o centrach kryzysowych⁹⁶ przesunęła odpowiedzialność za świadczenie usług z centrów kryzysowych na samorządy gminne. Spowodowało to znaczny spadek usług centrów kryzysowych świadczonych przez organizacje pozarządowe i wzrost liczby dostawców usług komunalnych⁹⁷. Zdaniem pracowników tych schronisk włączenie do publicznego systemu usług przyniosło pewne korzyści, ale jednocześnie utrudniło szybkie i elastyczne działanie⁹⁸. W **Finlandii** jednak doszło do ruchu w od-

⁸⁹ Ibid., s. 35.

⁹⁰ Ibid., s. 42.

⁹¹ Ibid., s. 35.

⁹² H. Carlsson, *The Swedish Government's implementation of the Istanbul Convention...*, op. cit.

⁹³ Ibid., s. 10.

⁹⁴ F. Wheldon, *VOCIARE National Report: Sweden*, op. cit., s. 40.

⁹⁵ M. Helminen, *'We need to make sure that we are always something else'...*, op. cit.

⁹⁶ *Crisis Centre Act of 2009-06-19-44*.

⁹⁷ M. Helminen, *'We need to make sure that we are always something else'...*, op. cit., s. 162.

⁹⁸ Ibid., s. 173.

wrotną stronę: odpowiedzialność za finansowanie usług schroniskowych została przesunięta na państwo z gmin, które zajmowały się tym do 2014 r.⁹⁹

W państwach federalnych, jak Stany Zjednoczone, Kanada czy Niemcy, programy pomocy osobom pokrzywdzonym są bardzo mocno osadzone lokalnie. Jak wspomniano, w **Kanadzie** właściwie każda prowincja ma swój własny system. Systemy te mają pewne, opisane wyżej, cechy wspólne, ale także swoje odrębności. W **Stanach Zjednoczonych** wsparcie ofiar przestępstw na poziomie lokalnym jest bardzo rozwinięte i opiera się na współpracy: policji, prokuratury, sądów, organizacji pozarządowych oraz wolontariuszy. System działa zdecentralizowanie – każdy stan i hrabstwo ma własne programy, finansowane głównie z funduszy federalnych (np. *Victims of Crime Act of 1984* – VOCA) oraz budżetów stanowych i lokalnych. Każdy stan otrzymuje dotacje – zgodnie z zapisem w VOCA – na Program Dotacji na rzecz Wsparcia Ofiar (*Victim Assistance Grant Program*), przeznaczone na wsparcie lokalnych programów asysty i rekompensat dla ofiar. Programy te są prowadzone w różnych miejscach, często na poziomie stanu lub hrabstwa¹⁰⁰. Fundusze VOCA Assistance mogą być wykorzystywane przez policję do finansowania specjalnych programów wsparcia ofiar, w ramach których działają jednostki wspierające ofiary (*Victim Services Units*) lub rzecznicy (*Victim Advocates*)¹⁰¹.

W **Niemczech** wsparcie dla ofiar przestępstw jest organizowane oddzielnie przez poszczególne landy, odpowiednio do potrzeb lokalnych społeczności¹⁰². W każdym landzie działają lokalne ośrodki ofiar przestępstw (*Opfer und Betroffenenberatung*), wspierane przez programy federalne. Zapewniają bezpłatne i anonimowe wsparcie emocjonalne, pomoc w załatwianiu formalności (np. w sądzie lub urzędach), a także współpracę z lokalnym środowiskiem¹⁰³. Wiele krajów związkowych powołało pełnomocników ds. ofiar przestępstw i utworzyło własne zespoły wsparcia dla ofiar różnych przestępstw. Oferują oni praktyczną pomoc i mogą również pomóc w znalezieniu dalszego wsparcia¹⁰⁴.

2.4.4. Wspieranie ofiar przestępstw przez organizacje pozarządowe

W godnych naśladowania systemach wspierania ofiar przestępstw ogromną rolę odgrywają organizacje pozarządowe. W niektórych państwach dominują jednak organizacje (np. w Anglii

⁹⁹ *Ibid.*, s. 160.

¹⁰⁰ Strona Office for Victims of Crime: <https://ovc.ojp.gov/celebrating-40-years-of-voca/about-voca-and-voca-funded-programs> [dostęp: 16.08.2025].

¹⁰¹ Strona The International Association of Chiefs of Police (IACP): <https://www.theiacp.org/voca> [dostęp: 16.08.2025].

¹⁰² Strona Hilfe-Info: https://www.hilfe-info.de/Webs/hilfeinfo/EN/HelpAndAdvice/AnsprechpartnerUndBeratungsstellen/EinrichtungenOpferhilfe/EinrichtungenDerOpferhilfe_node.html [dostęp: 16.08.2025].

¹⁰³ Strona Federalnego Ministerstwa Edukacji, Rodziny, Seniorów, Kobiet i Młodzieży: <https://www.demokratie-leben.de/dl/projektpraxis/beratungsangebote/opfer-und-betroffenenberatung> [dostęp: 16.08.2025].

¹⁰⁴ Strona pomocy dla ofiar przestępstw w Niemczech: https://www.hilfe-info.de/Webs/hilfeinfo/EN/HelpAndAdvice/AnsprechpartnerUndBeratungsstellen/BundUndLaender/BundUndLaender_node.html [dostęp: 17.08.2025].

i Walii, Szwecji, Niemczech), których działania są wspomagane przez mniejsze organizacje, ale specjalizujące się w specyficznych typach ofiar (np. dzieci, kobiety, osoby LGBT+, migranci). W innych modelach zadania związane z pomocą pokrzywdzonym są realizowane przez różne podmioty pozarządowe działające lokalnie.

Aby osiągnąć efekty synergii w obszarze wspierania osób pokrzywdzonych przestępstwem, niezbędne jest, aby organizacje pozarządowe miały możliwość współpracy z instytucjami sektora publicznego. Modelowym rozwiązaniem przekierowania pomocy państwowej ofiarom przestępstw do organizacji pozarządowej jest to istniejące w **Anglii i Walii**. Działa tam organizacja pozarządowa Victim Support. Przeszła ona daleką drogę – od systemu opartego na oddolnych, lokalnych działaniach i wolontariacie do centralizacji i profesjonalizmu¹⁰⁵. Jej rola w systemie Anglii i Walii jest znacząca, cały czas stanowi istotne ogniwo systemu wspierania pokrzywdzonych. Można powiedzieć, że jest wręcz częścią zintegrowanej, systemowej polityki Anglii i Walii w tym zakresie. Znakomita większość dochodu organizacji pochodzi ze środków rządowych (zobacz poniżej). Z drugiej strony poprzez przekazanie dużej części zadań dotyczących opieki nad ofiarami przestępstw w ręce komisarzy ds. przestępczości i policji jej rola jest jednak nieco mniejsza.

Victim Support zajmuje się ofiarami wszystkich przestępstw, choć statystyki organizacji pokazują, że najwięcej z nich trafia do organizacji po włamaniu lub przestępstwie z użyciem agresji. W 2010 r. Victim Support rozszerzyło swoją działalność na najpoważniejsze przestępstwa. Wówczas to powstała Krajowa Służba ds. Zabójstw (National Homicide Service), która jest częścią Victim Support. Jest ona finansowana z dotacji Ministerstwa Sprawiedliwości.

Usługi Krajowej Służby ds. Zabójstw są oferowane rodzinom osób zmarłych przez funkcjonariusza policji ds. kontaktu z rodziną (*Family Liaison Officer* – FLO). Po uzyskaniu zgody rodziny na kontakt do sprawy przydzielany jest pracownik ds. zabójstw, a rodzinie oferowane jest spotkanie (osobiste, telefoniczne lub online, w zależności od preferencji).

Pracownicy National Homicide Service pomagają rodzinom ofiar w poruszaniu się po systemie wymiaru sprawiedliwości i zrozumieniu, czego mogą się spodziewać. Wspierają w zaspokojeniu pilnych potrzeb, takich jak dostęp do pomocy finansowej. Krajowa Służba ds. Zabójstw współpracuje z zaufanymi organizacjami partnerskimi, oferującymi m.in. wsparcie w żałobie lub terapię traumy, sprawiedliwość naprawczą, a także porady dotyczące zadłużenia, prawa i mieszkania¹⁰⁶.

W **Kanadzie** działają jednostki wspierające ofiary (Victim Services Units). Formalnie często są to oddzielne jednostki lub organizacje współpracujące z policją, a nie część korpusu

¹⁰⁵ L. Simmonds, *Lost in transition? The changing face of Victim Support*, „International Review of Victimology” 2013, Vol. 19, No. 2, s. 210.

¹⁰⁶ Strona Victim Support: <https://www.victimsupport.org.uk/more-us/why-choose-us/specialist-services/homicide-service/> [dostęp: 6.08.2025].

policyjnego¹⁰⁷. Ich głównym zadaniem jest zapewnienie ofiarom szybkiego, praktycznego i emocjonalnego wsparcia, ułatwienie im poruszania się w systemie wymiaru sprawiedliwości oraz połączenie z innymi dostępnymi usługami. Część Victim Services Units jest prowadzona przez organizacje pozarządowe, a część przez samorządy lub bezpośrednio przez policję. Model zależy od prowincji, miasta i historii danego programu.

W **Szwecji** największą organizacją pozarządową, zajmującą się ofiarami przestępstw, jest Organizacja Wspierania Ofiar (Victim Support Sweden – VSS)¹⁰⁸, pierwotnie znana jako Szwedzkie Stowarzyszenie Pomocy Ofiarom (Brottsofferjourernas Riksförbund – BOJ). Pierwsze ośrodki wsparcia dla ofiar przestępstw powstały w Szwecji na początku lat 80. XX wieku¹⁰⁹. Samo VSS zostało formalnie założone w 1988 r. przez pięć lokalnych ośrodków wsparcia. Kluczową rolę odegrali oddolnie aktywiści, którzy aktywnie promowali ideę wsparcia dla ofiar mimo braku publicznego zainteresowania problemem¹¹⁰. Obecnie na terenie Szwecji działa 60 centrów VVS¹¹¹. Organizacja w 2018 r. wspierała ok. 68 000 ofiar, świadków i członków rodzin¹¹². Jej głównym celem jest wsparcie międzyludzkie (*fellow human beings*)¹¹³. Używając tego określenia, VSS podkreśla nieformalny charakter wsparcia (organizacja nie prowadzi akt ani rejestru osób korzystających z pomocy)¹¹⁴. Lokalne centra świadczą wsparcie emocjonalne, pomoc praktyczną, informację oraz pomoc w składaniu wniosków o odszkodowanie¹¹⁵. Organizacja koncentruje się również na wspieraniu wrażliwych grup ofiar, takich jak: dzieci, młodzież, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami, osoby LGBTQ+ oraz ofiary przestępstw z nienawiści lub rasizmu¹¹⁶. Poza tym VSS od 2001 r. prowadzi ogólnokrajową infolinię dla ofiar przestępstw¹¹⁷. Wsparcie można uzyskać w 20 językach¹¹⁸.

W **Niemczech** organizacje pozarządowe (NGO) odgrywają kluczową rolę w systemie wsparcia ofiar przestępstw, uzupełniając działania policji, sądów i jednostek administracji publicznej. Oferują emocjonalne, prawne i praktyczne wsparcie, prowadzą specjalistyczne placówki dla grup wrażliwych, udzielają zapomóg finansowych, a także odgrywają rolę rzeczniczą i edukacyjną. Ich znaczenie wynika z tego, że mogą oferować bardziej elastyczną,

¹⁰⁷ Strona rządu kanadyjskiego: <https://www.victimsworld.gc.ca/res/overview-survol.html> [dostęp: 15.08.2025].

¹⁰⁸ C. Gallo, A. Af Sandeberg, K. Svensson, *Victim support, the state, and fellow human beings*, „International Review of Victimology” 2019, Vol. 25, No. 1, s. 91.

¹⁰⁹ C. Gallo, K. Svensson, *Victim support and the welfare state...*, op. cit., s. 2.

¹¹⁰ *Ibid.*, s. 67.

¹¹¹ H. Carlsson, *The Swedish Government's implementation of the Istanbul Convention...*, op. cit., s. 3.

¹¹² F. Wheldon, *VOCIARE National Report: Sweden*, op. cit., s. 40.

¹¹³ C. Gallo, K. Svensson, *Victim support and the welfare state...*, op. cit., s. 130.

¹¹⁴ C. Gallo, A. Af Sandeberg, K. Svensson, *Victim support, the state, and fellow human beings...*, op. cit., s. 95.

¹¹⁵ C. Gallo, K. Svensson, *Victim support and the welfare state...*, op. cit., s. 7.

¹¹⁶ *Ibid.*, s. 119.

¹¹⁷ C. Gallo, A. Af Sandeberg, K. Svensson, *Victim support, the state, and fellow human beings...*, op. cit., s. 98.

¹¹⁸ Victim Support Sweden: <https://www.brottsofferjouren.se/en/victim-support/stod-pa-egget-sprak-support-in-your-own-language/languages-we-offer-support-in/> [dostęp: 11.08.2025].

indywidualną i długofalową pomoc, niezależną od procedur organów państwowych. Przekierowywanie ofiar przestępstw do organizacji pozarządowych jest częścią zintegrowanego systemu wsparcia. Działa on na kilku poziomach i opiera się na współpracy: policji, prokuratury, sądów, służb socjalnych i organizacji pozarządowych. Dużą rolę w systemie kierowania do organizacji społecznych odgrywa policja. Ma obowiązek informować ofiary o dostępnych prawach i możliwościach wsparcia, w tym o organizacjach pomocowych¹¹⁹. W niektórych regionach działają programy, w których policja automatycznie (za zgodą ofiary) przekazuje dane kontaktowe do NGO, a organizacja kontaktuje się z ofiarą w ciągu kilku dni. W wielu landach funkcjonują specjaliści pełnomocnicy ds. ofiar (*Opferbeauftragte*), którzy łączą ofiarę z odpowiednią organizacją¹²⁰. Ofiary zgłaszające się po pomoc społeczną, medyczną czy kryzysową (np. do szpitali, urzędów ds. młodzieży, schronisk) są kierowane do NGO, które oferują długofalowe wsparcie. Także w czasie trwającego już postępowania sądowego i prokuratorskiego mogą kierować ofiary do organizacji oferujących psychospołeczne wsparcie procesowe. Wtedy NGO zapewniają osobę wspierającą, która towarzyszy pokrzywdzonemu podczas rozpraw i tłumaczy mu przebieg procedury¹²¹.

Największą organizacją pozarządową w Niemczech, działającą na terenie całego kraju od 1976 r., jest Weisser Ring (Biały Pierścień). Poza nim działają organizacje, które prowadzą wyspecjalizowane centra wsparcia dla szczególnie wrażliwych kategorii pokrzywdzonych: kobiet doświadczających przemocy (np. schroniska dla kobiet); dzieci – ofiar przemocy i wykorzystywania; migrantów i uchodźców, którzy padli ofiarą przestępstw; ofiar handlu ludźmi.

W Norwegii z kolei organizacje pozarządowe nie odgrywają pierwszoplanowej roli we wspieraniu ofiar przestępstw. Jak wspomniano wyżej, w tym kraju system jest w dużej mierze zinstytucjonalizowany i finansowany przez państwo, z rosnącą rolą samorządów. Oczywiście działają także różne organizacje pozarządowe, które częściowo są także wspierane przez państwo. Jednak stają one przed wyzwaniem związanym z utrzymaniem swojej niezależności, elastyczności i unikalnego charakteru w obliczu zwiększonej kontroli publicznej i konkurencji o fundusze¹²².

System zbudowany na organizacjach pozarządowych wydaje się sensownym rozwiązaniem dla Polski, zwłaszcza że Fundusz Sprawiedliwości wybudował Sieć Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przestępstwem, opierając się właśnie na organizacjach społecznych. Jednakże brakuje ciągłości i stabilności działania tych organizacji. Aby w sensowny sposób były one częścią systemu, muszą mieć pewność stabilności działania i finansowania i to w perspektywie kilkuletniej.

¹¹⁹ Strona Policji Północnej Westfalii: <https://polizei.nrw/en/victim-protection> [dostęp: 17.08.2025].

¹²⁰ Strona Policji Północnej Westfalii: <https://polizei.nrw/en/victim-protection> [dostęp: 17.08.2025].

¹²¹ Strona pomocy dla ofiar przestępstw w Niemczech: https://www.hilfe-info.de/Webs/hilfeinfo/DE/Hilfe-UndBeratung/PsychologischeUnterstuetzung/PsychologischeUnterstuetzung_node.html [dostęp: 17.08.2025].

¹²² M. Helminen, 'We need to make sure that we are always something else'..., *op. cit.*, s. 166.

2.5. Finansowanie jednostek i organizacji wspierających osoby pokrzywdzone przestępstwem

Żaden system pomocy ofiarom nie będzie działał stabilnie bez wsparcia finansowego. Ważne jest, żeby w Polsce zdefiniować wszystkie konieczne elementy tego systemu i przypisać im źródło finansowania. Plany finansowego wsparcia systemu powinny być tworzone w perspektywie kilkuletniej.

Jak wspomniano, w **Anglii i Walii** system wsparcia ofiar przestępstw narodził się oddolnie, oparty zarówno na działalności organizacji charytatywnej Victim Support, jak i pracy wolontariuszy. Na wczesnym etapie Victim Support otrzymywało ograniczone finansowanie i to nie w formie znaczących grantów rządowych. Pod koniec lat 70. XX wieku fundusze pochodziły z prywatnych funduszy powierniczych i Departamentu Wolontariatu Home Office¹²³. Obecnie zasadniczym źródłem finansowania tej organizacji są fundusze państwowe. Roczny dochód Victim Support w 2024 r. wyniósł nieco ponad 50 000 000 GBP, z czego dochód o wysokości 38 848 763 GBP pochodził z 68 kontraktów rządowych oraz 10 050 237 GBP z 40 dotacji rządowych¹²⁴. Pozostałe to: darowizny i spadki, akcje charytatywne, zbieranie funduszy i działalność gospodarcza.

W 2014 r. rząd przekazał kompetencję i środki finansowe do zarządzania lokalnym wsparciem dla ofiar przestępstw policyjnym komisarzom ds. przestępczości¹²⁵ (opisani wyżej PCC). To do nich należy zawieranie kontraktów z: Victim Support, organizacjami dla ofiar przemocy domowej, ośrodkami dla ofiar zgwałceń (Rape Crisis Centres), grupami wspierającymi ofiary wrażliwe, np. ofiary przestępstw z nienawiści czy przestępstw wobec dzieci. Przekazanie zadania dysponowania funduszami w ręce PCC oznacza także przesunięcie funduszy z wyspecjalizowanych organizacji finansowych do innych jednostek, np. w Northumbrii do agencji utworzonej przez komisarza, a w Cambridgeshire – do Victims' Hub prowadzonego przez policję¹²⁶.

W **Szkocji** istnieje Fundusz Opłat na rzecz Ofiar Przestępstw (Victim Surcharge Fund), jego źródłem są opłaty nakładane na sprawców¹²⁷, które następnie są przekazywane na wspar-

¹²³ L. Simmonds, *Lost in transition?...*, op. cit., s. 208.

¹²⁴ Rejestr organizacji charytatywnych Anglii i Walii: https://register-of-charities.charitycommission.gov.uk/en/charity-search/?p_p_id=uk_gov_ccew_onereg_charitydetails_web_portlet_CharityDetailsPortlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_uk_gov_ccew_onereg_charitydetails_web_portlet_CharityDetailsPortlet_regId=298028&_uk_gov_ccew_onereg_charitydetails_web_portlet_CharityDetailsPortlet_subId=0 [dostęp: 6.08.2025].

¹²⁵ Strona rządowa w Wielkiej Brytanii: <https://www.gov.uk/guidance/local-commissioning-of-victims-services> [dostęp: 6.08.2025]; strona Victim Services Commissioning Guidance: <https://www.gov.uk/government/publications/victim-services-commissioning-guidance/victim-services-commissioning-guidance> [dostęp: 6.08.2025].

¹²⁶ R. Mawby, *Victim Support in England and Wales...*, op. cit., s. 214.

¹²⁷ Strona rządu Szkocji: <https://www.gov.scot/publications/victim-surcharge-fund-guidance/> [dostęp: 7.08.2025].

cie organizacjom pozarządowym działającym na rzecz ofiar. Niezależnie od tego funduszu w Szkocji istnieje także Fundusz Wspierający Działania Skoncentrowane na Potrzebach Ofiar Przestępstw (Victim Centred Approach Fund – VCAF)¹²⁸, finansowany bezpośrednio z budżetu rządu szkockiego. Jest on elementem państwowej polityki wsparcia ofiar przestępstw i realizacji zobowiązań wynikających ze szkockiego *Victims and Witnesses (Scotland) Act 2014*¹²⁹ oraz rządowej strategii *Vision for Justice in Scotland*¹³⁰. Na lata 2022–2025 VCAF otrzymał z budżetu państwa 48 000 000 GBP. Głównym celem istnienia tego funduszu jest zapewnienie długoterminowej stabilności finansowej dla podmiotów udzielających pomocy. Fundusz ten finansuje organizacje wspierające ofiary przestępstw (zarówno duże, jak Victim Support Scotland, jak i mniejsze lokalne organizacje pozarządowe).

Wsparcie finansowe, które otrzymują organizacje pozarządowe w Szkocji, pochodzi w znacznej mierze właśnie z tych dwóch funduszy. Największa organizacja charytatywna, Victim Support Scotland, na przestrzeni lat 2022–2025 otrzymała ponad 18 000 000 GBP z VCAF oraz 440 000 GBP z Victim Surcharge Fund¹³¹.

Także w **Irlandii Północnej** największa organizacja charytatywna wspierająca ofiary, Victim Support at Court, otrzymuje coroczne, regularne wsparcie od rządu¹³².

W **Kanadzie** głównym źródłem finansowania Victim Services Units są fundusze karne (*surcharge revenue*), na które składają się opłaty nakładane wraz z wyrokami za przestępstwa. Niemniej jednostki muszą również wnioskować o dodatkowe środki od samorządów lokalnych, by uzupełnić te wpływy¹³³. Na poziomie federalnym istnieje Victims Fund (zarządzany przez Departament Sprawiedliwości), który przyznaje granty na projekty wspierające dostęp do usług oraz budowanie sieci pomocowych, np. w zakresie porad prawnych czy centrów wsparcia dziecka¹³⁴.

W **Szwecji** VSS i państwo są od siebie wzajemnie zależne. Victim Support Sweden polega na dotacjach rządowych – główną część dochodów organizacji stanowią dotacje rządowe (w 2015 r. 84% wszystkich przychodów¹³⁵). Z drugiej jednak strony państwo opiera się na VSS w zakresie wsparcia ofiar do tego stopnia, że relacja ta zatarła granice między działalnością państwa i organizacji pozarządowej¹³⁶.

¹²⁸ Strona rządu Szkocji: <https://www.gov.scot/news/supporting-victims-of-crime-1/> [dostęp: 7.08.2025].

¹²⁹ Strona legislation.gov.uk: <https://www.legislation.gov.uk/asp/2014/1/contents> [dostęp: 7.08.2025].

¹³⁰ Strona rządu Szkocji: <https://www.gov.scot/publications/vision-justice-scotland/> [dostęp: 7.08.2025].

¹³¹ Strona rządu Szkocji: <https://www.gov.scot/news/supporting-victims-of-crime-1/> [dostęp: 15.09.2025].

¹³² Strona Victim Support at Court: <https://www.vsc.ie/about-us/> [dostęp: 7.08.2025].

¹³³ Strona rządu kanadyjskiego: <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/jr/vsc-savc/introduction.html> [dostęp: 25.08.2025].

¹³⁴ Strona rządu kanadyjskiego: <https://www.justice.gc.ca/eng/fund-fina/cj-jp/fund-fond/index.html> [dostęp: 25.08.2025].

¹³⁵ C. Gallo, A. Af Sandeberg, K. Svensson, *Victim support, the state, and fellow human beings...*, op. cit., s. 102.

¹³⁶ *Ibid.*, s. 91, 102.

Szwedzkie Ministerstwo Sprawiedliwości dysponuje także Funduszem na rzecz Ofiar Przestępstw¹³⁷. Z funduszu tego są wspierane projekty i działania ukierunkowane na pomoc ofiarom przestępstw, takie jak: kampanie informacyjne, szkolenia, seminaria oraz projekty badawcze. Środki z funduszu mogą być przyznawane naukowcom, organizacjom non profit, a także na działania prowadzone przez podmioty prywatne lub publiczne. Cenną inicjatywą wydaje się przeznaczenie części pieniędzy z Funduszu na rzecz prowadzenia badań naukowych związanych z wiktymizacją. Fundusz składa się głównie ze środków pochodzących ze specjalnej opłaty w wysokości 1000 SEK, którą musi uiścić każda osoba skazana za przestępstwo zagrożone karą grzywny. Osoba odbywająca karę w systemie dozoru elektronicznego płaci 100 SEK za każdy dzień, maksymalnie do kwoty 12 000 SEK. Fundusz przyjmuje również darowizny. Każdego roku rozdysponowuje on ok. 45 000 000 SEK (ok. 15 000 000 PLN). W bardzo ograniczonym zakresie specyficzne kategorie pokrzywdzonych (kobiety będące ofiarami przemocy domowej i osoby LGBT) są wspierane także przez Krajową Radę Zdrowia i Opieki Społecznej (Socialstyrelsen). Jest to centralny organ administracji publicznej w Szwecji, podległy Ministerstwu Zdrowia i Spraw Społecznych. Od 2004 r. przekazuje on fundusze na wsparcie tych grup szwedzkiej Organizacji Wspierania Ofiar (Victim Support Sweden – VSS)¹³⁸.

Ciekawy system finansowania usług dla ofiar przestępstw ma **Finlandia**. W tym państwie wiele zadań jest zlecanych organizacjom pozarządowym. Otrzymują one dużą część finansowania od agencji publicznych. Główna odpowiedzialność za finansowanie ogólnych usług wsparcia dla ofiar spoczywa obecnie na fińskim Ministerstwie Sprawiedliwości¹³⁹. Ważnym źródłem finansowania jest także STEA (Funding Centre for Social Welfare and Health Organisations). Jest to podmiot, który ma monopol na automaty do gier i kasyna w Finlandii i rozdziela swoje zyski pomiędzy organizacje pozarządowe działające w sektorze zdrowia i opieki społecznej. Rocznie udziela ponad 300 000 000 EUR dotacji. Granty STEA nie mogą być wykorzystywane na usługi, które leżą w zakresie odpowiedzialności sektora publicznego po wejściu w życie Dyrektywy 2012/29/UE¹⁴⁰. Z kolei pieniądze na schroniska dla ofiar przestępstw pochodzą z Fińskiego Narodowego Instytutu Zdrowia i Opieki. Aby zapewnić stabilność usług, są one obecnie finansowane na podstawie pięcioletnich umów¹⁴¹.

W **Niemczech** organizacje pozarządowe (NGO) wspierające ofiary przestępstw są kluczowym elementem pomocy pokrzywdzonym. System finansowania jest mieszany i zdecentralizowany: organizacje są finansowane z różnych źródeł – zarówno publicznych, jak i prywat-

¹³⁷ Szwedzki Urząd ds. Ofiar Przestępstw: <https://www.brottsoffermyndigheten.se/other-languages/english/crime-victim-fund/> [dostęp: 5.08.2025].

¹³⁸ C. Gallo, A. Af Sandeberg, K. Svensson, *Victim support, the state, and fellow human beings...*, op. cit., s. 99.

¹³⁹ M. Helminen, *'We need to make sure that we are always something else'...*, op. cit., s. 164.

¹⁴⁰ *Ibid.*

¹⁴¹ *Ibid.*, s. 160.

nych. Część pieniędzy pochodzi z budżetu federalnego (np. od Ministerstwa Sprawiedliwości czy Ministerstwa ds. Rodziny, Seniorów, Kobiet i Młodzieży). W ten sposób finansowane są programy ogólnokrajowe i projekty specjalne, jak np. program psychospołecznego wsparcia procesowego. Na niższym poziomie administracyjnym każdy land finansuje lokalne ośrodki wsparcia, np. poradnie dla kobiet, ofiar przemocy domowej, centra kryzysowe. Samorządy lokalne (gmin i miast) zapewniają finansowanie np. schronisk dla kobiet, punktów interwencji kryzysowej, lokalnych biur poradnictwa. Oprócz pieniędzy NGO mogą otrzymywać od gmin i miast wsparcie lokalowe (np. bezpłatny wynajem), wsparcie sprzętowe czy mieć dostęp do infrastruktury publicznej.

Poza federalnymi, landowymi i samorządowymi źródłami organizacje pozarządowe utrzymują się z darowizn i składek członkowskich¹⁴². Największa organizacja świadcząca pomoc dla ofiar przestępstw, Weisser Ring, programowo nie przyjmuje dotacji rządowych. Finansuje swoją działalność głównie z: darowizn od osób prywatnych, firm i fundacji; kar pieniężnych; składek członkowskich; oraz zapisów testamentowych¹⁴³. Niemieckie NGO aplikują także o granty projektowe finansowane przez Unię Europejską (np. w ramach programu *Justice czy Rights, Equality and Citizenship Programme*).

W Stanach Zjednoczonych finansowanie jest zapewniane na różnych poziomach. Najważniejszym źródłem finansowania na poziomie federalnym jest Fundusz Ofiar Przestępstw (Crime Victims Fund), utworzony na podstawie *Victims of Crime Act of 1984 (VOCA)*¹⁴⁴. Pieniądze tworzące Fundusz pochodzą z grzywien sądowych, opłat specjalnych, konfiskat i kar finansowych, nałożonych na sprawców przestępstw federalnych. Środki te trafiają do stanów, które rozdysponowują je na programy lokalne (*Victim Assistance Programs, Compensation Programs*)¹⁴⁵. Na poziomie federalnym funkcjonuje także fundusz powołany przez *Violence Against Women Act of 1994 (VAWA)*¹⁴⁶, z którego finansowane są programy przeciwdziałania przemocy domowej i seksualnej, w tym schroniska, infolinie, centra kryzysowe¹⁴⁷. Programy VAWA (granty dla stanów, organizacji pozarządowych, policji, prokuratury, schronisk itp.) są finansowane bezpośrednio z budżetu federalnego USA poprzez coroczne ustawy budżetowe¹⁴⁸.

¹⁴² Weisser Ring zrzesza 40 000 członków, którzy płacą miesięczną składkę w wysokości co najmniej 2,5 EUR; zob. <https://weisser-ring.de/english> [dostęp: 17.08.2025].

¹⁴³ Strona Weisser Ring: <https://weisser-ring.de/unterstuetzer> [dostęp: 17.08.2025].

¹⁴⁴ Strona amerykańskiego Departamentu Sprawiedliwości: <https://www.ojp.gov/archives/safe-communities/from-the-vault/a-brief-history-of-the-victims-of-crime-act> [dostęp: 16.08.2025].

¹⁴⁵ Strona Office for Victims of Crime: <https://ovc.ojp.gov/program/crime-victims-fund/about> [dostęp: 16.08.2025].

¹⁴⁶ Strona Kongresu USA: <https://www.congress.gov/crs-product/R45410> [dostęp: 16.08.2025].

¹⁴⁷ Strona Office for Victims of Crime: <https://www.justice.gov/ovw/grant-programs> [dostęp: 16.08.2025].

¹⁴⁸ Informacja z dokumentu *Violence Against Women Justice and Training Program* i strony AACOG: https://aacog.gov/sites/default/files/2024-12/FY26%20VAWA%20RFA_0.pdf [dostęp: 16.08.2025].

Poza funduszami federalnymi każdy stan ma własny *Victim Compensation Program*, finansowany częściowo z VOCA, a częściowo z budżetu stanowego¹⁴⁹. Natomiast budżety lokalne (hrabstw, miast) wspierają policję, prokuraturę i lokalne Victim Services Units.

Modelem wykorzystywanym w wielu państwach do finansowania pomocy ofiarom przestępstw jest tworzenie funduszy opartych na pieniądzach pochodzących ze środków karnych i grzywnien płaconych przez sprawców przestępstw. Dokładnie na tej zasadzie działa polski Fundusz Sprawiedliwości. Poza tym na poziomach krajowym i lokalnym pieniądze te pochodzą z opłat za prowadzenie zakładów hazardowych lub z opłat za koncesję na sprzedaż alkoholu. Ponadto w wielu miejscach wsparcie ofiar jest też zadaniem samorządów lokalnych, które udzielają pomocy bezpośrednio (poprzez jednostki pomocy społecznej, prowadząc schroniska, udostępniając lokale czy sprzęt konieczny do prowadzenia biura) lub przekazują środki organizacjom pozarządowym. **Najważniejsza jest jednak stabilność finansowania. Podmioty udzielające pomocy muszą mieć możliwość zawierania kilkuletnich kontraktów. Konieczne jest także rozpisywanie konkursów z odpowiednim wyprzedzeniem, żeby organizacje przechodziły płynnie od jednego projektu do następnego bez przerw, które wymuszają zwalnianie personelu i brak ciągłości w dostarczaniu usług.**

2.6. Zasoby kadrowe organizacji wspierających ofiary przestępstw

Niestety, niemożliwe jest znalezienie informacji o tym, ile osób jest zatrudnionych do wspierania ofiar przestępstw w różnych systemach, tym bardziej że poziomy tego wsparcia i jednostki jego udzielające są bardzo różnorodne. Najwięcej informacji na temat zasobów kadrowych dotyczy organizacji pozarządowych. Wspólne dla nich jest to, że nawet jeśli te organizacje dysponują pokaźnymi funduszami, ogrom ich pracy jest wykonywany przez wolontariuszy. Proporcje między pracownikami etatowymi a społecznymi są bardzo duże. **Jeżeli mielibyśmy zbliżyć polski system do tych modeli, należałoby się zastanowić nad długoterminową strategią pozyskiwania i utrzymywania wolontariuszy.**

Dzisiaj w Victim Support dla Anglii i Walii pracuje 1100 osób zatrudnionych oraz 1600 wolontariuszy¹⁵⁰.

W Irlandii Północnej w Victim Support NI pracuje prawie 60 osób w centrali w Belfaście, oddziale Foyle oraz biurach obsługi świadków przy sądach. Ich pracę wspiera ponad 100 aktywnych wolontariuszy, którzy pomagają w realizacji usług organizacji na terenie całej Irlandii Północnej¹⁵¹.

¹⁴⁹ Strona National Association of Crime Victim Compensation Boards: <https://nacvcb.org/> [dostęp: 16.08.2025].

¹⁵⁰ Strona Victim Support: <https://www.victimsupport.org.uk/more-us/about-us/people/> [dostęp: 6.08.2025].

¹⁵¹ Strona Victim Support NI: <https://www.victimsupportni.com/about-us/meet-the-team/> [dostęp: 7.08.2025].

W **Szwecji** Victim Support Sweden opiera swoje działania przede wszystkim na pracy wolontariuszy, wspieranych przez biuro centralne i strukturę lokalnych centrów. Jest to model oparty na wolontariackim charakterze wsparcia – wzmocniony poprzez centralną koordynację¹⁵². Na poziomie lokalnym działają setki wolontariuszy, którzy są przeszkoleni do bezpośredniego udzielania wsparcia poszkodowanym, świadkom oraz bliskim. Nie można znaleźć aktualnej liczby osób zatrudnionych na etatach. Wydaje się jednak, że VSS zatrudnia niewielu pracowników etatowych. W 2016 r. w biurze krajowym w Sztokholmie pracowało ok. 16 osób w przeliczeniu na pełne etaty¹⁵³.

Największa w **Niemczech** pozarządowa organizacja wspierająca ofiary przestępstw, Weisser Ring, także działa, opierając się na pracy wolontariuszy. Jest ich 3000¹⁵⁴, natomiast pracowników etatowych (w 400 oddziałach) – 122.

Także w **Kanadzie** praca Victim Services Units jest oparta na zaangażowaniu wolontariuszy. Według informacji z Victims Week, wiele jednostek VSU składa się jedynie z koordynatora oraz wolontariuszy. Niekiedy jednak zatrudniają one etatowych pracowników odpowiadających za wsparcie ofiar¹⁵⁵.

2.7. Problemy, warunki i ograniczenia jednostek wspierających ofiary

Nawet w dobrze opracowanych systemach wspierania osób pokrzywdzonych lub w dobrych elementach tych systemów pojawiają się problemy.

Jakby idealnie nie wyglądały w teorii multiagencyjność i przekazywanie sobie spraw przez różne podmioty, w praktyce pojawiają się problemy w koordynacji i komunikacji między służbami¹⁵⁶. Niekiedy mają one rozbieżne cele i priorytety – dla organizacji społecznych bardzo ważny jest psychologiczny dobrostan pokrzywdzonych, dla policji bardziej istotne jest zebranie dowodów¹⁵⁷.

Organizacje zajmujące się pokrzywdzonymi zgłaszają także niedofinansowanie systemów. Wpływa to na mniejszą liczbę szkoleń personelu i zwiększenie obciążenia pracą. Poza tym brak środków uniemożliwia rozszerzenie specjalistycznych usług.

¹⁵² Strona Victim Support Europe: <https://victim-support.eu/members/brottsofferjourernas-riksforbund-sverige/> [dostęp: 13.08.2026].

¹⁵³ C. Gallo, K. Svensson, *Victim support and the welfare state...*, op. cit., s. 6.

¹⁵⁴ Strona Weisser Ring: <https://weisser-ring.de/english> [dostęp: 17.08.2025].

¹⁵⁵ Strona Victims Week: <https://www.victimswk.ca/res/overview-survol.html> [dostęp: 15.08.2025].

¹⁵⁶ B.K. Widanaralalage, A.D. Murphy, C. Loughlin, *Support or justice: A triangulated multi-focal view of sexual assault victim support in a UK Sexual Assault Referral Centre (SARC)*, „International Journal of Mental Health Systems” 2024, Vol. 18, No. 1, s. 8.

¹⁵⁷ *Ibid.*, s. 4.

W niektórych państwach problemy wynikają także ze zmiany charakteru świadczonych usług. Brytyjskie organizacje pozarządowe pokazują plusy i minusy swojej profesjonalizacji. Z biegiem lat model pomocy stał się bardziej wydajny, efektywny, także pod względem ekonomicznym, ale wiąże się to z utratą unikalnego charakteru pomocy z wczesnych lat, opartego na solidarności sąsiedzkiej i małych wspólnotach. Obecnie z pokrzywdzonymi w pierwszej kolejności kontaktuje się policja i istnieją obawy, że z uwagi na bardziej oficjalny charakter tego kontaktu niektórzy pokrzywdzeni mogą odmówić dalszego wsparcia, nawet jeśli go potrzebują¹⁵⁸.

W państwach, gdzie systemy wspierania ofiar działają kilkadziesiąt lat, widać też tendencję do centralizacji usług, łączenia się i zamykania lokalnych centrów. Jak wspomniano, w Szwecji działa obecnie 60 lokalnych centrów VSS, podczas gdy w 1999 r. było ich aż 111¹⁵⁹.

W krajach anglosaskich dużym wyzwaniem dla organizacji pozarządowych (w tym tych wspierających ofiary przestępstw) jest zmniejszanie się liczby wolontariuszy¹⁶⁰.

Innym problemem może być uzależnienie wiodących organizacji pozarządowych od polityki państwa w zakresie wspierania ofiar. Oczywiście sytuacja, w której państwo przeznacza na wiodące organizacje społeczne bardzo duże środki, zapewniając im stabilne finansowanie na lata, jest bardzo korzystna dla tych organizacji. Z drugiej jednak strony np. w Szwecji opisana wyżej wzajemna zależność między państwem a największą organizacją pozarządową Victim Support Sweden prowadzi do sytuacji, w której państwo wyraźnie wpływa na sposób działania VSS, ponieważ przeznacza fundusze na określone cele¹⁶¹, organizacja zaś bezwzględnie musi się temu podporządkować, ponieważ większość jej przychodów to wsparcie państwowe. Rodzi to obawy o utratę autonomii organizacji¹⁶².

¹⁵⁸ L. Simmonds, *Lost in transition?...*, op. cit., s. 213.

¹⁵⁹ C. Gallo, K. Svensson, *Victim support and the welfare state...*, op. cit., s. 97.

¹⁶⁰ R. Mawby, *Victim Support in England and Wales...*, op. cit., s. 210.

¹⁶¹ C. Gallo, A. Af Sandeberg, K. Svensson, *Victim support, the state, and fellow human beings...*, op. cit., s. 102.

¹⁶² *Ibid.*, s. 103.

3. Instytucja asystenta osoby pokrzywdzonej przestępstwem w wybranych krajach

Koncepcje związane z asystenturą dla osób pokrzywdzonych oraz ich rolą w postępowaniu karnym i poza nim zaczęły się pojawiać w połowie lat 80. i w latach 90. XX wieku. Związane to było z dużym zwrotem w wiktymologii – w tym okresie zaczęły powstawać pierwsze dokumenty międzynarodowe (początkowo jedynie o charakterze deklaracji, ale szybko potem konwencji, decyzji ramowych czy dyrektyw UE), dotyczące praw i pozycji ofiary w postępowaniu karnym.

Asystenci osób pokrzywdzonych przestępstwem działają m.in. w Wielkiej Brytanii, Stanach Zjednoczonych, niektórych państwach Unii Europejskiej (często świadczą oni usługi np. tylko ofiarom poważnych przestępstw, przemocy domowej, seksualnej czy ofiarom zamachów terrorystycznych). W państwach, w których system wsparcia ofiar przestępstw jest oparty na pracy NGO, wielu pracowników jest wolontariuszami, a do ich zadań należą także usługi asystenckie.

W roku 2024 polska Fundacja Pomocy Ofiarom Przestępstw, wraz z Niebieską Linią IPZ oraz Zakładem Kryminologii INP PAN, prowadziła pilotażowy program asystentury dla osób pokrzywdzonych. Wyniki tego pilotażu są obecnie opracowywane i ukażą się w czasopiśmie „Archiwum Kryminologii”.

3.1. Tradycja i potrzeba asystentury osoby pokrzywdzonej przestępstwem

W literaturze podkreśla się, że w odniesieniu do różnych obszarów pracy socjalnej, w tym także w zakresie usług dla ofiar przestępstw, adekwatne wydaje się podejście generyczne, które kładzie nacisk na relacyjne i refleksyjne podejście do osoby korzystającej z usługi. Oznacza to: dostępność, słuchanie, budowanie bezpiecznej i troskliwej relacji, wsparcie emocjonalne oraz praktyczne informacje (np. dotyczące sytuacji prawnej)¹⁶³.

¹⁶³ R. Roose, G. Verschelden, N. Vettenburg, T. Vanthuyne, *Working with volunteers in victim support: Mirror or camouflage?*, „International Social Work” 2012, Vol. 55, No. 2, s. 272.

W Anglii i Walii system wspierania ofiar przestępstw od początku był zbudowany na zasadzie wolontariatu¹⁶⁴. W latach 70. XX wieku, gdy dopiero powstawała największa organizacja wspierająca pokrzywdzonych – Victim Support, przyjęto model „reagującego dobrego sąsiada”. Wolontariusze odwiedzali ofiary bez wcześniejszego umawiania się, tak jak dobry sąsiad zareagowałby na czyjąś potrzebę w swojej społeczności. Ta niezapowiedziana wizyta wolontariusza była uważana za „złoty standard” kontaktu i wyróżniającą cechę usługi¹⁶⁵. Także w Szwecji pomoc udzielana osobom pokrzywdzonym jest oparta na pracy asystentów-wolontariuszy. Do ich zadań należą: udzielanie informacji o prawach ofiary w śledztwie i postępowaniu karnym; zapewnienie wsparcia emocjonalnego i praktycznego; komunikacja z władzami i firmami ubezpieczeniowymi w imieniu ofiary; wsparcie przed, w trakcie i po procesie sądowym. W razie potrzeby wolontariusze kierują pokrzywdzonych do specjalistów z zakresu pomocy prawnej, psychologicznej lub medycznej¹⁶⁶. Ideologicznie, w Szwecji powyższe wsparcie jest oparte na koncepcji „wsparcia międzyludzkiego” (*fellow-human support*), co oznacza empatyczną, symetryczną relację międzyludzką, a nie profesjonalną pomoc, podkreślając jednocześnie odrębność od agencji rządowych¹⁶⁷. Role wolontariuszy, asystentów pokrzywdzonych, wychodzą daleko poza role pomocników technicznych. Mogą mieć normalizujący wpływ na ofiary, pokazując, że ich problem (np. stres pourazowy) jest normalną reakcją na nienormalne doświadczenie, a wsparcie nie musi pochodzić od specjalistów, a od drugiego obywatela. Jest to postrzegane jako przeciwwaga dla technicznego podejścia w pracy socjalnej¹⁶⁸.

Dlaczego w ogóle pomoc asystentów jest tak istotna? Aby odpowiedzieć na to pytanie, należy wskazać na dwa obszary: po pierwsze, skutki pokrzywdzenia przestępstwem; po drugie zaś, szereg problemów, z którymi styka się osoba pokrzywdzona, niebędących problemami najwyższej wagi, do których odnoszą się przepisy międzynarodowe i krajowe (np. prawo do: informacji, reprezentacji prawnej, ochrony, kompensaty i odszkodowania), ale nadal bardzo istotnych z punktu widzenia pokrzywdzonych.

Mówiąc o skutkach przestępstwa dla jego ofiary, warto mieć na uwadze, że nie będą one jednakowe dla każdej osoby, która znalazła się w takiej samej sytuacji. Ludzie są różni, różnie reagują na rzeczy, które im się przydarzają, i mają różny do nich stosunek. To, jak poważne jest przestępstwo w odbiorze ofiary i jak długotrwałe przynosi skutki, zależy w dużym stopniu od rodzaju samego wydarzenia, którym ofiara została pokrzywdzona, jej charakterystyki demograficznej i rodzaju mechanizmów wsparcia, z których może skorzystać¹⁶⁹.

¹⁶⁴ R. Mawby, *Victim Support in England and Wales...*, op. cit., s. 205.

¹⁶⁵ L. Simmonds, *Lost in transition?...*, op. cit., s. 203.

¹⁶⁶ C. Gallo, K. Svensson, *Victim support and the welfare state...*, op. cit., s. 7.

¹⁶⁷ C. Gallo, A. Af Sandeberg, K. Svensson, *Victim support, the state, and fellow human beings...*, op. cit., s. 95.

¹⁶⁸ R. Roose i in., *Working with volunteers in victim support...*, op. cit., s. 274.

¹⁶⁹ N. Christie, *The Ideal Victim*, [w:] M. Duggan (ed.), *Reviving the "Ideal Victim". Developments of Critical Victimology*, Bristol 2018, s. 11–12.

Joanna Shapland opisywała długoterminowe skutki przestępstwa (w badaniach wzięły udział ofiary napaści fizycznych, napaści seksualnych i napadów rabunkowych). Podkreślała, że konsekwencje wiktyimizacji wykraczają poza natychmiastowe szkody, wpływając na relacje osobiste i wiążąc się z kosztami związanymi z uczestnictwem w sądzeniu sprawy. Analizie poddano skutki finansowe, fizyczne, społeczne i psychologiczne oraz śledzono ich utrzymywanie się w ciągu trzech lat po przestępstwie. Okazało się, że najbardziej trwałe są skutki niefinansowe w przeciwieństwie do często ustępujących strat finansowych¹⁷⁰. Badanie to pokazuje, jak ważne dla osób pokrzywdzonych jest wsparcie psychiczne w radzeniu sobie z traumą wiktyimizacji.

Druga kwestia to właśnie te zwykłe, przyziemne problemy, które wymagają niezbyt skomplikowanych rozwiązań, takich jak pomoc przy wypełnieniu dokumentów, pomoc przy transporcie, możliwość rozmowy o tym, co się wydarzyło. Aby rozwiązać te drobniejsze problemy, nie zawsze konieczna jest pomoc fachowców. W czasie postępowania karnego osobom pokrzywdzonym i świadkom, w związku ze skutkami przestępstwa, niewątpliwie przydałaby się obecność życzliwej osoby trzeciej, która może im udzielić np.¹⁷¹:

- pomocy w transporcie (zawieszenie na obdukcję, odebranie dzieci z przedszkola lub szkoły, dowieszenie rodziny osoby pokrzywdzonej do szpitala);
- informacji o etapach postępowania czy procedurze i to nie jednorazowo, ale kilkakrotnie w czasie postępowania (na jakim etapie się znajduje, czego można się spodziewać w kolejnym kroku);
- wsparcia w trakcie rozprawy poprzez towarzyszenie w sądzie (w państwach, gdzie jest to prawnie możliwe, także na rozprawach) oraz podczas składania z pokrzywdzonymi wizyty zapoznawczej w sądzie przed rozprawą, by zaznajomić ich z samym budynkiem czy procedurami;
- życzliwego wsparcia w czasie kontaktów z przedstawicielami wymiaru sprawiedliwości (przesłuchanie, wgląd w akta, zeznania w sądzie) oraz przy udzielaniu pomocy medycznej;
- asysty w urzędach i instytucjach (np. przy wyrabianiu nowego dowodu osobistego, zgłaszaniu szkody w zakładzie ubezpieczeniowym);
- asysty językowej: im bardziej kulturowo zróżnicowane państwo, tym cenniejsi są wolontariusze mówiący w innych językach niż urzędowy.

Jak łatwo można zauważyć, do tego rodzaju czynności wcale nie trzeba osoby o wyjątkowych kompetencjach profesjonalnych, a osoby o kompetencjach miękkich, takich jak: cierpliwość, umiejętność słuchania, życzliwość oraz może pewne obycie w sądach i urzędach.

¹⁷⁰ J. Shapland, *Victim Assistance and the Criminal Justice System: The Victim's Perspective*, [w:] E.A. Fattah (ed.), *From Crime Policy to Victim Policy*, London 1986, s. 218–219.

¹⁷¹ M. Kopeć, D. Woźniakowska, D. Wzorek, *Asysta dla osób pokrzywdzonych przestępstwem...*, op. cit.

I tu właśnie pojawia się przestrzeń dla asystentów osób pokrzywdzonych. Angażowanie wolontariuszy ma oczywiście wartość ekonomiczną (choć kwestionowaną ze względu na koszty selekcji, szkolenia i wsparcia), ale przede wszystkim może dodawać dynamizmu profesjonalistom, a także wносить alternatywne perspektywy. Dla społeczeństwa oznacza to odbudowę zaufania ofiar do innych obywateli i odzwierciedla etykę troski¹⁷².

Podkreślając istotność wsparcia pokrzywdzonym ze strony różnego rodzaju instytucji i osób asystujących, należy jednak także mocno zaakcentować to, że znakomita większość ofiar przestępstw nigdy nie będzie potrzebowała wsparcia po wiktylizacji. Nie piszę tu o okolicznościach zewnętrznych, które powodują, że ludzie nie otrzymują pomocy, takich jak: brak wiedzy o możliwości uzyskania pomocy, niejasne sposoby korzystania ze wsparcia, niejasne procedury, brak znajomości języka lub kultury, długi czas oczekiwania na pomoc (np. psychologiczną), ale o czynnikach wewnętrznych, indywidualnych, które decydują, że pokrzywdzony, który wie, że może poprosić o pomoc, tego nie robi.

Po pierwsze, większość przestępstw to czyny, które oczywiście przynoszą szkodę osobie pokrzywdzonej, budzą jej irytację, złość, smutek, ale dość szybko stają się nieprzyjemnym wydarzeniem z przeszłości, niewywołującym traumy. Wiele osób pokrzywdzonych przestępstwem w ogóle nie zgłasza tego faktu, tym samym nie nadaje sprawie formalnego biegu¹⁷³. W Polsce w przypadku przestępstw „tradycyjnych” (użycie przemocy, zniszczenie rzeczy, rozbój, kradzież, włamanie) przestępstwa nie zgłosiło aż 42% pokrzywdzonych, a przestępstw „nowych” (kradzież pieniędzy z konta bankowego, wykorzystanie danych do zaciągnięcia zobowiązania, uporczywe nękanie, oszustwo internetowe, włamanie na konto mailowe lub społecznościowe) nie zgłosiło 75% ofiar¹⁷⁴. Nawet czyny zgłoszone w odbiorze pokrzywdzonych niekoniecznie są oceniane jako poważne¹⁷⁵. Poza tym wiele ofiar woli skorzystać z nieformalnego wsparcia rodziny lub przyjaciół, niż korzystać z pomocy państwowych czy pozarządowych podmiotów, które takim wsparciem zajmują się profesjonalnie¹⁷⁶. Co więcej, badania pokazują, że osoby pokrzywdzone są bardziej usatysfakcjonowane wsparciem otrzymanym od rodziny i przyjaciół niż od formalnych sieci wsparcia¹⁷⁷. Barięą dla korzystania z profesjonalnych usług może być też odczuwanie wstydu w związku z własnym pokrzyw-

¹⁷² R. Roose i in., *Working with volunteers in victim support...*, op. cit., s. 275.

¹⁷³ A.A. Asiama, H. Zhong, *Victims rational decision: A theoretical and empirical explanation of dark figures in crime statistics*, „Cogent Social Sciences” 2022, Vol. 8, No. 1, s. 3.

¹⁷⁴ J. Włodarczyk-Madejska, P. Ostaszewski, J. Klimczak, A. Siemaszko, *Nękanie, oszukiwani, hakowani. Nowe i tradycyjne wymiary wiktylizacji*, Warszawa 2021, s. 53, 92.

¹⁷⁵ Victim Support Europe: <https://victim-support.eu/icw/why-an-all-crime-victim-support-service-is-essential/> [dostęp: 14.08.2025].

¹⁷⁶ T. Cole, O. Harvey, J.C. Healy, C. Smith, *Contemporary Treatment of Crime Victims/Survivors: Barriers Faced by Minority Groups in Accessing and Utilizing Domestic Abuse Services*, „Behavioral Sciences” 2025, Vol. 15, No. 2, s. 103; M.R. McCart, D.W. Smith, G.K. Sawyer, *Help seeking among victims of crime: A review of the empirical literature*, „Journal of Traumatic Stress” 2010, Vol. 23, No. 2, s. 199.

¹⁷⁷ M.R. McCart, D.W. Smith, G.K. Sawyer, *Help seeking among victims of crime...*, op. cit., s. 200.

dzeniem. W sprawach dotyczących przemocy domowej niejednokrotnie ofiary są zniechęcane do kontaktu z organizacjami pomocowymi przez sprawcę przemocy¹⁷⁸.

Nawet w państwach, gdzie system wsparcia dla pokrzywdzonych jest dobrze rozbudowany, korzysta z niego dość mały odsetek ofiar. Nie należy się zatem obawiać przeciążenia systemu w wyniku poprawienia efektywności informowania o możliwościach skorzystania z pomocy.

3.2. Kto pracuje jako asystent osoby pokrzywdzonej? Profesjonalizacja czy wolontariat?¹⁷⁹

Ponieważ instytucja asystenta osoby pokrzywdzonej ma swoje korzenie w działalności organizacji pozarządowych, do dnia dzisiejszego w wielu miejscach jest ona oparta na pracy wolontariuszy. Dotykamy tu bardzo istotnego problemu: jak bardzo pomoc ofiarom przestępstw powinna być oparta na profesjonalistach, a jak dalece może być ona oddana w ręce wolontariuszy?

W niektórych krajach (np. w Norwegii) wsparcie dla ofiar jest realizowane wyłącznie przez profesjonalistów, podczas gdy w innych krajach (np. w Danii) jest ono udzielane przez wolontariuszy. Niektóre kraje stosują modele mieszane, które też mogą różnie wyglądać. Na przykład w Austrii, Estonii, Finlandii, Szwecji i na Malcie profesjonalści mogą stanowić mniejszość w organizacji, a większość pracy jest wykonywana przez wolontariuszy. Inne kraje (np. Holandia i Belgia) stosują model mieszany, w którym profesjonalści stanowią trzon wsparcia dla ofiar, ale są wspierani przez wolontariuszy. Generalnie, jeśli chodzi o wsparcie dla ofiar i pracę socjalną w ogóle, istnieją dwa podejścia: z jednej strony istnieje tendencja do profesjonalizacji wsparcia, z drugiej jednak podkreśla się wagę pracy wolontariuszy w tych obszarach¹⁸⁰.

Jeżeli chciałoby się ocenić zaangażowanie czynnika społecznego, efektywność i kosztowność tego podejścia, to należy zwrócić uwagę na dwa bardzo ważne aspekty: system szkolenia wolontariuszy i dalszego ich wspierania oraz kwestię utrzymywania wolontariuszy w ich pracy, aby inwestycja w ich szkolenie się zwróciła, a wsparcie dla osób pokrzywdzonych było systemowe i stabilne.

Aby osoba angażująca się w wolontariat czuła się w swojej roli pewnie, konieczne jest wyposażenie jej w odpowiednie kompetencje. Modele szkoleń są oczywiście różne, jednak

¹⁷⁸ J.M. Zweig, M.R. Burt, A. Van Ness, *The Effects on Victims of Victim Service Programs Funded by the STOP Formula Grants Program*, The Urban Institute, 2003, s. 72.

¹⁷⁹ Część tego podrozdziału jest oparta na tekście z opracowania: M. Kopeć, D. Woźniakowska, D. Wzorek, *Asysta dla osób pokrzywdzonych przestępstwem...*, op. cit.

¹⁸⁰ R. Roose i in., *Working with volunteers in victim support...*, op. cit., s. 270.

organizacje mające największe doświadczenie w zakresie wolontariackiego wspierania pokrzywdzonych przestępstwem stawiają nie tylko na profesjonalne szkolenia, ale także na szersze wsparcie. Szwedzkie Stowarzyszenie Pomocy Ofiarom (Brottsofferjouernas Riksförbund – BOJ) oferuje szkolenia dla wszystkich profesjonalistów i wolontariuszy. Zarówno szkolenia wprowadzające, jak i zaawansowane są oferowane kilka razy w roku dla osób udzielających wsparcia¹⁸¹. Angielskie Victim Support prosi o odbycie treningu wstępnego online na platformie edukacyjnej, a w miarę pozostawania w wolontariacie można korzystać z kolejnych szkoleń. W ogóle treningi prowadzone w formie online nie są rzadkością. W Stanach Zjednoczonych Departament Sprawiedliwości powołał biuro zajmujące się wsparciem ofiar przestępstw poprzez oferowanie treningów i pomocy technicznej osobom pomagającym (The Office for Victims of Crime Training and Technical Assistance Center). Oferuje ono m.in. Victim Assistance Training Online, który jest internetowym programem szkoleniowym w zakresie pomocy ofiarom przestępstw, adresowanym do osób udzielających pomocy ofiarom oraz profesjonalistom z nimi związanym. Uczestnictwo w treningu daje możliwość rozwinięcia podstawowych umiejętności i wiedzy, których potrzebują, aby skuteczniej pomagać ofiarom przestępstw¹⁸². Tego typu treningi online wydają się wartym rozważenia rozwiązaniem jako pierwszy krok w szkoleniu.

Dodatkowo w Anglii i Walii wolontariusze mają prawo do regularnych spotkań „jeden na jeden” z menedżerem, są objęci Programem Pomocy Pracownikom – wszyscy wolontariusze i pracownicy mają bezpłatny dostęp do infolinii, która może zapewnić wsparcie i porady w wielu kwestiach, w tym zdrowia i dobrego samopoczucia, relacji, opieki nad dziećmi i kariery. Ponadto mają oni prawo do zwrotu poniesionych wydatków i otrzymują raz w miesiącu biuletyn elektroniczny „Volunteer Update”, w którym mogą znaleźć informacje o nowościach od wolontariuszy w całym kraju, dodatkowych szkoleniach i kwestiach organizacyjnych¹⁸³. Poza kwestiami dostarczenia wolontariuszom wiedzy oraz wsparcia emocjonalnego w ich pracy nie mniej ważna jest też sprawa ich pozycji w organizacjach świadczących pomoc. Rudi Roose z zespołem zwraca uwagę, że w organizacjach wolontariusze muszą istnieć w pełnym partnerstwie z profesjonalistami, którzy muszą ich traktować z szacunkiem jak równoważnych członków zespołu, słuchając ich opinii, korzystając z ich doświadczeń i będąc otwartymi na ich perspektywę¹⁸⁴.

¹⁸¹ V. Kawesa, *Victim Support Services in the EU: An overview and assessment of victims' rights in practice*. Sweden, FRA, 2014, s. 20.

¹⁸² The Office for Victims of Crime Training and Technical Assistance Center: https://www.ovcttac.gov/views/TrainingMaterials/dspOnline_VATOnline.cfm?nm=wbt&ns=ot&nt=vat [dostęp: 8.08.2025].

¹⁸³ Victim Support: <https://www.victimsupport.org.uk/get-involved/volunteer/support-and-training/> [dostęp: 8.08.2025].

¹⁸⁴ R. Roose i in., *Working with volunteers in victim support...*, op. cit., s. 277.

Skoro proces szkolenia jest pewną inwestycją w wolontariuszy, warto zadbać o to, by wykonywali oni swoją pracę przez jakiś czas po przeszkoleniu. Na pewno należy brać pod uwagę nie tylko potencjalne możliwości czasowe przyszłych wolontariuszy i ich dyspozycyjność, ale także kulturę wolontariatu w poszczególnych państwach. W 60-milionowej Anglii i Walii w organizacji Victim Support w 2024 r. pracowało 1100 profesjonalnych pracowników, wspieranych przez 1600 wolontariuszy¹⁸⁵. W Irlandii Północnej praca wolontariuszy na rzecz wspierania ofiar przestępstw wyniosła w 2024 r. 10 290 godzin¹⁸⁶. W 10-milionowej Szwecji w 2012 r. Szwedzkie Stowarzyszenie Pomocy Ofiarom miało jedynie 7 etatowych pracowników i aż 1342 wolontariuszy¹⁸⁷. W ogóle szwedzki system jest bardzo mocno oparty na wolontariacie. Połowa centrów lokalnych nie ma płaconego personelu, a jedynie angażuje pracowników społecznych¹⁸⁸. Dane te pokazują, że w prawie 38-milionowej Polsce powinniśmy mieć co najmniej 1100 wolontariuszy wspierających pokrzywdzonych, średnio 3,5 osoby na powiat. Nie wydaje się to liczbą niemożliwą do osiągnięcia, aczkolwiek w Polsce mamy zdecydowanie problem z osobami angażującymi się w wolontariat regularnie w ramach pracy w jakichś organizacjach (a o taki profil wolontariusza nam chodzi w przypadku wspierania ofiar przestępstw). W naszym kraju w I kwartale 2022 r. przeciętnie jedna osoba poświęciła na pracę w ramach wolontariatu 10 godzin¹⁸⁹, Polacy bowiem chętniej angażują się społecznie akcyjnie niż systemowo, uczestnicząc w takich wydarzeniach, jak Świąteczna Paczka czy Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy.

W krajach, gdzie wolontariat jest rozwinięty, przykładą się wagę do tego, żeby zainwestowane w szkolenie wolontariuszy pieniądze nie były zmarnowane. Victim Support UK wprost pisze na swojej stronie: „Wierzmy, że szkolenie jest dobrą inwestycją funduszy charytatywnych, ale prosimy, aby aplikując o rolę wolontariusza, poważnie rozważyć, czy możesz poświęcić jej rozsądną ilość czasu, aby mieć pewność, że zainwestowaliśmy te fundusze mądrze”¹⁹⁰. W Irlandii Victim Support NI zazwyczaj prosi wolontariuszy o poświęcenie na pracę dla organizacji minimum 4 godzin tygodniowo i jeden dzień tygodniowo na pracę przy wspieraniu świadków. Jeśli wolontariusz dysponuje mniejszą ilością czasu, jego zaangażowanie jest ustalane indywidualnie¹⁹¹. W Szwecji osoby wspierające pokrzywdzonych pracowały miesięcznie na ich rzecz od 4 do 12 godzin¹⁹².

¹⁸⁵ Strona Victim Support: <https://www.victimsupport.org.uk/more-us/about-us/people/> [dostęp: 16.05.2025].

¹⁸⁶ Strona Victim Support NI: <https://www.victimsupportni.com/volunteer/> [dostęp: 16.08.2025].

¹⁸⁷ V. Kawesa, *Victim Support Services in the EU...*, op. cit., s. 43.

¹⁸⁸ C. Gallo, A. Af Sandeberg, K. Svensson, *Victim support, the state, and fellow human beings...*, op. cit., s. 93.

¹⁸⁹ Wolontariat w 2022 r., GUS, Warszawa 2022, s. 1.

¹⁹⁰ Victim Support: <https://www.victimsupport.org.uk/get-involved/volunteer/support-and-training/> [dostęp: 8.08.2025].

¹⁹¹ Victim Support: <https://www.victimsupport.org.uk/get-involved/volunteer/become-a-volunteer/> [dostęp: 8.08.2025].

¹⁹² V. Kawesa, *Victim Support Services in the EU...*, op. cit., s. 34.

W działającej w Anglii i Walii organizacji Victim Support na samym początku podstawą działalności było wykorzystanie pracy wolontariuszy, a sama usługa miała charakter nieformalnej reakcji społeczności na przestępczość. Wolontariusze pracowali czasem nawet z prywatnych domów, co podkreślało nieformalny charakter udzielanego wsparcia¹⁹³.

Zasadniczym krokiem w kierunku profesjonalizacji usług było przeniesienie części zadań od organizacji pozarządowych (działających nieformalnie czy w mniej sformalizowany sposób i opierających się na zaangażowaniu wolontariuszy) do jednostek policyjnych (opisanych wyżej jednostek opieki nad ofiarami – Victim Care Units). Powstał zupełnie inny model wsparcia. Profesjonalni policyjni asystenci osób pokrzywdzonych przestępstwem (*Victim Care Officers*) nawiązują początkowy kontakt z ofiarami telefonicznie i przeprowadzają wstępną ocenę potrzeb przy użyciu standardowego formularza. W ten sposób – zamiast wysyłać wolontariuszy do ofiar bez wcześniejszego uprzedzenia – oficer najpierw ustala, czy ofiara w ogóle potrzebuje lub chce wizyty wolontariusza. Może się zdarzyć, że już w trakcie tej pierwszej oceny potrzeby ofiary zostaną zaspokojone. Jeśli potrzebna jest dalsza pomoc, oficer organizuje odpowiednie wsparcie, np. wizytę wolontariusza¹⁹⁴.

W roku 1999 w Victim Support w Anglii i Walii łączna liczba 964 pracowników etatowych była zdecydowanie mniejsza w porównaniu z 14 670 wolontariuszami¹⁹⁵. Dzisiaj w tej organizacji pracuje 1100 osób zatrudnionych, a ich praca jest wspierana przez jedynie 1600 wolontariuszy¹⁹⁶. Victim Support działa od lat 70. XX wieku i jego rola (choć nadal ogromna) ulega pewnej zmianie ze względu na coraz większą liczbę zadań przekazywanych policji i prokuraturze, które mogą dublować zadania organizacji pozarządowych. Mowa tu przede wszystkim o opisanych wyżej jednostkach wsparcia świadków (w tym ofiar przestępstw).

Zmniejszanie się udziału wolontariuszy w pracach Victim Support jest też związane z postępującą profesjonalizacją organizacji. Jak wspomniano wyżej, w 2010 r. rząd Anglii i Walii powołał w ramach VS Krajową Służbę ds. Zabójstw. Jej działalność oznaczała kolejne odejście od zasady oparcia organizacji na wolontariuszach¹⁹⁷. W tak poważnych przypadkach wymagających wsparcia zdecydowano się na całkowitą profesjonalizację tej jednostki.

Rozważając, kim powinien(na) być asystent(ka) osoby pokrzywdzonej, poza kwestią profesjonalizacji lub wolontariatu, warto spojrzeć także na profil osoby wspierającej. Ciekawe badania przeprowadziły szwedzkie naukowczynie, analizując, jak kategorie „płeć” i „wiek” są rozumiane w szwedzkich organizacjach wsparcia ofiar przestępstw. Badanie miało na celu zrozumienie, jak pracownicy i wolontariusze tych organizacji rozmawiają

¹⁹³ L. Simmonds, *Lost in transition?...*, op. cit., s. 202.

¹⁹⁴ *Ibid.*, s. 211.

¹⁹⁵ R. Mawby, *Victim Support in England and Wales...*, op. cit., s. 205.

¹⁹⁶ Strona Victim Support: <https://www.victimsupport.org.uk/more-us/about-us/people/> [dostęp: 6.08.2025].

¹⁹⁷ R. Mawby, *Victim Support in England and Wales...*, op. cit., s. 211.

zarówno o ofiarach, jak i własnej roli¹⁹⁸. Kto zatem bardziej nadaje się na wolontariusza? Osoby młodsze czy starsze? Kobiety czy mężczyźni? Udzielanie pomocy jest silnie skojarzone z kobiecością. Kobiety asystentki są postrzegane jako bardziej zdolne do pomocy i są „normą” w rolach wspierających. Są preferowane, zwłaszcza dla kobiet będących ofiarami przemocy seksualnej lub domowej, ponieważ nie są kojarzone ze sprawcą. Rola mężczyzn asystentów była bardziej kwestionowana, ponieważ mogą być kojarzeni z męskimi sprawcami. Z drugiej strony pojawiły się argumenty, że mężczyźni mogą być preferowani w niektórych przypadkach, np. aby pokazać, że nie wszyscy z nich są sprawcami, lub aby dotrzeć do specyficznych grup ofiar (np. mężczyzn z innych kultur). Jeżeli chodzi o wiek, to w Szwecji w organizacjach wsparcia ofiar często pracują osoby starsze, głównie po przejściu na emeryturę. Młodzi asystenci są jednak poszukiwani, głównie dlatego, że uważa się ich za lepszych dla młodych ofiar. Są bardziej podobni i przystający do tej kategorii ofiar. Natomiast starsi asystenci są powszechnie uznawani za lepszych w relacji z szerokim spektrum ofiar, głównie dzięki ich większemu doświadczeniu życiowemu. Są kojarzeni ze stabilnością, mądrością i ich wsparcie jest odpowiednie dla każdej osoby pokrzywdzonej. Starsze osoby świadczące pomoc, zwłaszcza kobiety, były opisywane jako matki i babcie, co może dawać pokrzywdzonym poczucie bezpieczeństwa. W ich przypadku wiek i doświadczenie życiowe są bardzo silnymi atutami¹⁹⁹.

W polskich badaniach ewaluujących pilotażowy program „Asystent pokrzywdzonego przestępstwem” zapytano policjantów i prokuratorów o pożądane cechy asystenta. Rozmówcy podkreślali, że asystent ofiary powinien zapewniać wsparcie emocjonalne i merytoryczne, a jego pożądane cechy to m.in.: empatia, życzliwość, autentyczność, odporność psychiczna, asertywność, odpowiedzialność i zaangażowanie. Mówili jednak także, że asystent nie może przeszkadzać w postępowaniu – nie powinien mówić za ofiarę, wywierać presji, nadmierne się z nią utożsamiać ani oceniać. Powinien zachować profesjonalny dystans i równowagę emocjonalną.

Co do kwalifikacji, wskazywano wiedzę psychologiczną, prawną (zwłaszcza dotyczącą procedury karnej i działania policji), pedagogiczną oraz znajomość systemu pomocy społecznej. W przypadku pracy z cudzoziemcami istotna jest znajomość języka obcego i kodów kulturowych. Jednocześnie część rozmówców uznała, że najważniejsze są cechy osobowościowe i empatia, a formalne kwalifikacje mają drugorzędne znaczenie²⁰⁰.

Respondentów pytano także o to, w jakich sprawach i jakim pokrzywdzonym najbardziej przydałaby się pomoc asystenta. Rozmówcy uznali, że asysta jest szczególnie potrzebna

¹⁹⁸ L. Jägervi, K. Svensson, *Conceptions of gender and age in Swedish Victim Support*, „International Review of Victimology” 2015, Vol. 21, No. 2, s. 217.

¹⁹⁹ *Ibid.*, s. 225–226.

²⁰⁰ M. Kopeć, D. Woźniakowska, D. Wzorek, *Asysta dla osób pokrzywdzonych przestępstwem...*, op. cit.

w sprawach o przemoc domową i seksualną, zwłaszcza gdy ofiary są zależne od sprawców (ekonomicznie, mieszkaniowo, emocjonalnie). Wskazywano też na znaczenie wsparcia przy trudnych do udowodnienia przestępstwach, jak przemoc psychiczna czy ekonomiczna, oraz w sprawach o przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu.

Najczęściej wymienianymi grupami wymagającymi pomocy są osoby wrażliwe: dzieci, seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami, cudzoziemcy, a także osoby młode tuż po osiągnięciu pełnoletności czy mężczyźni doświadczający przemocy. Trudności potęgują czynniki, takie jak: niski poziom wiedzy, zaburzenia psychiczne, brak samodzielności, silne emocje czy wstyd. Podkreślono też, że potrzeba wsparcia jest indywidualna i zależna od sytuacji.

Część rozmówców uważa, że asysta powinna być zarezerwowana dla poważniejszych przestępstw, natomiast przy drobniejszych sprawach wystarczy wsparcie bardziej zautomatyzowane. Policja i prokuratura zgodnie widzą wartość asysty w obszarze wsparcia emocjonalnego i merytorycznego, dostrzegając jednocześnie ryzyko wynikające z obecności osoby trzeciej. Zgodne są jednak, że w przypadku przemocy domowej i seksualnej rola asystenta jest szczególnie istotna²⁰¹.

3.3. Trudności i wyzwania związane z asystenturą osób pokrzywdzonych

Z dotychczasowej analizy modeli wsparcia dla ofiar przestępstw wynika, że w większości państw, które oferują osobom pokrzywdzonym dobrej jakości wsparcie, profesjonalści są wspomagani przez wolontariuszy. Ma to ogromne zalety, ponieważ większość usług asystenckich wymaga raczej kompetencji miękkich: zdolności komunikacyjnych, empatii, cierpliwości, niż bardzo profesjonalnej wiedzy. Opieranie się na wolontariuszach, z jednej strony, może obniżyć koszty świadczonej pomocy, z drugiej – uczynić ich usługi bardziej dostępnymi. System ten nie jest jednak wolny od wad.

W ostatnich dwóch dekadach w państwach, w których pomoc ofiarom była mocno oparta na pracy wolontariuszy, można zaobserwować trend polegający na zmierzaniu w kierunku coraz większej profesjonalizacji. Wiąże się to m.in. z trwającym od lat regularnym spadkiem liczby wolontariuszy w krajach anglosaskich, w których tradycyjnie ten rodzaj pracy społecznej był bardzo rozwinięty. Analizy podają szereg powodów tego zjawiska²⁰². Należą

²⁰¹ *Ibid.*

²⁰² Strona Time: <https://time.com/7021641/rebuilding-civic-participation-essay> [dostęp: 15.09.2025]; strona Canadian Affairs: <https://www.canadianaffairs.news/2025/07/17/a-shame-what-canada-loses-from-declining-volunteerism> [dostęp: 15.09.2025]; strona Transforming Society: <https://www.transformingsociety.co.uk/2024/08/14/can-the-labour-government-help-reverse-the-decline-in-volunteering> [dostęp: 15.09.2025]; strona Community First: <https://www.cfirst.org.uk/volunteeringnews/the-uks-volunteering-decline-causes->

do nich wzrost kosztów utrzymania, który sprawia, że ludzie mają mniej czasu na działania społeczne. W dużym stopniu dotyczy to osób starszych, które tradycyjnie zajmowały się wolontariatem po przejściu na emeryturę. Obecnie, ze względów ekonomicznych, pracują dłużej. Młodsze pokolenia natomiast wolą elastyczne, krótkoterminowe zaangażowanie niż długoterminowe zobowiązania. Ponadto coraz mniej osób angażuje się fizycznie w lokalne działania, ponieważ wolontariat przenosi się częściowo do Internetu. W społeczeństwach rośnie nacisk na indywidualne cele i rozwój, co wypiera działania wspólnotowe.

Kolejna kwestia to fakt, że asystentura wolontariacka nie jest wolna od kosztów. Wolontariuszy trzeba przeszkolić i im szybciej będą oni się zmieniali, im bardziej krótkotrwały będzie ich wolontariat, tym wyższe będą koszty szkoleń. Szkolenia, jak wspomniano wyżej, nie powinny także omijać osób pracujących dłużej, żeby umacniać ich kompetencje. Z drugiej jednak strony zbyt duża liczba szkoleń rodzi **ryzyko nadmiernej profesjonalizacji wolontariuszy**. Może to prowadzić do utraty specyficznych cech wolontariatu, takich jak: elastyczność, osobiste i uważne podejście, entuzjazm, wzajemność i empatia. Wolontariusze mogą stać się „zamaskowanymi” profesjonalistami, a ich unikalny duch wolontariatu może zostać „skażony”²⁰³.

Mówiąc o osobach pracujących z ofiarami przestępstw (zarówno profesjonalistach, jak i wolontariuszach), należy mieć na uwadze także wprowadzenie systemowego rozwiązania w postaci mechanizmów wsparcia dla tych osób (np. superwizje, grupy wsparcia, dostęp do pomocy psychologicznej). Podczas badania zawodowych pracowników stowarzyszenia France Victimes, którzy bezpośrednio pracowali z ofiarami (prawnicy, psychologowie, pracownice socjalne, nauczycielki, pielęgniarki), okazało się, że niemal 28% z nich wskazało wysokie wyniki w skali wtórnych objawów traumatycznych (*Secondary Traumatic Symptoms*)²⁰⁴. Także wolontariusze mają bezpośredni kontakt z osobami po traumatycznych przeżyciach, takich jak przemoc, napaść seksualna czy śmierć bliskiej osoby. Naraża to ich na wtórną wiktyimizację poprzez przejmowanie części emocjonalnego obciążenia ofiary.

Wreszcie nie każda osoba korzystająca z pomocy doceni zaangażowanie społecznika. Niektórzy klienci mogą odebrać wsparcie wolontariusza jako wyraz braku szacunku, sugerując, że nie są wystarczająco ważni dla płatnego profesjonalisty²⁰⁵.

-and-solutions/ [dostęp: 15.09.2025]; strona People for Nature: <https://www.peoplefornature.org.au/blog/the-decline-of-volunteering-why-it-matters-and-how-we-can-revive-it?utm> [dostęp: 15.09.2025]; strona Civil Society: <https://www.civilsociety.co.uk/news/volunteering-rates-still-failing-to-reach-pre-pandemic-levels-government-reports.html?utm> [dostęp: 15.09.2025].

²⁰³ R. Roose i in., *Working with volunteers in victim support...*, op. cit., s. 275.

²⁰⁴ K. Barre, S. De Boer, C. Guarnaccia, *Vicarious trauma and posttraumatic growth among victim support professionals*, „Current Psychology” 2014, Vol. 43, No. 4, s. 30–62.

²⁰⁵ R. Roose i in., *Working with volunteers in victim support...*, op. cit., s. 275.

3.4. System asystentury w Polsce

W Polsce wprowadzenie asystentów dla osób pokrzywdzonych przestępstwem rekomenduje Fundacja Pomocy Ofiarom Przestępstw (FPOP). Uważa, że powinni oni działać we wszystkich organizacjach tworzących Sieć Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przestępstwem.

Rolą asystenta ofiary przestępstwa powinno być towarzyszenie jej podczas: przesłuchań, rozpraw, badań biegłych, wizyt w placówkach zdrowia i urzędach. Ma on wspierać osobę pokrzywdzoną w kontaktach z instytucjami, informować o prawach i możliwościach uzyskania pomocy, pomagać odzyskać równowagę i poczucie bezpieczeństwa. Jego rola ma obejmować wsparcie emocjonalne, doradztwo informacyjne oraz motywowanie do samodzielności. Jeżeli chodzi o podstawę prawną działania asystentów(ek), to w Polsce przepisy postępowania karnego przewidują w art. 299a § 1 k.p.k. możliwość uczestnictwa w czynnościach procesowych z udziałem pokrzywdzonego na etapie postępowania przygotowawczego osoby przez niego wskazanej, jeżeli nie uniemożliwia to przeprowadzenia czynności albo nie utrudnia jej w istotny sposób. Przepis ten jest implementacją do polskiego prawa postanowień art. 3 ust. 3 oraz art. 20 lit. c Dyrektywy 2012/29/UE i jest on uwarunkowany wyłącznie interesem pokrzywdzonego²⁰⁶.

Asystent nie jest prawnikiem ani terapeutą, ale towarzyszy ofierze i pomaga jej radzić sobie z trudnymi emocjami²⁰⁷. Co ważne, według FPOP asystent musi być profesjonalistą tylko w niektórych przypadkach, gdy ofiara mierzy się ze szczególnymi trudnościami (np. zaburzeniami lękowymi). W większości przypadków funkcje asystentów mogą pełnić wolontariusze²⁰⁸. W latach 2023–2025 Fundacja Pomocy Ofiarom Przestępstw, wspólnie z Ogólnopolskim Pogotowiem dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, zrealizowała pilotażowy program „Asystent pokrzywdzonego przestępstwem”. Jego ewaluacja została przeprowadzona przez Zakład Kryminologii Instytutu Nauk Prawnych PAN we współpracy z Instytutem Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego. Wyniki ewaluacji i rekomendacje ukażą się wkrótce w formie artykułów w czasopiśmie „Archiwum Kryminologii”.

We wspomnianej ewaluacji o pomysł na szersze wprowadzenie asystentury zapytano policjantów i prokuratorów. Funkcjonariusze podkreślają, że obecność asystenta pomaga nie tylko ofiarom, ale także instytucjom prowadzącym postępowanie. Oczekiwania obu stron są zbieżne – kluczowe jest wsparcie merytoryczne i emocjonalne. Asystent posiadający wiedzę o procedurach karnych i znajomość sprawy ułatwia pokrzywdzonym zrozumienie sytuacji,

²⁰⁶ J. Mierzwińska-Lorencka, *Kodeks postępowania karnego: komentarz do nowelizacji 2019*, Warszawa 2020.

²⁰⁷ *Asystent ofiary przestępstwa w Sieci Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przestępstwem*, Fundacja Pomocy Ofiarom Przestępstw, 2024, s. 8–9.

²⁰⁸ *Ibid.*, s. 9.

zmniejsza lęk i poczucie dezorientacji, a także pomaga realistycznie ocenić działania organów ścigania. Asystent powinien dawać też ofierze poczucie wsparcia, bezpieczeństwa i spokoju, wzmacniać jej pewność siebie i ułatwiać udział w procedurach. Jego obecność pomaga budować zaufanie do instytucji, zmniejsza lęk i wstyd. Ważne jest też motywowanie pokrzywdzonych, by nie wycofywali zeznań, zwłaszcza w sprawach przemocy i relacji opartych na zależności. Jak zauważono, asystent odgrywa rolę bardziej empatyczną, uzupełniając formalne działania organów ścigania²⁰⁹.

²⁰⁹ M. Kopeć, D. Woźniakowska, D. Wzorek, *Asysta dla osób pokrzywdzonych przestępstwem...*, op. cit.

4. Rekomendacje – propozycje rozwiązań do wprowadzenia w Polsce

Zaangażowanie państwa we wspieranie ofiar przestępstw leży nie tylko w interesie pokrzywdzonych, ale i samego państwa. W kontekście szeroko pojętej polityki kryminalnej skuteczność aparatu państwowego jest pojmowana nie przez surowość kar, a przez osiągnięcie sprawiedliwości proceduralnej.

System wspierania osób pokrzywdzonych przestępstwem musi być całościowy i kompatybilny. Powinny być w niego zaangażowane: państwo (poprzez co najmniej policję i prokuraturę, a być może także poprzez jednostkę na wyższym poziomie, np. Rzecznika Praw Ofiar Przestępstw), samorząd lokalny oraz organizacje pozarządowe. Ich zadania powinny być precyzyjnie zdefiniowane, tak jak zdefiniowane powinny być połączenia pomiędzy różnymi jednostkami, aby ułatwić im współpracę i koordynację ich działań.

Konieczne jest opracowanie nowoczesnej, czytelnej, dobrze przygotowanej merytorycznie i graficznie ulotki o prawach osób pokrzywdzonych przestępstwem, która byłaby wręczana (oprócz lub zamiast dotychczasowego pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach osoby pokrzywdzonej przestępstwem) każdej ofierze przestępstwa przy zainicjowaniu postępowania przygotowawczego. Powinna mieć ona dodatek lokalny oraz bardzo czytelne odesłanie do strony www.pokrzywdzeni.gov.pl.

Konieczne jest istnienie jednej, centralnej strony internetowej dedykowanej osobom pokrzywdzonym przestępstwem (być może z wykorzystaniem niedziałającego obecnie adresu www.pokrzywdzeni.gov.pl). Wspomniana strona internetowa powinna zostać przywrócona i zawierać interaktywne kompendium wszelkich informacji potrzebnych osobie pokrzywdzonej. Na stronie internetowej powinny być także odesłania do infolinii, do lokalnych organizacji udzielających pomocy. Powinny być na niej materiały dla pokrzywdzonych, informacje o prawach i sytuacji prawnej osób pokrzywdzonych przestępstwem. Informacje powinny być szczegółowe, skoncentrowane na różnych typach przestępstw i różnych typach pokrzywdzonych, ze szczególnym uwzględnieniem ofiar wrażliwych wymienionych w Dyrektywie 29/2012, i dotyczyć np. możliwości mediacji, uzyskania kompensaty państwowej, radzenia

sobie z żałobą. Na stronie powinny być także materiały edukacyjne (współpraca z Wydziałem Edukacji Prawnej Ministerstwa Sprawiedliwości) np. dla nauczycieli, wychowawców, harcerzy, przydatne do poprowadzenia lekcji o skutkach wiktymizacji itp.

Rekomenduję powołanie w strukturze Ministerstwa Sprawiedliwości Wydziału (lub Departamentu) ds. Pokrzywdzonych Przesłępstwem. Byłaby to jednostka skoncentrowana wyłącznie na kwestiach związanych z prawami i obowiązkami osób pokrzywdzonych.

Jeżeli chodzi o redystrybucję środków z Funduszu Sprawiedliwości, wydaje się zasadne rozważenie pomysłu przeznaczenia części środków na regularne badania naukowe, dotyczące problemów wiktymizacji, na wzór modelu przyjętego przez szwedzki Urząd ds. Ofiar Przesłępstw.

Na poziomie policji konieczne są: uczynienie dbałości o ofiary przesłępstw celem równorzędnym z wykrywaniem sprawców przesłępstw i zbieraniem dowodów; wspieranie zadań związanych ze wsparciem pokrzywdzonych przez Komendę Główną Policji; powołanie w jednostkach policji osób odpowiedzialnych za wspieranie ofiar; opracowanie kompleksowego, długoletniego systemu szkolenia funkcjonariuszy(ek) policji w zakresie praw i potrzeb osób pokrzywdzonych; przygotowanie materiałów informujących o prawach pokrzywdzonych i dalszych krokach postępowania; wypracowanie współpracy z jednostkami samorządowymi i lokalnymi organizacjami pozarządowymi, zajmującymi się pokrzywdzonymi.

Policja powinna mieć także schemat obowiązkowego pytania każdej z osób pokrzywdzonych o to, czy wyraża zgodę na przekazanie jej danych lokalnej organizacji udzielającej wsparcia osobom pokrzywdzonym. Z ofiarą kontaktowałaby się już dalej sama organizacja, wskazując możliwości pomocy.

Długoterminowa polityka wspierania osób pokrzywdzonych przesłępstwem oznacza konieczność zapewnienia długoterminowej stabilności finansowej dla podmiotów udzielających pomocy. Dobrym przykładem takiego podejścia jest szkocki Fundusz Wspierający Działania Skoncentrowane na Potrzebach Ofiar Przesłępstw (Victim Centred Approach Fund – VCAF).

Pewnym problemem w polskiej rzeczywistości może być oparcie systemu asysty dla pokrzywdzonych na pracy wolontariuszy. Jak pisałam wyżej, w Polsce nie jest popularny wolontariat długoterminowy i świadczony w bezpośrednim kontakcie z beneficjentami. Pewnym rozwiązaniem problemu może być nawiązanie współpracy przez Ministerstwo Sprawiedliwości ze szkołami wyższymi, szczególnie wydziałami prowadzącymi takie kierunki, które łączą kompetencje społeczne, psychologiczne i prawne – np. psychologia, pedagogika, pedagogika resocjalizacyjna, pedagogika specjalna, praca socjalna, kryminologia, profilaktyka społeczna, prawo, bezpieczeństwo wewnętrzne, a nawet socjologia czy kulturoznawstwo. Studenci mogliby mieć przedmiot (obowiązkowy lub fakultatywny) polegający właśnie na asystenturze. W ramach przedmiotu otrzymywaliby przeszkolenie do pracy i ćwiczyliby nabyte umiejętności w praktyce. Przedmioty te powinny być organizowane przy współpra-

cy z lokalnymi organizacjami pozarządowymi wspierającymi pokrzywdzonych, ośrodkami pomocy społecznej albo policją. W innej wersji poprzez asystenturę dla pokrzywdzonych można by realizować obowiązkowe praktyki studenckie.

Alternatywnie do oparcia pomocy ofiarom pokrzywdzonym na systemie organizacji pozarządowych można rozważyć stworzenie instytucji publicznej budżetowanej z Funduszu Sprawiedliwości, działającej w lokalnych oddziałach (być może w wyspecjalizowanej formie służby kuratorskiej). To rozwiązanie zapewniłoby profesjonalizację i stabilność systemu. Poszczególne jednostki lokalne musiałyby zatrudniać m.in. takie osoby, jak psychologowie, psychoterapeuci, prawnicy, lekarze, specjaliści od pomocy społecznej, mediatorzy, tłumacze (lub stale z takimi osobami współpracować), podobnie jak czynią to teraz NGO. Jak najbardziej powinny one współpracować z wolontariuszami wspierającymi ich pracę.

Bibliografia

Monografie i artykuły w periodykach

- Asiama A.A., Zhong H., *Victims rational decision: A theoretical and empirical explanation of dark figures in crime statistics*, „Cogent Social Sciences” 2022, Vol. 8, No. 1, DOI: 10.1080/23311886.2022.2029249.
- Asystent ofiary przestępstwa w Sieci Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przestępstwem, Fundacja Pomocy Ofiarom Przestępstw, 2024.
- Barre K., De Boer S., Guarnaccia C., *Vicarious trauma and posttraumatic growth among victim support professionals*, „Current Psychology” 2024, Vol. 43, No. 4, DOI: 10.1007/s12144-023-04523-2.
- Bradford B., *Voice, neutrality and respect: Use of Victim Support services, procedural fairness and confidence in the criminal justice system*, „Criminology & Criminal Justice” 2011, Vol. 11, No. 4, DOI: 10.1177/1748895811408832.
- Carlsson H., *The Swedish Government’s implementation of the Istanbul Convention in the first thematic evaluation round on “Building trust by delivering support, protection and justice”. Shadow Report by Victim Support Sweden*, 2023, Victim Support Sweden, 2023.
- Christie N., *Conflicts as property*, „The British Journal of Criminology” 1977, Vol. 17, No. 1, DOI: 10.1093/oxfordjournals.bjc.a046783.
- Christie N., *The Ideal Victim*, [w:] *Revisiting the “Ideal Victim”*, Policy Press, 2018.
- Christie N., *The Ideal Victim*, [w:] M. Duggan (ed.), *Revisiting the “Ideal Victim”. Developments of Critical Victimology*, Bristol 2018.
- Code of Practice for Victims of Crime in England and Wales*, Ministry of Justice, 2020.
- Cole T., Harvey O., Healy J.C., Smith C., *Contemporary Treatment of Crime Victims/Survivors: Barriers Faced by Minority Groups in Accessing and Utilizing Domestic Abuse Services*, „Behavioral Sciences” 2025, Vol. 15, No. 2, DOI: 10.3390/bs15020103.
- Gallo C., Af Sandeberg A., Svensson K., *Victim support, the state, and fellow human beings*, „International Review of Victimology” 2019, Vol. 25, No. 1, DOI: 10.1177/0269758017754096.

- Gallo C., Svensson K., *Victim support and the welfare state*, London–New York 2019.
- Handbook on Justice for Victims*, UN Office on Drugs and Crime (UNODC), 1999.
- Helminen M., 'We need to make sure that we are always something else': Victim support organisations and the increasing responsibility of the state in supporting crime victims in Finland and Norway, „International Review of Victimology” 2019, Vol. 25, No. 2, DOI: 10.1177/0269758018767668.
- Jägervi L., Svensson K., *Conceptions of gender and age in Swedish Victim Support*, „International Review of Victimology” 2015, Vol. 21, No. 2, DOI: 10.1177/0269758015571473.
- Jubany O., Klett-Davies M., Roiha M., *Problematising the Victims' Rights Directive from the Ground: The Implementation of Victim Support Services in Greece, Italy, Bulgaria, Cyprus, and Spain*, „European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice” 2022, Vol. 30, No. 3–4, DOI: 10.1163/15718174-bja10035.
- Kawesa V., *Victim Support Services in the EU: An overview and assessment of victims' rights in practice*. Sweden, FRA, 2014.
- Klaus W., Buczkowski K., Wiktorska P., *Empowering the Victims of Crime: A Real Goal of the Criminal Justice System or No More Than a Pipe Dream?*, [w:] G. Meško, J. Tankebe (ed.), *Trust and Legitimacy in Criminal Justice*, Cham 2015.
- Lindgren M., *The role of the police in victim support*, Stockholm–Jönköping 2003.
- Mawby R., *Victim Support in England and Wales: The end of an era?*, „International Review of Victimology” 2016, Vol. 22, No. 3, DOI: 10.1177/0269758016649065.
- Mazowiecka L., *Państwowa kompensata dla ofiar przestępstw*, Warszawa 2012.
- McCart M.R., Smith D.W., Sawyer G.K., *Help seeking among victims of crime: A review of the empirical literature*, „Journal of Traumatic Stress” 2010, Vol. 23, No. 2, DOI: 10.1002/jts.20509.
- McKinley A., Rogers C., *Police, Victim and Co-victim Interaction: Insights from Australia*, „Journal of Victimology and Victim Justice” 2024, Vol. 7, No. 1, DOI: 10.1177/25166069231218896.
- Mierzwińska-Lorencka J., *Kodeks postępowania karnego: komentarz do nowelizacji 2019*, Warszawa 2020.
- Murphy K., Tyler T.R., Curtis A., *Nurturing regulatory compliance: Is procedural justice effective when people question the legitimacy of the law?*, „Regulation & Governance” 2009, Vol. 3, No. 1, DOI: 10.1111/j.1748-5991.2009.01043.x.
- Roose R., Verschelden G., Vettenburg N., Vanthuyne T., *Working with volunteers in victim support: Mirror or camouflage?*, „International Social Work” 2012, Vol. 55, No. 2, DOI: 10.1177/0020872811408574.
- Shapland J., *Victim Assistance and the Criminal Justice System: The Victim's Perspective*, [w:] E.A. Fattah (ed.), *From Crime Policy to Victim Policy*, London 1986.
- Simmonds L., *Lost in transition? The changing face of Victim Support*, „International Review of Victimology” 2013, Vol. 19, No. 2, DOI: 10.1177/0269758012472776.

- Stępień M., „Mikrofizyka” ochrony praw pokrzywdzonych. O przyznaniu wagi drobnym rzeczom, [w:] A. Światłowski (red.), *Pokrzywdzony jako uczestnik postępowań represyjnych. Czwarty wierzchołek trójkąta?*, Warszawa 2021.
- Ten Boom A., Kuijpers K.F., *Victims' needs as basic human needs*¹, „International Review of Victimology” 2012, Vol. 18, No. 2, DOI: 10.1177/0269758011432060.
- Vejlgaard E., Langberg C., Jervelund S.S., Øverup C.S., *Experiences of Female Victims of Intimate Partner Violence Accessing Support Services in Denmark*, „Violence Against Women” 2025, DOI: 10.1177/10778012251356958.
- Walklate S. (ed.), *Handbook of Victims and Victimology*, Devon 2007.
- Wheldon F., *VOCIARE National Report: Sweden*, VOCIARE, 2019.
- Widanalalage B.K., Murphy A.D., Loughlin C., *Support or justice: A triangulated multi-focal view of sexual assault victim support in a UK Sexual Assault Referral Centre (SARC)*, „International Journal of Mental Health Systems” 2024, Vol. 18, No. 1, DOI: 10.1186/s13033-024-00631-z.
- Włodarczyk-Madejska J., Ostaszewski P., Klimczak J., Siemaszko A., *Nękanie, oszukiwani, hakowani. Nowe i tradycyjne wymiary wiktymizacji*, Warszawa 2021.
- Wolontariat w 2022 r., GUS, Warszawa 2022.
- Woźniakowska D., *Konsekwencje wiktymizacji*, [w:] P. Chomczyński, P. Frąckowiak, D. Woźniakowska (red.), *Kryminologia. Teoria i praktyka*, Warszawa 2024.
- Zaykowski H., *Issues in victim services*, [w:] C. Robertson (ed.), *Routledge Handbook on Victims' Issues in Criminal Justice*, New York–London 2017.
- Zweig J.M., Burt M.R., Van Ness A., *The Effects on Victims of Victim Service Programs Funded by the STOP Formula Grants Program*, The Urban Institute, 2003.

Strony internetowe

Polska

- Strona Biura Rzecznika Praw Obywatelskich: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/wzory-pouczenia-dla-swiadka-podejrzanego-pokrzywdzonego-zatrzymanego-obwinionego-tymczasowo-aresztowanego> [dostęp: 4.08.2025].
- Strona Komendy Głównej Policji: <https://policja.pl/pol/kgp/biuro-kryminalne/dokumenty/zagadnienia-procesu-kar/pokrzywdzeni/102632,Pomoc-ofiarom-przestepstw-i-czlonkom-ich-rodzin.html> [dostęp: 7.08.2025].
- Strona Ministerstwa Sprawiedliwości: <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/przeciwdzialanie-przemocy-domowej> [dostęp: 7.08.2025].

UK

Brytyjska strona rządowa wspierająca ofiary przestępstw: <https://www.gov.uk/get-support-as-a-victim-of-crime> [dostęp: 5.08.2025].

Commonwealth Government legislation site (*Police Reform and Social Responsibility Act 2011 c. 13*): www.legislation.gov.uk [dostęp: 15.09.2025].

Dokument *Duty to collaborate in the commissioning of victim support services: Draft guidance for duty holders* dostępny na stronie: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://assets.publishing.service.gov.uk/media/6641f9274f29e1d07fadc5f0/annex-a-duty-collaborate-statutory-guidance.pdf> [dostęp: 15.09.2025].

Dokument *Victim and Witness Strategy* na stronie internetowej: www.westmercia-pcc.gov.uk [dostęp: 6.08.2025].

Informacje ze stron lokalnych jednostek policyjnych w Anglii i Walii: <https://www.surrey.police.uk/SysSiteAssets/foi-media/surrey/policies/cj012-ext-victim-care-policy-august-2024.pdf>; <https://www.surrey.police.uk/SysSiteAssets/foi-media/surrey/policies/cj012-ext-victim-care-policy-august-2024.pdf>; <https://www.westmidlands.police.uk/police-forces/west-midlands-police/areas/about-us/about-us/victim-care>; <https://www.devon-cornwall.police.uk/SysSiteAssets/media/downloads/force-content/devon-and-cornwall/advice/support-information-victims-crime.pdf> [dostęp: 7.08.2025].

Rejestr organizacji charytatywnych Anglii i Walii: https://register-of-charities.charitycommission.gov.uk/en/charity-search/?p_p_id=uk_gov_ccew_onereg_charitydetails_web_portlet_CharityDetailsPortlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_uk_gov_ccew_onereg_charitydetails_web_portlet_CharityDetailsPortlet_regId=298028&_uk_gov_ccew_onereg_charitydetails_web_portlet_CharityDetailsPortlet_subId=0 [dostęp: 6.08.2025].

Strona Association of Police and Crime Commissioners: <https://www.apccs.police.uk/role-of-pcc/> [dostęp: 6.08.2025].

Strona Brytyjskiej Komisji Wyborczej: <https://www.electoralcommission.org.uk/voting-and-elections/how-elections-work/types-elections/police-and-crime-commissioners> [dostęp: 6.08.2025].

Strona The Crown Prosecution Service: <https://www.cps.gov.uk/publication/victims-personal-statement> [dostęp: 6.08.2025].

Strona The Crown Prosecution Service: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/victims-and-witnesses-care-and-treatment> [dostęp: 6.08.2025].

Strona Joining the Police: <https://www.joiningthepolice.co.uk/training-progression/career-progression/role-spotlights/family-liaison-officer> [dostęp: 6.08.2025].

Strona legislation.gov.uk: <https://www.legislation.gov.uk/asp/2014/1/contents> [dostęp: 7.08.2025].

- Strona National Emergencies Trust: <https://nationalemergenciestrust.org.uk/family-liaison-officer-disasters-mental-health/> [dostęp: 6.08.2025].
- Strona Nottinghamshire Police: <https://www.nottinghamshire.police.uk/foi-ai/nottinghamshire-police/publication/our-policies-and-procedures/support-services/family-liaison-officer-co-ordination-and-deployment-pd-109/> [dostęp: 6.08.2025].
- Strona rządowa w Wielkiej Brytanii: <https://www.gov.uk/guidance/local-commissioning-of-victims-services> [dostęp: 6.08.2025].
- Strona rządu Szkocji: <https://www.gov.scot/news/supporting-victims-of-crime-1/> [dostęp: 7.08.2025].
- Strona rządu Szkocji: <https://www.gov.scot/publications/victim-surcharge-fund-guidance/> [dostęp: 7.08.2025].
- Strona rządu Szkocji: <https://www.gov.scot/publications/vision-justice-scotland/> [dostęp: 7.08.2025].
- Strona Suffolk Police and Crime Commissioner: <https://suffolk-pcc.gov.uk/the-commissioner/my-role> [dostęp: 6.08.2025].
- Strona Victim Services Commissioning Guidance: <https://www.gov.uk/government/publications/victim-services-commissioning-guidance/victim-services-commissioning-guidance> [dostęp: 6.08.2025].
- Strona Victim Support: <https://www.victimsupport.org.uk/get-involved/volunteer/support-and-training/> [dostęp: 8.08.2025].
- Strona Victim Support: <https://www.victimsupport.org.uk/get-involved/volunteer/become-a-volunteer/> [dostęp: 8.08.2025].
- Strona Victim Support: <https://www.victimsupport.org.uk/more-us/about-us/people/> [dostęp: 6.08.2025].
- Strona Victim Support: <https://www.victimsupport.org.uk/more-us/about-us/people/> [dostęp: 16.05.2025].
- Strona Victim Support: <https://www.victimsupport.org.uk/more-us/why-choose-us/specialist-services/homicide-service/> [dostęp: 6.08.2025].
- Strona z informacjami dla ofiar i świadków przestępstwa: <https://www.gov.uk/going-to-court-victim-witness> [dostęp: 6.08.2025].

USA

- Strona amerykańskiego Departamentu Sprawiedliwości: <https://www.ojp.gov/archives/safe-communities/from-the-vault/a-brief-history-of-the-victims-of-crime-act> [dostęp: 16.08.2025].
- Strona Kongresu USA: <https://www.congress.gov/crs-product/R45410> [dostęp: 16.08.2025].

- Strona Kongresu USA: <https://www.congress.gov/crs-product/RS22518> [dostęp: 18.08.2025].
- Strona National Association of Crime Victim Compensation Boards: <https://nacvcb.org/> [dostęp: 16.08.2025].
- Strona Office for Victims of Crime: <https://ovc.ojp.gov/celebrating-40-years-of-voca/about-voca-and-voca-funded-programs> [dostęp: 16.08.2025].
- Strona Office for Victims of Crime: <https://ovc.ojp.gov/program/crime-victims-fund/about> [dostęp: 16.08.2025].
- Strona Office for Victims of Crime: <https://www.justice.gov/ovw/grant-programs> [dostęp: 16.08.2025].
- Strona The International Association of Chiefs of Police (IACP): <https://www.theiacp.org/voca> [dostęp: 16.08.2025].
- Strona The International Association of Chiefs of Police (IACP): <https://www.policechiefmagazine.org/mapping-lev/> [dostęp: 16.08.2025].
- Strona The International Association of Chiefs of Police (IACP): <https://www.policechiefmagazine.org/what-does-the-data-tell-us/> [dostęp: 16.08.2025].
- Strony lokalnych amerykańskich jednostek policji: <https://www.durhamnc.gov/234/Victim-Services-Unit>; <https://oag.ca.gov/victimservices>; <https://www.postfallspolice.gov/221/Victim-Service-Unit>; <https://denvergov.org/Government/Agencies-Departments-Offices/Agencies-Departments-Offices-Directory/Police-Department/Programs-Services/Victim-Services>; <https://www.weldsheriff.com/Services/Victim-Services-Unit>; <https://www.corrections.nh.gov/victim-services/about-victim-services> [dostęp: 16.08.2025].
- The Office for Victims of Crime Training and Technical Assistance Center: https://www.ovcttac.gov/views/TrainingMaterials/dspOnline_VATOnline.cfm?nm=wbt&ns=ot&nt=vat [dostęp: 8.08.2025].
- U.S. Department of Justice: <https://www.justice.gov/usao/office-victims-rights-ombudsman> [dostęp: 16.05.2025].
- U.S. Department of Justice: <https://www.justice.gov/usao/office-victims-rights-ombudsman> [dostęp: 5.08.2025].

Kanada

- Biuro Federalnego Rzecznika Ofiar Przestępstw: <https://www.canada.ca/en/office-federal-ombudsperson-victims-crime.html> [dostęp: 5.08.2025].
- Biuro Federalnego Rzecznika Ofiar Przestępstw: <https://www.canada.ca/en/office-federal-ombudsperson-victims-crime/services-services.html> [dostęp: 5.08.2025].

- Kanadyjskie Ministerstwo Sprawiedliwości: <https://www.justice.gc.ca/eng/cj-jp/victims-victimes/index.html> [dostęp: 15.08.2025].
- Strona Canadian Affairs: <https://www.canadianaffairs.news/2025/07/17/a-shame-what-canada-loses-from-declining-volunteerism> [dostęp: 15.09.2025].
- Strona Królewskiej Kanadyjskiej Policji Konnej: <https://www.rcmp-grc.gc.ca/en/victim-services> [dostęp: 15.08.2025].
- Strona rządu kanadyjskiego: <https://www.justice.gc.ca/eng/fund-fina/cj-jp/fund-fond/index.html> [dostęp: 25.08.2025].
- Strona rządu kanadyjskiego: <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/jr/vsc-savc/introduction.html> [dostęp: 25.08.2025].
- Strona rządu kanadyjskiego: <https://www.victimsworld.gc.ca/res/overview-survol.html> [dostęp: 15.08.2025].
- Strona Victims Week: <https://www.victimsworld.gc.ca/res/overview-survol.html> [dostęp: 15.08.2025].
- Strony kanadyjskich jednostek policji: <https://vpd.ca/report-a-crime/information-for-victims/>; <https://www.tps.ca/services/victim-services/victim-services-copy/>; <https://www.calgary.ca/cps/community-programs-and-resources/victims-of-crime/victim-assistance-support-team.html> [dostęp: 15.08.2025].

Szwecja

- Polisen.se: <https://polisen.se/en/victims-of-crime/crime-victim-support/> [dostęp: 17.08.2025].
- Szwedzki Urząd ds. Ofiar Przestępstw: <https://www.brottsoffermyndigheten.se/eng> [dostęp: 5.08.2025].
- Szwedzki Urząd ds. Ofiar Przestępstw: <https://www.brottsoffermyndigheten.se/eng> [dostęp: 16.05.2025].
- Szwedzki Urząd ds. Ofiar Przestępstw: <https://www.brottsoffermyndigheten.se/other-languages/polski-polish/> [dostęp: 5.08.2025].
- Szwedzki Urząd ds. Ofiar Przestępstw: <https://www.brottsoffermyndigheten.se/sok-ersattning/> [dostęp: 5.08.2025].
- Szwedzki Urząd ds. Ofiar Przestępstw: <https://www.brottsoffermyndigheten.se/other-languages/english/crime-victim-fund/> [dostęp: 5.08.2025].
- Victim Support Sweden: <https://www.brottsofferjouren.se/en/victim-support/stod-pa-eget-sprak-support-in-your-own-language/languages-we-offer-support-in/> [dostęp: 11.08.2025].

Niemcy

Strona Federalnego Ministerstwa Edukacji, Rodziny, Seniorów, Kobiet i Młodzieży: <https://www.demokratie-leben.de/dl/projektpraxis/beratungsangebote/opfer-und-betroffenen-beratung> [dostęp: 16.08.2025].

Strona Hilfe-Info: https://www.hilfe-info.de/Webs/hilfeinfo/EN/HelpAndAdvice/AnsprechpartnerUndBeratungsstellen/EinrichtungenOpferhilfe/EinrichtungenDerOpferhilfe_node.html [dostęp: 16.08.2025].

Strona niemieckiej Policji Federalnej: <https://bundespolizei.de/sicher-im-alltag/opferschutz> [dostęp: 16.08.2025].

Strona Policji Północnej Westfalii: <https://polizei.nrw/en/victim-protection> [dostęp: 17.08.2025].

Strona pomocy dla ofiar przestępstw w Niemczech: https://www.hilfe-info.de/Webs/hilfeinfo/EN/HelpAndAdvice/AnsprechpartnerUndBeratungsstellen/BundUndLaender/BundUndLaender_node.html [dostęp: 17.08.2025].

Strona pomocy dla ofiar przestępstw w Niemczech: https://www.hilfe-info.de/Webs/hilfeinfo/EN/Home/home_node.html [dostęp: 5.08.2025].

Strona pomocy dla ofiar przestępstw w Niemczech: https://www.hilfe-info.de/Webs/hilfeinfo/DE/HilfeUndBeratung/PsychologischeUnterstuetzung/PsychologischeUnterstuetzung_node.html [dostęp: 17.08.2025].

Strona Weisser Ring: <https://weisser-ring.de/english> [dostęp: 17.08.2025].

Strona Weisser Ring: <https://weisser-ring.de/unterstuetzer> [dostęp: 17.08.2025].

Inne

Francuska strona rządowa wspierająca ofiary przestępstw: <https://www.justice.fr/themes/aide-victimes> [dostęp: 5.08.2025].

Strona Civil Society: <https://www.civilsociety.co.uk/news/volunteering-rates-still-failing-to-reach-pre-pandemic-levels-government-reports.html?utm> [dostęp: 15.09.2025].

Strona Community First: <https://www.cfirst.org.uk/volunteeringnews/the-uks-volunteering-decline-causes-and-solutions/> [dostęp: 15.09.2025].

Strona OSCE ODIHR: <https://hatecrime.osce.org/national-frameworks-sweden> [dostęp: 11.08.2025].

Strona People for Nature: <https://www.peoplefornature.org.au/blog/the-decline-of-volunteering-why-it-matters-and-how-we-can-revive-it?utm> [dostęp: 15.09.2025].

Strona Time: <https://time.com/7021641/rebuilding-civic-participation-essay> [dostęp: 15.09.2025].

- Strona Transforming Society: <https://www.transformingsociety.co.uk/2024/08/14/can-the-labour-government-help-reverse-the-decline-in-volunteering> [dostęp: 15.09.2025].
- Strona Uniwersytetu w Oslo: <https://www.jus.uio.no/ikrs/english/research/news/2023/norway-is-not-interested-in-victims-situations-nadheim> [dostęp: 14.08.2025].
- Strona Victim Support at Court: <https://www.vsac.ie/about-us/> [dostęp: 7.08.2025].
- Strona Victim Support Europe: <https://victim-support.eu/members/brottsofferjourernas-riksforbund-sweden/> [dostęp: 13.08.2026].
- Strona Victim Support Europe: <https://victim-support.eu/news/strengthening-victim-support-victim-support-swedens-new-partnership-with-the-swedish-police-service/> [dostęp: 13.08.2025].
- Victim Support Europe: <https://victim-support.eu/icw/why-an-all-crime-victim-support-service-is-essential/> [dostęp: 14.08.2025].
- Victim Support NI: <https://www.victimsupportni.com/about-us/meet-the-team/> [dostęp: 7.08.2025].
- Victim Support NI: <https://www.victimsupportni.com/volunteer/> [dostęp: 16.05.2025].
- Violence Against Women Justice and Training Program*, chrome-extension://efaidnbmninnibpcajpcgclclefindmkaj/https://aacog.gov/sites/default/files/2024-12/FY26%20VAWA%20RFA_0.pdf [dostęp: 16.08.2025].

Akty prawne

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz. Urz. UE L 315/57 z 2012 r.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 383).